

ISSN 1987-6890

ეკონომიკისა და
სოციალური მეცნიერების
ინსტიტუტი

EKONOMISTI

საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი
International Scientific-Analytical Journal

5

2 0 1 3

UDC33

ე-49

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი

ეკონომისტი

საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი
გამოდის 2009 წლის იანვრიდან

ოქტომბერი
ნოემბერი

5

2013

მთავარი რედაქტორი რამაზ აბუსაძე

სამეცნიერო-სარედაქციო კოლეგია

საპარტოველოს მენეჯერებთან ერთხელში აკადემიის აკადემიკოსები:
ვლადიმერ პაპავა, ანტონიო სილვანაძე.

საპარტოველოს მენეჯერებთან ერთხელში აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი ლეო ჩიქავა.

ეკონომიკურ მენეჯერებთან დოქტორები:

იური ანანიშვილი, როზა ასათიანი, თემურ პერიძე, გიორგი პერულავა, ვახტანგ ბუჭლუაძე, რევაზ ბოგოხია, რევაზ კაკულია, თემურ კანდელაკი, მურმან კვარაცხელია, ალფრედ კურატაშვილი, იაკობ მისხია, ელგუჯა მძკვაბიშვილი, სოლომონ პავლიაშვილი, უშანგი სამგლავაშვილი, როლანდ საჩინოშვილი, ანტონიო სულაბერიძე, თემურ შინგელია, თინა ჩხეიძე, ნოდარ ჭითანავა, ეთერ ხარაიშვილი, მიხეილ ჯიბუტი.

ეკონომიკის დოქტორები:

ნანული არევაძე, ნანა ბიბილაშვილი, ბადრი გეგუაძე, მერაბ გველესიანი, შალვა ბოგიაშვილი, ლინა დათუნაშვილი, გულნაზ ერქომაიშვილი, ეთერ კაკულია, ნაზირა კაკულია, ანზორ კურატაშვილი, თეა ლახატაშვილი (მთავარი რედაქტორის მოადგილე), იზა ნათელაშვილი, დავით სოლოვანოვი, ნოდარ ხაჭაძე, მამუკა ხუციშვილი (მთავარი რედაქტორის მოადგილე), რევაზ ჯავახიშვილი.

უცხოელი წევრები:

ანა ახვლედიანი (დიდი ბრიტანეთი, პასუხისმგებელი მდივანი უცხოეთში), ლარისა ბელინსკაია (ლიტვა), ელდარ იმანილოვი (აზერბაიჯანი), გინდრა კანუნაშვილი (ლიტვა), დავით კურატაშვილი (აშშ, მთავარი რედაქტორის მოადგილე), ვლადიმერ მენეიკოვი (ლიტვა), მიხეილ როპეტლიშვილი (აშშ), სლავომირ პარტიციკი (პოლონეთი), დიმიტრი სოროკინი (რუსეთი).

თანამდ. მდივანი (პასუხისმგებელი მდივანი)

ჟურნალი ხელმძღვანელობს თავისუფალი პრესის პრინციპით. რედაქციის შეხედულება შესაძლოა არ ემთხვეოდეს ავტორის აზრს და იგი პასუხს არ აგებს ინფორმაციის სიზუსტეზე.

თბილისი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Paata Gugushvili Institute of Economics

EKONOMISTI

International Scientific-Analytical Journal
Published from January 2009

October
November

5

2013

Editor-in-Chief **Ramaz Abesadze**

SCIENTIFIC-EDITORIAL BOARD

ACADEMICIAN OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF GEORGIA:

Vladimer Papava, Avtandil Silagadze

CORRESPONDING MEMBER OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF GEORGIA: **Leo Chikava,**

DOCTORS OF ECONOMIC SCIENCES:

Iuri Ananiashvili, Roseta Asatiani, Temur Beridze, Giorgi Berulava, Vakhtang Burduli, Nodar Chitanava, Tina Chkheidze, Revaz Gogokhia, Mikhail Jibuti, Revaz Kakulia, Temur Kandelaki, Eter Kharashvili, Murman Kvaratskhelia, Alfred Kuratashvili, Jakob Meskhia, Elguja Mekvabishvili, Solomon Pavliashvili, Ushangi Samadashvili, Roland Sarchimelia, Temur Shengelia, Avtandil Sulaberidze.

DOCTORS OF ECONOMICS:

Nanuli Arevadze, Nana Bibilashvili, Lina Datunashvili, Gulnaz Erkomaishvili, Badri Gechbaia, Shalva Gogiashvili, Merab Gvelesiani, Revaz Javakhishvili, Nazira Kakulia, Eteri Kakulia, Anzor Kuratashvili, Tea Lazarashvili (deputy editor-in-chief), Iza Natelauri, Nodar Khaduri, Mamuka Khuskivadze (deputy editor-in-chief), Dali Sologhashvili.

FOREIGN MEMBERS:

Anna Akhvlediani (Great Britain, executive secretary abroad), Larisa Belinskaja (Lithuania), Eldar Ismailov (Azerbaijan), Gindra Kasnauskiene (Lithuania), David Kurtanidze (USA, deputy editor-in-chief abroad), Vladimir Menshikov (Latvia), Slawomir Partycki (Poland), Mikhail Roketlishvili (USA), Dmitri Sorokin (Russia).

Tamar Dadiani (executive secretary)

The journal follows the principles of free press. The views of editorial board do not necessarily reflect author's option and it accepts no responsibility for the accuracy of information.

Tbilisi

ს ა რ ჩ ე მ ი

სამართაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები <i>ოქსანა კრავცესკაია, კრისტინა კირილიჩი, ანასტასია სიზენკო</i> – უკრაინა და ევროკავშირი: ინტეგრაციის გამოწვევები	6
წინანსები <i>იური პრისიაუნუეი, როქსოლანა პასლაგსკა</i> – ხელისუფლების საგადასახადო ორგანოების საქმიანობა უკრაინაში საგადასახადო ადმინისტრირების სისტემის ფუნქციონირების ეფექტიანობის უზრუნველყოფაში	19
რეგიონული ეკონომიკა <i>ვახტანგ ბურდული</i> – ტერიტორიული მოწყობისა და საჯარო მართვის დეცენტრალიზაციის თანამედროვე პრობლემები საქართველოში	25
<i>გივი ბედიანაშვილი</i> – ქვეყნის ტერიტორიული სტრუქტურა და ადგილობრივი თვითმმართველობის რეფორმის სისტემური საფუძვლები	34
ეკონომიკური თეორია <i>ციხლა ბენაშვილი</i> – ქართული ეკონომიკური ტერმინოლოგია	43
მრეწველობა <i>ვიქტორ ტოჩილინი, ვიტალი ვენგერი</i> – საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შექმნისა და ფუნქციონირების თავისებურებები: უკრაინის გამოცდილება	48
<i>იზა ნათელაური</i> – ეურძნის ნატურალური ღვინის საქსპორტო წარმოება საქართველოში: რეტროსპექტივა და პერსპექტივა	56
მაკროეკონომიკა <i>ნინო ქავთარაძე</i> – ბიუჯეტზე მუშაობის საზღვარგარეთული გამოცდილება და მისი გამოყენების შესაძლებლობანი	62
ბუნებრივი ადრიცხვა <i>დადი სოლოღაშვილი, ზეინაბ ახალაძე</i> – ბიოლოგიური აქტივები, მათი შეფასებისა და ბუნებრივი ადრიცხვის თავისებურებები	66
ბუნებათსარბეზლობა <i>გიგა მაისურაძე</i> – მინერალური წყლების გამოყენების პრობლემები საქართველოში	74
ბიზნესი <i>ნატალია ჭანტურია, თამარ წერეთელი</i> – ბიზნესის მონიტორინგისა და შეფასების მეთოდოლოგიის სრულყოფა ევროსაბჭოს რეკომენდაციების გათვალისწინებით	77
მაბისტრანტებისა და დოქტორანტების სამეცნიერო ნაშრომები <i>მარიამ ჯიბუტი</i> – ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა საქართველოში	87
მილოცვა	93
ინფორმაცია	97

СОДЕРЖАНИЕ

МЕЖДУНАРОДНЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ	
<i>Оксана Краевская, Кристина Кирилич, Анастасия Сизенко</i> – Украина и европейский союз: вызовы интеграции	6
ФИНАНСЫ	
<i>Юрий Присяжнюк, Роксолана Паславска</i> – Деятельность налоговых органов власти в обеспечении эффективности функционирования системы налогового администрирования в Украине	19
РЕГИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА	
<i>Вахтанг Бурдули</i> – Насущные проблемы территориальной организации и децентрализации публичного управления в Грузии	25
<i>Гиви Бедианашивили</i> – Территориальная структура страны и системные основы реформы местного самоуправления	34
ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ	
<i>Цицла Бенашвили</i> – Грузинская экономическая терминология	43
ПРОМЫШЛЕННОСТЬ	
<i>Виктор Точилин, Виталий Венгер</i> – Особенности создания и функционирования финансово-промышленных групп: опыт Украины	48
<i>Иза Нателаури</i> – Экспортное производство натурального виноградного вина в Грузии: ретроспектива и перспектива	56
МАКРОЭКОНОМИКА	
<i>Нино Кавтарадзе</i> – Опыт работы над бюджетом зарубежных стран и возможности их использования	62
БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ	
<i>Дали Сологашвили, Зеинав Ахаладзе</i> – Биологические активы, особенности оценки и бухгалтерского учета	66
ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЕ	
<i>Гига Маусурадзе</i> – Проблемы использования минеральных вод Грузии	74
БИЗНЕС	
<i>Наталия Чантурия, Тамар Церетели</i> – Совершенствование методологии мониторинга и оценки бизнеса с учетом рекомендации Евросоюза	77
НАУЧНЫЕ ТРУДЫ МАГИСТРАНТОВ И ДОКТОРАНТОВ	
<i>Мариам Джсубути</i> – Социальная ответственность бизнеса в Грузии	87
ПОЗДРАВЛЕНИЕ	93
ИНФОРМАЦИЯ	97

C O N T E N T S

INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

- Oksana Krayevska, Anastasia Syzenko, Khrystyna Kyrylych* – ukraine and european union: challenges to integrate 6

FINANCE

- Yuriy Prysiashniuk, Roksolana Paslavska* – Activity of Tax Authorities in Providing the Efficiency of Functioning of the Tax Administration System in Ukraine 19

SECTORAL ECONOMY

- Vakhtang Burduli* – The Pressing Problems of Territorial Organization and Decentralization of Public Administration in Georgia 25

- Givi Bedianashvili* – the territorial structure of the country and the system framework of local self-government reform 34

ECONOMIC THEORY

- Tsiala Benashvili* – georgian economic terminology 43

INDUSTRY

- Viktor Tochylin, Vitaliy Venger* – features of creation and operation of financial and industrial groups: the ukrainian experience 48

- Iza Natelauri* – export of natural grape wine production in georgia: retrospective and perspective 56

MACROECONOMICS

- Nino Kavtaradze* – working experience on budget in foreign countries and how it can be applied in georgia 62

ACCOUNTING

- Dali Sologhashvili, Zeinab Akhaladze* – the biological assets, their evaluation and accounting peculiarities 66

NATURE USE

- Giga Maisuradze* – problems of the use of georgian mineral waters 74

BUSINESS

- Natalia Tchanturia, Tamar Tsereteli* – Improvement of the Metodology of Monitoring and Evaluation of the Business taking into Account European Union Recommendation 77

SCIENTIFIC WORKS OF UNDERGRADUATES AND DOCTORAL STUDENTS

- Mariam Jibuti* – social responsibility of business in georgia 87

- CONGRATULATION 93

- INFORMATION 97

საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობები

Oksana Kraysvska

Candidate of Sciences (PhD in Political Sciences)

Associate Professor of the Department of Regional Studies and International Tourism, Faculty of International Relations

Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

Khrystyna Kyrlych

PhD student

Department of International Economic Relations

Faculty of International Relations

Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

Anastasia Syzenko

PhD, Assistant Professor

Department of Foreign Languages at the Faculty of Economics

TarasShevchenko National University of Kyiv, Ukraine

UKRAINE AND EUROPEAN UNION: CHALLENGES TO INTEGRATE

The paper looks at the history of Ukraine-EU relations in terms of the country's integration into European economic and political area and analyses some current developments and prospects. It also examines differences in social and economic development of new EU member states (enlargement of 2004 and 2007) and Ukraine as many of these countries have similar historical background and comparable geopolitical location to estimate the perspectives of Ukrainian integration to the European Union. The findings are used to determine the place of Ukraine in European economic arena and answer the question whether the country is ready to confirm its readiness to join the EU. It is also stressed that experience of new EU member states shows that legacy of uneven economic development in Europe is not the primary key in the struggle to adopting European model of developing. Considering the main challenge for Ukraine's integration into the EU lies in the failure of political institutions in Ukraine, we also believe that the "green light" from the Brussels is of great importance.

Keywords: *EU-Ukraine relations, institutions, integration, EU 10 +2, GCI.*

Introduction

Recent years in economic and political history of Europe have been of paramount importance for further development of the European Union and its neighboring countries. It is recognized, by authorities as well as by society that the European Union is going through a deep crisis. Instead of a process of integration there is a process of disintegration. Economic turmoil heavily hit the institution's capacity to keep all of its members economically safe and sound. Greece, Spain and Portugal are among those that were hit the hardest. Other, more recent EU members have also experienced heavy economic slowdown. The financial crisis in Eurozone is endangering the European Union, which was originally meant to be an embodiment of an open society and an association of democratic states – a voluntary association, in which countries sacrificed part of their sovereignty for the common good. Because of the recent events this is now changing and it's in danger of becoming a compulsory association that people and countries cannot escape. This has also changed the behavior of the authorities and now that the political will has changed and they know that if there's any change, it's more likely to be a retrograde, regressive change, they are opposing change and they are insisting on maintaining the rules that have been established.

The European Union’s main concern now lies in safeguarding its financial stability and promoting economic development of its member states. Brussels is also in the process of rethinking its policy of enlargement, which of course is very important for its neighbouring countries. Also it is now widely acknowledged that inclusion of Central and Eastern European countries to the EU has yielded enormous development of these countries, both in democracy and economy.

1. The essence of the problem

Reforms in the post-soviet countries were largely marked by the so-called “dilemma of simultaneity” (Offe, 1991) which consists in the need of synchronised political, economical, institutional, cultural and societal transformations. Most countries of former Soviet block still face the major challenge of overcoming institutional, social and psychological effects of the past. The scope of this multifaceted transformation has urged some to speak about the impossibility of success. However, it is widely acknowledged that the official position of Brussels at the beginning of 1990s and readiness to accept a number of post-soviet countries to EU have proved very successful in relieving the pressure of the dilemma and securing the countries’ smooth transition period and effective implementation of reforms necessary for their full membership in EU. This should not be overseen now, when the perspectives of joining EU are on stake for countries from the Eastern Partnership program. As Ukrainian scholar Andreas Umlund puts it, “the perspective of membership or its absence with regard to the post-communism area plays a much more important role than the EU, apparently, believes”. By putting off the positive message for the neighboring countries, EU deprives the pro-European political elites of the most important argument in adopting the European model of development. As a result, these countries keep on balancing between the authoritarian and democratic principles which leads them to the brink of civil war, as it happened in Georgia in 2003 or in Ukraine in 2004. The perspective of ongoing instability in post-soviet area contradicts to the interests of all European nations – both in the west and in the west of the continent. “For the sake of its future stability, the EU should put an end to its shortsightedness and give a hand to the countries of eastern Partnership in overcoming the “dilemma of simultaneity” and make another huge step for the implementation of the European project.”

The discussion on Ukraine perspectives to join the EU evokes different reactions. One believes that Ukraine by natural reasons belong to the Europe and should find the place in the EU. Someone finds that the EU cannot enlarge for the Eastern European countries because it has already taken its geographical measures. To our mind and according to the principals of the EU enlargement, Ukraine, as European country, can apply and hope for the positive answer from the EU about its perspective to join it. In this process the most important for Ukraine is the road to the EU, which caused transformation of Ukrainian political system in accordance with the European standards and norms. Undoubtedly, Ukraine’s rate of movement towards united Europe will determine the process of its internal adoption of European values and standards, which should be coordinated with European rules of governing.

Ukraine gained new opportunities but also faced numerous challenges after the enlargement of the EU back in 2004. The process of the EU enlargement caused that Ukraine became direct neighbor to the EU (the length of common border with the EU is approximately 1400 km), that opened new strategy perspectives and additional opportunities for the European integration policy of Ukraine. This political situation in the EU-Ukraine relations mostly determines the character of these relations and the perspectives of Ukraine’s further development. Therefore, according to the European Commission, it is in the core interest of the EU to have an independent, politically stable and economically strong Ukraine as a neighbor. It is even a key condition for lasting peace and stability in Europe[8].

For some, European Union might seem reluctant in promoting its relationship with Ukraine. For others, Ukraine hasn’t been making sufficient efforts in order to meet the requirements for

becoming a candidate state. We firmly believe that this is yet another case when political reasons outweigh the economic ones.

Ukraine’s integration into the EU is a key priority in the country development. Its roots are in the history of our people, their desire to live in democratic, economically developed and socially oriented country. Its aim is to create, by means of large-scaled internal changes, the condition for joining the EU, as the Community of highly-developed countries. Nowadays this course is dominant in internal and external policy of Ukraine. Such choice is supported both by the majority of political parties in Ukraine and Ukrainian people.

Yet, year 2012 was controversial and unstable for the unity of EU and it was clear that Ukraine and its Association Agreement with EU were far from being on the top of EU’s political agenda. The dialogue is put on hold until undefined later term which, according to the EU officials, is dependent on Ukraine’s ability to meet a number of institutional and political requirements and show that the country is fostering democracy and rule of law.

The biggest challenge that Ukraine has faced over the last decade is the one to fight corruption at various levels and align its institutional mechanisms in accordance with EU’s requirements. And now still, there is a lot to be done in the area. However, unless EU gives a clear signal that it is ready to see Ukraine among its members, the alignment processes will tend to be slowed down further on or, which is another probable scenario, irrevocably turned into the direction of its strategic partner from the East – Russia.

One reason for cancelling the EU-Ukraine Summit might also be the one that EU is trying to make sure the country will find ways to accelerate the positive changes in order to make sure that Brussels finally fixes the date and makes a decision on signing the Agreement on Association. Unfortunately this EU tactics risk having more negative impact in the longer term as it is actually pushing the current political powers in the direction opposite of integration in EU.

2. Economical perspective

Looking at the examples of Poland and Estonia as ones showing what wise EU investment could do in boosting the potential economies, it is clear that Ukraine could become another economic success story of Eastern European area.

Therefore it is important to determine the economic situation in Ukraine compared with the EU 10 +2, to understand if Ukraine meets the Copenhagen economic criteria, such as a functioning market economy and if Ukraine’s producers have the capability to cope with competitive pressure and market forces within the Union. Before the enlargement of EU in 2004 Ukraine met all the economic indicators of entry except GDP per capita. Therefore, we want to determine the place of Ukraine in economic arena of EU now and find the cause of the lag. Is Ukraine ready to confirm its readiness to join the EU? If not, then what is the point: democracy, economy or politics? Taking into account global competitiveness index as optimal measure of current economic performance we emphasize on overarching globalized economy and strive to determine the place of Ukraine in it and the EU.

Table 1. Basic social and economic indicators of Ukraine and EU member states(enlargement of 2004 and 2007), 2011

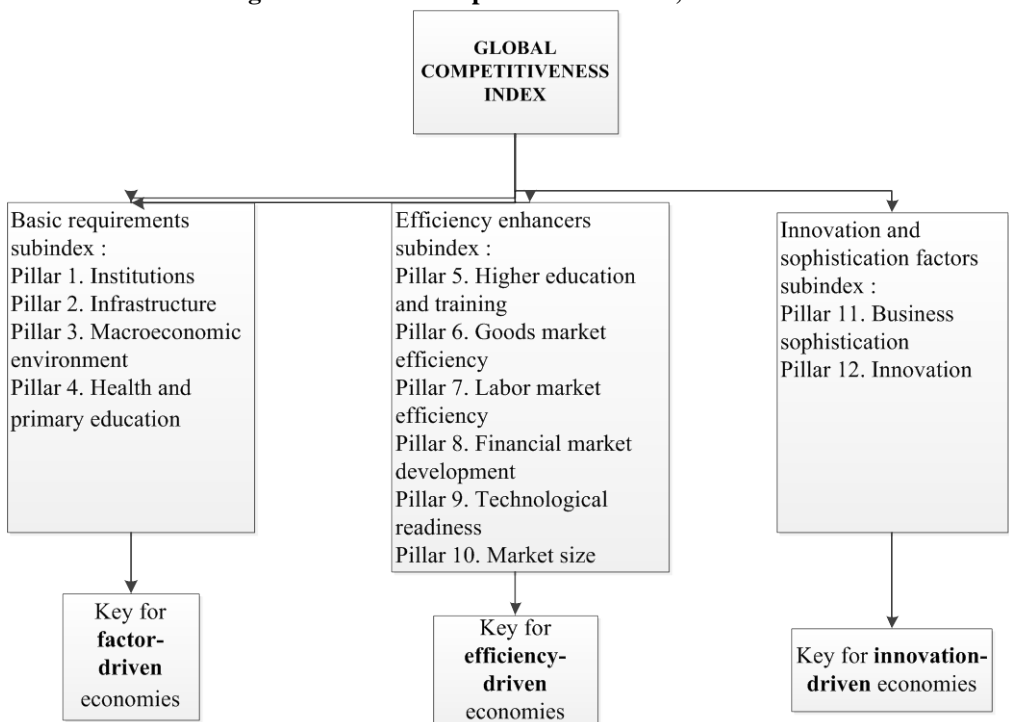
Country	Land area (sq. km)	Population (millions)	GDP per capita (current US\$)	GDP (current US\$, billions)	Life expectancy (years, total)	Agriculture, value added (% of GDP)	Industry, value added (% of GDP)	Services, etc., value added (% of GDP)
Bulgaria	108,630	7,5	7,158	53,5	73,5	5	31	64
Cyprus	9,240	1,1	30,670	24,6	79,6	-	-	-
Czech Republic	77,250	10,5	20,407	215,2	77,4	-	-	-
Estonia	42,390	1,3	16,556	22,1	75,4	-	-	-

Hungary	89,610	9,8	14,044	140,02	74,2	4	31	65
Latvia	62,190	2,2	12,726	28,2	73,5	4	22	74
Lithuania	62,680	3,2	13,339	42,7	73,3	4	28	68
Malta	320	0, 4	21,209	8,8	80,9	2	33	65
Poland	304,270	38,2	13,463	514,4	76,2	4	32	64
Romania	229,980	21,3	8,405	179,7	73,5	7	26	67
Slovak Republic	48,100	5,4	17,646	95,9	75,1	4	35	61
Slovenia	20,140	2,05	24,142	49,5	79,4	2	32	66
Ukraine	579,360	45,7	3,615	165,2	70,4	8	31	61

Distribution between three main sectors of economy - agriculture, industry and services – are comparable for all new EU member states and Ukraine, that has a slightly higher share in agriculture but comparably high share in services. Provision of services tends to require relatively less natural capital and more human capital than production of agricultural or industrial goods which means that education investments are highly demanded. This trend in Ukraine corresponds to the parameters of the new EU member states.

The comparative analysis of other basic social and economic indicators of Ukraine and EU member states (enlargement of 2004 and 2007) indicates that GDP per capita still remains the lowest in Ukraine. Taking into account that the land area and population of Ukraine are much higher than other countries, we believe that more profound economic analysis is required in order to define its economic position in relation to the new EU member states. With this aim we conducted a comparative analysis of Global Competitiveness Index.

Figure 1. Global Competitiveness Index, 2012-2013

Competitiveness is defined as a set of institutions, policies, and factors that determine the level of productivity of a country. The level of productivity, in turn, sets the level of prosperity that can be earned by an economy. The productivity level also determines the rates of return obtained by investments in an economy, which in turn are the fundamental drivers of its growth rates. In other words, a more competitive economy is one that is likely to sustain growth [5]. The components of competitiveness are grouped in 12 pillars: institutions (the legal and administrative framework within which individuals, firms, and governments interact to generate wealth), infrastructure, macroeconomic environment, health and primary education, goods market efficiency, labor market efficiency, financial market development, technological readiness, market size, business sophistication and innovations.

Taking into account global competitiveness index as one of the measures of countries' current economic performance we emphasize on overarching globalized economy and strive to determine the place of Ukraine in it and the EU. In Table 2 we can see the stage of economic development of EU member - states (2004 and 2007 enlargement of the EU) and Ukraine in accordance with the Global Competitiveness Index 2012–2013.

Table 2. Stages of economic development, GCI

Stage 1: Factor-driven	Transition from stage 1 to stage 2	Stage 2: Efficiency- driven	Transition from stage 2 to stage 3	Stage 3: Innovation- driven
–	–	Bulgaria	Estonia	Cyprus
–	–	Romania	Hungary	Czech Republic
–	–	Ukraine	Latvia	Malta
–	–	–	Lithuania	Slovak Republic
–	–	–	Poland	Slovenia

Competitiveness is one of the concepts to explain the lag between the countries. In efficiency-driven economies, government's focus is (or should be) on ensuring smooth mechanisms such as a proper functioning of the market; higher education systems, goods and labor markets and technological readiness [4]. The transition process from efficiency-driven to innovation driven economy is characterized by increasing investment in innovative sector. Innovation-driven economies should compete wages will have risen by so much that they are able to sustain those higher wages and the associated standard of living only if their businesses are able to compete with new and/or unique products, services, models, and processes. At this stage, companies must compete by producing new and different goods through new technologies and/or the most sophisticated production processes or business models [4]. As it is shown in the Table 2 Ukraine, Bulgaria and Romania are still on the stage of efficiency-driven economic development.

Table 3. Global Competitiveness Index 2012–2013 rankings and 2011–2012 comparisons

Country	Rank (out of 144)	Score (1-7)	Rank among GCI 2011-2012 sample	GCI 2011–2012 rank
Bulgaria	62	4,27	62	74
Cyprus	58	4,32	58	47
Czech Republic	39	4,51	39	38
Estonia	34	4,64	34	33
Hungary	60	4,30	60	48
Latvia	55	4,35	55	64
Lithuania	45	4,41	45	44

Malta	47	4, 41	47	51
Poland	41	4, 46	41	41
Romania	78	4, 07	77	77
Slovak Republic	71	4, 14	71	69
Slovenia	56	4, 34	56	57
Ukraine	73	4, 14	73	82

Current economic situation in Ukraine determines its 73rd place among 144 countries in the world. Macroeconomic environment is defined healthier than in previous year with GDP real growth – 5, 2%, unemployment rate – 7, 9%, the budget deficit 4, 1 % of GDP, investment – 18.9% of GDP and 8 % inflation rate (2011) [6]. Ukraine scored 4,14 measured on a 1-to-7 scale.

Table 4. Subindexes of GCI 2012-2013

Country	Overall index		Basic requirements		Efficiency enhancers		Innovation and sophistication factors	
	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score
Bulgaria	62	4, 27	65	4, 63	59	4, 18	97	3, 30
Cyprus	58	4, 32	42	4, 94	43	4, 41	51	3, 7
Czech Republic	39	4, 51	44	4, 89	34	4, 59	32	4, 13
Estonia	34	4, 64	26	5, 47	31	4, 63	33	4, 06
Hungary	60	4, 30	55	4, 78	52	4, 32	58	3, 68
Latvia	55	4, 35	54	4, 79	48	4, 37	68	3, 57
Lithuania	45	4, 41	49	4, 84	46	4, 38	47	3, 83
Malta	47	4, 41	34	5, 12	40	4, 46	46	3, 85
Poland	41	4, 46	61	4, 66	28	4, 69	61	3, 66
Romania	78	4, 07	90	4, 22	64	4, 12	106	3, 20
Slovak Republic	71	4, 14	62	4, 64	51	4, 33	74	3, 50
Slovenia	56	4, 34	39	5, 05	55	4, 25	36	4, 02
Ukraine	73	4, 14	79	4, 35	65	4, 11	79	3, 43

According to the subindexes of the GCI 2012-2013 Ukraine is ranked 79 for basic requirements, 65 for efficiency enhancers and 79 for innovation and sophistication factors. In order to delineate the strengths and weaknesses of the economic aspects of overcoming unevenness in the context of Ukrainian integration to EU we strive to explore all the 12 pillars of GCI.

Table 5. GCI 2012–2013: Basic requirements

Country	Basic requirements		Pillars							
	Rank	Score	1. Institutions		2. Infrastructure		3. Macroeconomic environment		4. Health and primary education	
Bulgaria	65	4, 63	108	3, 39	76	3, 79	31	5, 42	49	5, 92
Cyprus	42	4, 94	40	4, 59	39	4, 80	117	3, 86	9	6, 50
Czech Republic	44	4, 89	82	3, 67	38	4, 81	42	5, 19	53	5, 87
Estonia	26	5, 47	30	4, 94	41	4, 72	20	6, 01	27	6, 21

Hungary	55	4, 78	80	3, 70	50	4, 39	44	5, 15	51	5, 89
Latvia	54	4, 79	59	4, 01	64	4, 11	46	5, 06	45	5, 99
Lithuania	49	4, 84	60	4, 01	40	4, 74	75	4, 57	39	6, 05
Malta	34	5, 12	37	4, 61	34	4, 91	71	4, 60	19	6, 34
Poland	61	4, 66	55	4, 11	73	3, 89	72	4, 60	43	6, 03
Romania	90	4, 22	116	3, 33	97	3, 22	58	4, 83	83	5, 51
Slovak Republic	62	4, 64	104	3, 44	56	4, 23	54	4, 87	42	6, 03
Slovenia	39	5, 05	58	4, 05	35	4, 91	50	4, 94	24	6, 29
Ukraine	79	4, 35	132	3, 13	65	4, 10	90	4, 40	62	5, 78

Infrastructure (ranked 65th) and health and primary education (ranked 62nd) are backed by good prospects in these areas. Ukraine has a very high climatic potential of wind energy production, development of agriculture, exploration of natural resources, use of human capital etc. As Andrew Tiffin puts it, “...Ukraine’s failure to tap its full potential is mainly a result of its market-unfriendly institutional base. With an inherited Soviet framework that is ill suited to the needs of a market economy, Ukraine has been slow to establish the institutions needed to use its resources efficiently [7]”. Effectiveness of institutions is ranked very low compared to the EU member states (132nd), which suggests that Ukraine’s policymaking in this area has failed.

Table 6. The GCI 2012–2013: Efficiency enhancers

Country	Efficiency enhancers		Pillars											
	R	S	5. Higher education and training		6. Good market efficiency		7. Labor market efficiency		8. Financial market development		9. Technological readiness		10. Market size	
	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S	R	S
Bulgaria	59	4,18	63	4,31	83	4,17	49	4,54	80	3,97	52	4,30	62	3,82
Cyprus	43	4,41	32	4,98	33	4,68	44	4,57	38	4,56	37	4,85	106	2,81
Czech Republic	34	4,59	38	4,87	41	4,53	75	4,32	57	4,25	31	5,06	40	4,51
Estonia	31	4,63	25	5,17	31	4,73	10	5,11	39	4,51	25	5,29	96	2,98
Hungary	52	4,32	49	4,67	67	4,28	79	4,27	72	4,05	49	4,43	52	4,25
Latvia	48	4,37	42	4,78	47	4,42	27	4,78	52	4,40	38	4,73	91	3,11
Lithuania	46	4,38	26	5,15	56	4,36	65	4,41	87	3,86	33	5,00	74	3,53
Malta	40	4,46	35	4,93	34	4,62	92	4,14	15	5,11	21	5,59	125	2,38
Poland	28	4,69	36	4,92	51	4,39	57	4,48	37	4,59	42	4,66	19	5,12
Romania	64	4,12	59	4,36	113	3,86	104	4,01	77	3,98	59	4,09	43	4,41
Slovak Republic	51	4,33	54	4,50	54	4,37	86	4,20	47	4,45	45	4,46	59	4,00
Slovenia	55	4,25	23	5,20	49	4,42	91	4,15	128	3,29	34	4,96	78	3,46
Ukraine	65	4,11	47	4,70	117	3,82	62	4,44	114	3,52	81	3,60	38	4,60

Ukraine could realize further efficiency gains from instilling more competition into the goods and services markets (117th) and continuing the reform of the financial and banking sector (114th) Overall, Ukraine maintains its competitive strengths; these result from its large market

size (38th) and a solid educational system that provides easy access to all levels of education (ranked 47th on higher education and training and 54th on primary education)[3].

Table 7. The GCI 2012–2013: Innovation and sophistication factors

Country	Pillars					
	Innovation and sophistication factors		11. Business Sophistication		12. Innovation	
	Rank	Score	Rank	Score	Rank	Score
Bulgaria	97	3, 30	97	3, 62	92	2, 98
Cyprus	51	3, 77	52	4, 18	53	3, 36
Czech Republic	32	4, 13	35	4, 45	34	3,81
Estonia	33	4, 06	51	4, 20	30	3, 93
Hungary	58	3, 68	86	3, 74	37	3, 61
Latvia	68	3, 57	71	3, 89	64	3, 25
Lithuania	47	3, 83	56	4, 16	43	3, 51
Malta	46	3, 85	43	4, 27	48	3, 43
Poland	61	3, 66	60	4, 06	63	3, 25
Romania	106	3, 20	110	3, 47	102	2, 92
Slovak Republic	74	3, 50	61	4, 02	89	2, 98
Slovenia	36	4, 02	53	4, 18	32	3, 85
Ukraine	79	3, 43	91	3, 70	71	3, 16

The main problems in business sophistication (ranked 91st) are corruption, excessive bureaucracy and nontransparent judicial system, which is closely linked to the political situation in the country. However, good educational outcomes provide a basis for further development of country’s innovation capacity (ranked 71st).

3. Ukraine and EU: Political Game

Ukraine was the first country of the former Soviet Union to sign the Partnership and Cooperation Agreement (PCA) with the European Union in June 1994. After ratification by Ukraine, the EU and its member states, the PCA came into force in March 1998[3]. The Partnership and Cooperation Agreement highlighted the respect for shared fundamental values as an essential element of the EU-Ukraine relations [14]. It provided a framework for political dialogue; set the principal common objectives in terms of promotion of trade and investment, harmonious economic relations, sustainable development, economic, social, financial, civil, scientific, technological and cultural co-operation, and support to Ukraine’s efforts to consolidate its democracy and develop its economy.

The Protocol to the PCA was signed by the EU and Ukraine on the 29th of March 2004 to extend the application of the agreement in full to the 10 new EU Member States that joined the EU on 1st May 2004 [13]. A further protocol to the PCA extending its application to Bulgaria and Romania was signed on the 27th of March 2007 and entered provisionally into force on that day[13].

On the 22nd of July 2008 sitting of the EU General Affairs and External Relations Council was held in Brussels, with its agenda including discussions of the EU-Ukraine relations and negotiations on the EU-Ukraine New Enhanced Agreement (NEA) [2]. On the 9th of September 2008 at the EU-Ukraine Summit in Paris the Presidents Yushchenko, Sarkozy and Barroso accepted Joint Declaration on the EU-Ukraine Association Agreement, in which they recognized that Ukraine as a European country shares a common history and common values with the countries of the European Union [1]. It was decided that the new agreement between the European Union and Ukraine will be an association agreement, which leaves open the way

for further progressive developments in the EU-Ukraine relations. The EU acknowledged the European aspirations of Ukraine and welcomed its European choice. The presidents acknowledged that gradual convergence of Ukraine with the EU in political, economic and legal areas will contribute to further progress in the EU-Ukraine relations.

On October 19, 2011 Ukraine and the European Union started negotiations on a Deep and Comprehensive Free Trade Area. On October 20, 2011 at a conference in the European Parliament, the EU Commissioner for Trade Karel De Gucht and First Vice Prime Minister of Ukraine Andriy Klyuyev announced that Ukraine and the EU agreed on the basic parameters of the Association Agreement in terms of establishing comprehensive free Trade area between the EU and Ukraine.

Hearings of Yuliya Tymoshenko and Yuriy Lutsenko cases in 2011 aggravated political tension in Ukraine and had a negative impact on Ukraine's reputation in the area of foreign investment. Swedish Foreign Minister Carl Bildt said that the continued imprisonment of former Prime Minister of Ukraine Yulia Tymoshenko will adversely affect future relations between Ukraine and the European Union.

On the 1st of December 2011 the European Parliament adopted a resolution on Ukraine, which showed that the EU was ready to cooperate, but under certain conditions. Experts classified the document as ambiguous, but believed that the situation in Ukraine and the resolution of the country's leadership was not affected.

One of the major points of resolution was the condition by the European Parliament not only to release Yulia Tymoshenko from prison, but also let her participate in the parliamentary elections in October 2012.

The EU also expressed readiness to initial the Association Agreement with Ukraine by the end of 2011, so that by the end of 2012 it could be ratified. At the same time, the condition of "the necessary reforms and strengthening of democratic values, human rights and the rule of law" was laid out. For the first time in the history of EU-Ukraine relations, it had been acknowledged that there was a foreseeable possibility of Ukraine joining the European Union. The resolution of the European Parliament stated that country could submit an application, but again under the conditions of following the principles of democracy.

A key event for the Ukrainian foreign policy in 2011 became the 15th EU-Ukraine summit, which was held in Kyiv on December 19. It resulted in completing negotiations about the Association Agreement. However, the document was not initialed. Indeed, despite the declaration of European aspirations, the Ukrainian government was in no hurry to carry out all the instructions of the European Union, the expert explained. Herman Van Rompuy, the president of the European Council noted at the EU-Ukraine summit that future relations between the parties will depend on the political situation in Ukraine.

The most significant event in relations between Ukraine and the EU in the first half of 2012 was the initialing of the Agreement on political association and free trade zone between Ukraine and the European Union (March 30, 2012). Yet, the Agreement had not been signed.

After the allegedly fraudulent and non-transparent elections to Ukraine's Verkhovna Rada in October, Brussels' relations with Kyiv are in deadlock. Ukraine is not fulfilling the conditions for signing the already initialed association agreement with the European Union [9].

If signed, ratified and implemented, the Association Agreement – the EU's largest ever treaty with a non-member state – would make Ukraine part and parcel of the European integration process. The agreement would put the relations between Kyiv and Brussels on entirely new grounds, and provide for a comprehensive “Europeanization” of Ukraine's economy, political system, and public administration. It could one day be seen as having been the first step towards a full membership of Ukraine in the EU.

In view of how the Ukrainian parliamentary elections of Oct. 28 went, the prospects of signing the association agreement anytime soon look now, however, dim.

After the last EU-Ukraine Summit of December 2011, Brussels had repeatedly made clear that the quality of these elections will be decisive for the future of the EU-Ukraine relationship. Two further conditions, namely ending selective justice against political opposition leaders, and implementing the reform priorities - above all legal reforms - outlined in the bilateral association agenda were also voiced.

Yet the vague language and cautious communication of these conditions indicated that the EU also wanted to leave some room for maneuver in case not all of them would be fully met.

Unfortunately, however, extensive manipulations took place both before the election day and during the counting and tabulation of votes. This led the deputy head of Ukraine's Central Electoral Commission Zhanna Usenko-Chernaia to admit that the October poll was the "dirtiest [parliamentary] election in the history of independent Ukraine."

This leaves little freedom of action for Brussels ahead of the foreign ministers meeting where the fate of the association agreement and future of the EU's policy towards Ukraine is to be discussed.

- Ukrainian ex-Prime Minister Yulia Tymoshenko is being held in prison since October 2011;
- Parliamentary Elections 2012 failed and described by EU observers as non-democratic, not transparent and unfair;

2012 Summit EU-UA cancelled for the first time in its 15-year history.

On the 29th of November 2012 Stefan Fule, the European Commissioner for Enlargement and Neighbourhood Policy, said that signing of the Association Agreement between Ukraine and the EU at the summit, which is now scheduled for November 2013, depends on the Ukraine fulfillment of the EU requirements [10].

Summing up the relations between Ukraine and the EU during in the period from 2008 to 2012, it can be concluded that Ukraine, despite all the criticism towards its foreign policy, had achieved considerable, if not yet measurable, success in its European integration. The proofs are the initialled Association Agreement, the WTO membership, which is an important condition for the EU accession, the entry into force of the Agreement between the EU and Ukraine on visa facilitation and the renewed negotiations on comprehensive free trade area between the EU and Ukraine and, finally, Ukraine's participation in the "Eastern Partnership" initiative. During these years, Ukraine managed to prove itself as a state that can lead a constructive and fruitful cooperation with the European Union and also win all odds in becoming the candidate for membership in foreseeable future.

However, during the same period, Ukraine had made a number of missteps in approaching the EU. Probably the most deteriorating for Ukraine-EU Cooperation was the ungrounded conviction, according to EU officials, of its former officials - Yuliya Tymoshenko and Yuriy Lutsenko. Consequently, all further relations between Ukraine and the EU, according to European Union leaders' opinion, will depend on domestic political circumstances in the country.

Conclusions

Currently in Ukraine there is the coordinated position that the European integration of the country will contribute to the growth of national economy. Successful integration can be useful both for Ukraine and for the EU. This success will partly depend on the Ukrainian Government, which should effectively and efficiently cooperate with the EU and, most significantly, on the qualitative coordination between different local ministries and state institutions [11].

There is no doubt that the process of European integration is complicated and long-lasting. It requires a lot of efforts. In this situation for all countries it is of vital importance to continue launched system reforms, to constantly prove the strategic direction of integration with tangible actions and to promote democratic values, principles of civil society, freedom of information and rule of law. Not only political will of country's leaders is needed, but also common efforts of the whole society to fulfill all these tasks. Ukraine needs time and, above all, in terms of consolidation of society, but also support and recognition of its efforts in the EU and its

institutions. Mutual understanding of all these processes both in Ukraine and in the EU and coordinated actions can benefit to Ukraine’s real chance to become a full member of integration processes in Europe.

References

1. EU-Ukraine Summit, Paris, 9 September 2008: [database] / Council of the European Union, 12812/08 (Presse 247) <http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/er/102633.pdf>
2. EU-Ukraine relations in focus of the EU Council sitting (23/07/2008): [database] / <http://www.delukr.ec.europa.eu/page48476.html>
3. The EU’s Relations with Ukraine: [database] / General Facts and Framework <http://www.delukr.ec.europa.eu/page36480.html>
4. The GEM Model: [database] / GEM. – : <http://www.gemconsortium.org/Model>
5. The Global Competitiveness Report, 2012–2013, World Economic Forum(Geneva).
6. The world factbook : [database] / CIA. – <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>
7. Tiffin A. Ukraine: The Cost of Weak Institutions/ A. Tiffin// IMF working Paper – 2006. – 29 p.
8. Towards a new Era in EU – Ukraine Relations // Delegation of the European Commission to Ukraine. - Press Release Ref: 2411. - Kyiv, 12 September 2003.
9. Umland A., Solonenko I. How Ukraine-EU relations can move forward, Nov. 25, 2012, 6:33 p.m. Editor’s Note: This article was first published in Europe in IP: The Journal of the German Council on Foreign Relations [web edition], Nov. 20 (<https://dgap.org/en/ip-journal/topics/eu-ukraine-relations-after-ukrainian-parliamentary-elections>), and the Kyiv newspaper DzerkaloTyzhnia. An excerpt appeared earlier on the websites of the EUobserver and New Europe.
10. ЕС готов на ассоциацию с Украиной, но при определенных условиях, 30 ноября 2012, <http://news.mail.ru/inworld/ukraine/global/112/politics/11135210/>
11. Мейх’ю А. Україна і європейська інтеграція: успіх також залежить від якісної координації, 25/03/2008 <<http://eu.prostir.ua/library/10113.html>>
12. Протокол до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС) про приєднання Чеської Республіки, Естонської Республіки, Республіки Кіпр, Латвійської Республіки, Литовської Республіки, Угорської Республіки, Республіки Мальта, Республіки Польща, Республіки Словенія та Словацької Республіки до УПС тавнесення змін до УПС від 29.04.2004 р. <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?user=c&find=1&org=856>
13. Протокол до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (УПС) про приєднання Республіки Болгарія та Румунія до УПС від 27.03.2007 р. // Офіційний вісник України від 07.04.2008 р. - 2008 р. - № 24. – ст. 723. – С. 39.
14. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 // Офіційний вісник України від 29.06.2006. - 2006 р. - № 24. – С. 203.

ოქსანა კრავესკაია
ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი
კრისტინა კირილიჩი
ასპირანტი, ივან ფრანკოს სახელობის
ლვოვის ეროვნული უნივერსიტეტი
ანასტასია სიზენკო
დოცენტი, ტარას შევჩენკოს სახელობის
კიევის ეროვნული უნივერსიტეტი

უკრაინა და ევროკავშირი: ინტეგრაციის გამოწვევები
ანოტაცია

სტატიაში განხილულია უკრაინისა და ევროკავშირის ორმხრივი ურთიერთობის ისტორია ევროპის ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სივრცეში ქვეყნის ინტეგრაციის პირობებში. გაანალიზებულია ზოგიერთი მიმდინარე მოვლენა და პერსპექტივები. აგრეთვე განხილულია სხვაობა უკრაინასა და ევროკავშირის ახალი წევრი-ქვეყნების სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას (გაფართოება 2004 და 2007 წლების) შორის, რადგანაც უმეტესობა ამ ქვეყნებს გააჩნიათ მსგავსი ისტორიული და გეოპოლიტიკური მდგომარეობა, რათა მოხდეს უკრაინის ევროკავშირში ინტეგრაციის პერსპექტივების შეფასება. კვლევის შედეგები გამოყენებული იქნა იმისთვის, რომ პასუხი გაეცეს კითხვას: მზადაა თუა არა ქვეყანა ევროკავშირში შესასვლელად? ვფიქრობთ, რომ უკრაინის ევროკავშირში ინტეგრაციის მთავარ პრობლემას წარმოადგენს, უკრაინაში პოლიტიკური ინსტიტუტების არაეფექტიანობა. მიუხედავად ამისა ბრიუსელიდან “მწვანე შუქს” აქვს დიდი მნიშვნელობა.

Оксана Краевская
Кандидат политических наук,
Доцент кафедры страноведения и международного туризма
Факультета международных отношений
Львовского национального университета имени Ивана Франко
Кристина Кирилич
Аспирант кафедры международных экономических отношений
Факультета международных отношений
Львовского национального университета имени Ивана Франко
Анастасия Сизенко
Доцент кафедры иностранных языков на факультете экономики
Киевского национального университета имени Тараса Шевченка

УКРАИНА И ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ: ВЫЗОВЫ ИНТЕГРАЦИИ

Аннотация

Статья рассматривает историю двухсторонних отношений Украины и ЕС в условиях интеграции страны в европейское экономическое и политическое пространство и анализирует некоторые текущие события и перспективы. Также рассматриваются различия в социально-экономическом развитии новых государств-членов ЕС (расширение 2004 и 2007 годов) и Украины, поскольку многие из этих стран имеют сходное историческое и геополитическое положение, чтобы оценить перспективы интеграции Украины в Европейский Союз. Результаты исследования были использованы для определения места Украины в европейском экономическом пространстве, для того

чтобы ответить на вопрос, готова ли страна вступить в ЕС. Мы также подчеркиваем, что опыт новых государств-членов ЕС показывает, что неравномерность экономического развития в Европе не является главным условием в борьбе за внедрение европейской модели развития. Считаем, что главной проблемой интеграции Украины в ЕС, есть неэффективность политических институтов в Украине. Тем не менее, «зеленый свет» от Брюсселя имеет большое значение.

ზონანობა

Yuriy Prysiazniuk

*Doctor of economic Sciences,
Professor of the Department of International Relations
and diplomatic service
of The Ivan Franko national university of Lviv*

Roksolana Paslavska

*post-graduated student
of department of finances,
money turnover and credit
of The Ivan Franko national university of Lviv*

**ACTIVITY OF TAX AUTHORITIES IN PROVIDING THE EFFICIENCY
OF FUNCTIONING OF THE TAX ADMINISTRATION
SYSTEM IN UKRAINE**

Abstract. *In the article the positive and negative aspects in the work of the tax authorities in the tax administration process are investigated and further directions of taxation for the increase in the efficiency of functioning of tax administration system are determined.*

Key words: *tax administration system, tax revenues, the State Tax Service, taxpayers.*

Focus on the achievement of certain results and efficiency is the main feature of functioning of any system, including the tax administration system. The effectiveness of the system of tax administration represents the productivity of tax authorities' activity, the level of taxpayers' tax culture, the efficiency of tax policy in the country and etc.

The issue of estimating the effectiveness of the activity of tax authorities in the tax administration process very often attracted the attention of researchers. In particular, such Ukrainian scientists, as A. Krysovaty, I. Lunina, V. Melnyk, L. Oleinikova, V. Oparin, G. Pyatachenko, A. Sokolovska and others devoted their researches to the theoretical and practical aspects of functioning of the the tax administration system. Nevertheless, the issue of improving the efficiency of tax administration, the elimination of certain drawbacks and contradictions in this area are not highlighted enough.

The purpose of this research is to identify the positive and negative aspects in the work of the tax authorities in the tax administration process in order to identify further ways of improvement of functioning of the tax administration system.

Efficiency, in the wide sense of this word, is a relative value that characterizes the relationship between the result (effect) and expenses that have been made to achieve this result [1, p. 530]. The effectiveness of tax administration involves a systematic and full provision of income of taxes to the budgets of different levels, taking into account the fiscal capacity, the rights and interests of taxpayers [2, p. 48]. Such efficiency is characterized by the activity of tax authorities, the effectiveness of the system of protection of rights and interests of taxpayers, the specification of taxes and fees, the level of tax burden etc.

The criteria of determining the efficiency of tax administration system are:

- the degree of achievement of goals and objectives;
- the degree of adaptation of the tax administration system to external changes;
- comparison of results and costs of their achieving etc.

The last criterion expresses the fiscal efficiency of the tax administration system. It can be calculated as the ratio between total tax revenue and the costs of their administration (formula 1):

$$FETAS = \frac{\sum TTR}{\sum_{i=1}^n CTA} \quad (1),$$

where FETAS – fiscal efficiency of the tax administration system;

TTR – total tax revenue;

CTA – costs for tax administration, that are carried by the i-th subject of tax relations;

n – the amount of subjects of tax relations.

Since the subjects, that take a part in the process of tax administration, include taxpayers, tax authorities and third persons (tax agents, consultants, attorneys, judicial officers etc.), the number of n can vary significantly

Formula 1 shows that at a certain amount of tax revenue, the system of tax administration will be more fiscally effective if the denominator (the total value of administrative costs) is smaller. Therefore, the improvement of fiscal efficiency of the tax administration system includes reduction the cost of collection taxes. In particular, the following factors affect the costs of tax administration:

- the number of state agencies, that take a part in tax administration process, the number of their employees;
- the payroll and the productivity of fiscal authorities;
- the level of shadow economy;
- the level of corruption in the country;
- socio-economic conditions;
- the level of income of enterprises (population) and the system of its taxation etc.

However, at the present stage of development of market relations the effectiveness of tax administration system includes not only regular and full payment of taxes to the corresponding budgets at the lowest expenses for their collection, and quality of service on the tax authorities' side.

Since 2011, a range of organizational and practical measures of optimization of the system of tax authorities was taken in Ukraine in order to provide:

- proper implementation of plans of tax revenue to budgets of different levels;
- the improvement of control over the completeness and timeliness of tax payments;
- compliance with tax legislation;
- detecting, investigating and preventing violations in tax area;
- the reduction of tax debt;
- the improvement of the work of tax authorities with taxpayers, the public and the media;
- the improvement of mechanisms of tax administration etc.

Within the optimization of the system of the central authorities of executive power, the State Tax Administration of Ukraine was reorganized into the State Tax Service (STS) of Ukraine and the State Tax Administration of the Autonomous Republic of Crimea, regions, Kyiv and Sevastopol cities – into the relevant state tax services. In addition, in order to avoid duplication of certain functions some departments were merged. Besides, the number of departments of the central authorities and the number of regional authorities of STS were reduced. Consequently, the number of full-time employees was reduced too.

The Report on the implementation of the Plan of main issues of economic and control activity of the State Tax Service of Ukraine in 2011 [3] stated that such reorganization of STS

will provide a higher quality of servicing taxpayers, the maximal transparency of activity of tax authorities, the improvement of the administration of taxes, and also the detection and eradication of schemes of minimization of tax liabilities.

Thus, the State Tax Service of Ukraine is on the way of transformation from fiscal authorities to customer service, i.e. on the way of transition from a control-verification work over the activities of taxpayers to their servicing in the tax administration process. As a result, one of strategic priorities for further development of STS is ruling out any possible corruption.

One of the methods of the reduction of the level of corruption is minimization of the human factor through contactless communication with taxpayers. For this reason the STS authorities introduce automation of certain tax procedures (e.g., the introduction of simplified procedures of registration of zVAT payers, the introduction of electronic reporting forms and adjustment of the feed-back with taxpayers, etc.).

Great attention is paid to the prevention of corruption offenses and other crimes in the area of official activity. Thus, according to the data of the Ministry of incomes and charges of Ukraine [4], Department of the Internal Security (DIS) of STS during 2012 held approximately 24.6 thousand preventive measures, of which 16.6 thousand lectures, briefings, speeches and personal conversations with public servants of STS authorities devoted to the compliance with anti-corruption legislation. About 2.1 thousand articles were published in mass-media and over 4.2 thousand interviews and speeches were made on television and radio channels on the anti-corruption issues.

During 2012 at the initiative of DIS for non-performance or improper performance of the official duties over 1.8 million people were brought to disciplinary responsibility and 309 people were dismissed from the STS. During the same period internal security personnel drew up and directed to court 98 administrative protocols about violations of the Law of Ukraine “On the principles of prevention of and counteraction to the corruption”[5], among which 81 protocols were drawn up on personnel of STS and 17 – on businesses. On the whole, during 2012 subdivisions of DIS detected 138 crimes committed by personnel of tax service [4].

In order to protect the rights and interests of citizens, special attention is paid to applications of individuals and entities about illegal actions on the side of STS. Thus, an innovative service for taxpayers “Tax Pulse” is working at the STS departments. Thanks to this service taxpayers are able to report about possible corruption offences or other illegal actions on the STS side . In case of receiving such information management of the Service immediately conducts corresponding inspection and takes necessary measures. The applicants are informed about the results of the conducted inspections and measures taken. It is worth to noting that since the introduction in action of the service “Tax Pulse” the DIS departments received more than 200 such reports.

In addition, in order to determine the reasons that give rise to corruption actions and to study the public opinion about corruption prevention surveys of taxpayers are periodically conducted.

So, STS authorities are working in direction of improving the organization of outreach and taxpayer service.

If we examine the activities of the STS in providing tax revenues to the budgets of different levels, we can see positive changes here (Table 1).

Table 1

Tax revenues to the budgets of different levels during 2006-2011

Year	Consolidated budget of Ukraine		State budget of Ukraine		Local budgets	
	mln hryvnyas	growth rate as compared to the previous year, %	mln hryvnyas	growth rate as compared to the previous year, %	mln hryvnyas	growth rate as compared to the previous year, %
2006	125743,1	28,22	94811,5	27,3	30931,6	31,13
2007	161264,2	28,25	116671	23,06	44593,4	44,17
2008	227164,8	40,86	167883,4	43,89	59281,4	32,94
2009	208073,2	-8,4	148915,6	-11,3	59157,6	-0,21
2010	234447,7	12,68	166872,2	12,06	67575,6	14,23
2011	334691,9	42,76	261605,0	56,77	73086,9	8,16

Compiled by the author from the data of source [6, p. 55].

Negative values in the growth rate of tax revenues to the budgets of different levels in 2009 (in comparison with 2008) indicate that in that year the sum of tax revenue to the corresponding budgets is smaller than in 2008. It is explained by the financial and economic crisis that began at the end of 2008.

The largest growth rates of tax revenues to the Consolidated and State budgets of Ukraine were observed in 2011. As for local budgets, declining growth rates can be explained by reduced fiscal efficiency of PIT (Table 2). This, in turn, indicates the reduction of official incomes and lack of effectiveness of PIT administration.

Table 2

PIT revenues to the local budgets of Ukraine

Year	Local budgets	
	mln hryvnyas	growth rate as compared to the previous year, %
2006	22791,1	38,24%
2007	34782,1	52,61%
2008	45895,8	31,95%
2009	44485,3	-3,07
2010	51029,3	14,71
2011	54065,1	5,94

Compiled by the author from on the data of source [6, p. 55].

Despite increasing tax revenues to the budgets of different levels, tax administration system is still imperfect, expensive and burdensome for taxpayers. Taxpayers complain about certain positions of the Tax Code, in particular, in relation to:

- a large number of innovations in the mechanism of collection of corporate income tax;
- the mechanism of automatic compensation of VAT;
- the order of filling up and submission of tax returns;
- the peculiarities of a simplified tax system and so on.

The provisions of the Tax Code insufficiently stimulate entrepreneurial activity, investment and innovation activity of domestic enterprises [7, p. 137]. Following the adoption

of this legislation many entrepreneurs, in general, stopped their activity, and the amount of persons, who want to start a business, became smaller (figure 1).

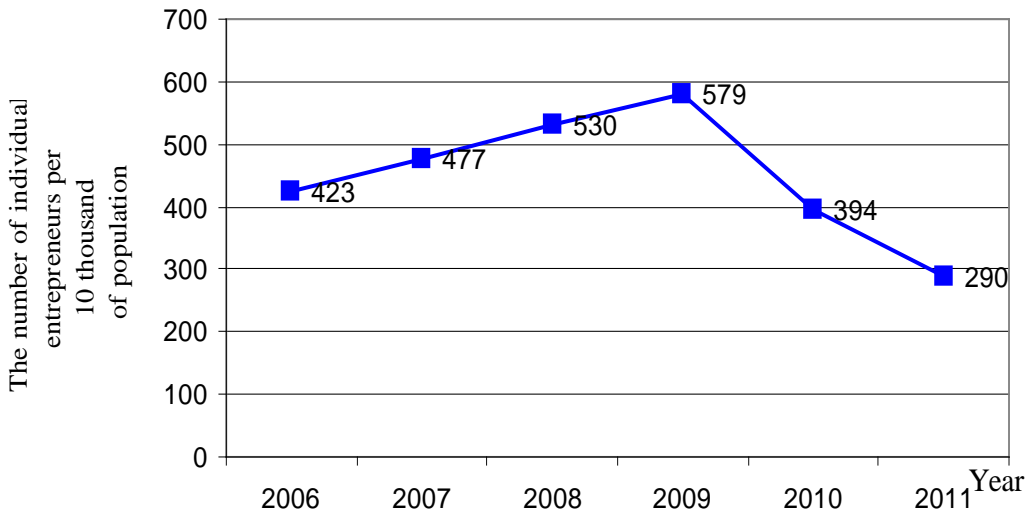

Figure 1. The number of individual entrepreneurs per 10 thousand of population for the period 2006-2011 years

Compiled by the author from on the data of source [6, p. 304].

On the other hand, the amount of large taxpayers grows. In 2011, according to the STS data, there were 1,147 large taxpayers, in 2012 – 1,384 and in 2013 – 1,486 [3]. These data testify to the expansion of big business and the strengthening of monopolization processes. Moreover, the idea of the orientation of the Tax Code in support of big business, which is usually owned by oligarchic sectors of society, is supported.

Thus, despite significant changes in the area of taxation, tax administration system is still imperfect, opaque and burdensome for taxpayers. Giving personnel of fiscal authorities additional rights and powers does not stimulate the creation of atmosphere of trust in the relationship between taxpayers and state tax authorities. Numerous and frequent changes to the tax legislation and the absence of timely information of taxpayers about them do not favour raising the level of tax culture of Ukrainian citizens. As a result, a taxpayer does not practically have any stimulating factor for the conscientious performance of his/her tax liabilities since fiscal aspect of tax administration is predominant.

Thus, the activity of tax authorities in increasing the efficiency of functioning of the tax administration system should not be only aimed at mobilizing financial resources to the state treasury, but also should also assist the improvement of tax relations with taxpayers, the increasing of their trust to the tax authorities by creating incentive mechanisms of taxation for conscientious taxpayers.

References

1. Osovska G.V. Basics of Management: Training. Handbook for high school students / G. Osovska. - K.: Condor, 2003. – 556p.
2. Oleinikova L.G. Improving of fiscal and economic efficiency of the tax administration in Ukraine // Finances of Ukraine. - № 10 - 2010. - P. 47 - 59.
3. The report about the implementation of the Plan of the main issues of economic and control work of the State Tax Service of Ukraine in 2011: order of STA of

- Ukraine from 08.02.11 № 74: [Electronic resource]. - Access: minrd.gov.ua/data/files/201.doc
4. Official website of the Ministry of incomes and charges of Ukraine: [Electronic resource]. - Access: minrd.gov.ua/
 5. About principles of prevention and counteraction to the corruption: the Law of Ukraine from 07.04.11 №3206-VI: [Electronic resource]. - Access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>
 6. Statistical annual of Ukraine. 2011 edition: [Electronic resource]. - Access: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
 7. Krysovaty A.I. Tax administration in Ukraine: the organization and direction of transformation: Monograph. / A.I. Krysovaty, T.L. Tomnyuk - Ternopol: PBW “Economic thought TNEU”, 2012. – 212p.

იური პრისიაჟნიუკი
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
ივან ფრანკოს სახელობის ლვოვის ეროვნული
უნივერსიტეტის პროფესორი,
როქსოლანა პასლავსკა
ასპირანტი, ივან ფრანკოს სახელობის
ლვოვის ეროვნული უნივერსიტეტის პროფესორი

ხელისუფლების საგადასახადო ორგანოების საქმიანობა უკრაინაში
საგადასახადო აღმინისტრირების სისტემის ფუნქციონირების
ეფექტიანობის უზრუნველყოფაში
ანოტაცია

სტატიაში გამოკვლეულია ხელისუფლების საგადასახადო ორგანოების მუშაობის პოზიტიური და ნეგატიური ასპექტები საგადასახადო ადმინისტრირების პროცესში და განსაზღვრულია დაბეგვრის შემდგომი მიმართულებები საგადასახადო ადმინისტრირების სისტემის ფუნქციონირების ეფექტიანობის ამაღლებისათვის.

Юрий Присяжнюк
доктор экономических наук,
профессор кафедры «Международные отношения и дипломатическая служба»,
Львовский Национальный Университет имени Ивана Франко
Роксолана Паславска
аспирант кафедры «Финансы, денежное обращение и кредит»,
Львовский Национальный Университет имени Ивана Франко

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НАЛОГОВЫХ ОРГАНОВ ВЛАСТИ
В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ
СИСТЕМЫ НАЛОГОВОГО АДМИНИСТРИРОВАНИЯ В УКРАИНЕ

В статье исследованы позитивные и негативные аспекты работы налоговых органов власти в процессе налогового администрирования и определены дальнейшие направления налогообложения для повышения эффективности функционирования системы налогового администрирования.

რეგიონული ეკონომიკა

ვახტანგ ბურდული
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი

**ტერიტორიული მოწყობისა და საჯარო მართვის
დეცენტრალიზაციის თანამედროვე პრობლემები საქართველოში**

ტერიტორიული დაყოფა და ტერიტორიული საჯარო მართვის მექანიზმები საქართველოში ჯერ არაა სრულყოფილად მოწესრიგებული. ამჟამად, როგორც ვიცით, ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფის პირველ დონეზე საქართველოში არსებობს 12 რეგიონი (მხარე). ევროსაბჭოში მიღებული ტერიტორიული ერთეულების სტატისტიკური აღრიცხვის ნომენკლატურის (NUTS) მიხედვით ყველა მხარე (ქ. თბილისის გარდა) დაახლოებით მიეკუთვნება (NUTS)-ით განსაზღვრული რეგიონების მესამე დონეს [9, გვ. 11]. ამის გარდა არსებობს დაყოფა ადგილობრივ თვითმმართველ ერთეულებზე, რომლებსაც მიეკუთვნება მუნიციპალიტეტები, მსხვილი ქალაქების რაიონები (რომლებსაც გააჩნიათ მართვის საკუთარი ორგანო – გამგებლობა) და სასოფლო ტერიტორიული წარმონაქმნები. მაგრამ მხარეები (რეგიონები) არსებობს ფაქტიურად ფორმალურად, რადგანაც მათ (თბილისის და აჭარის გარდა) არ გააჩნიათ ფუნქციონალური მართვის ორგანო და მართვის საფინანსო ბერკეტები (საბიუჯეტო-საგადასახადო სისტემის ჩათვლით). შემდეგ, მუნიციპალურ წარმონაქმნებში (რაიონებში) შედიან სოფლები, მაგრამ სოფლების დონეზე ჯერ არ არსებობს ადგილობრივი შეურნეობის განკარგვის სათანადო მექანიზმი. ამასთან საერთოდ არაა გამოყოფილი მუნიციპალიტეტებში არსებული რაიონული დონის ქალაქები, რომლებიც ასევე წარმოადგენენ ქვედა დონის საჯარო მართვის სუბიექტს.

ამასთან ტერიტორიული დაყოფა მკვეთრად უნდა იყოს ასახული კანონმდებლობაში (მაგალითად, საბიუჯეტო კოდექსში ფაქტიურად არაფერია ნათქვამი მხარეებზე და ქვედა დონის წარმონაქმნებზე (სოფლები და რაიონებში შემავალი ქალაქები). მკვეთრი დაყოფა დონეებზე უნდა ასახული იყოს შესაბამის კანონებში, მაგალითად, როგორც ეს მიღებულია საფრანგეთში, სადაც ოთხდონიანი სისტემა არსებობს: ცენტრი, რეგიონი, დეპარტამენტი, კომუნა. რა თქმა უნდა, ქვედა დონეზე სასოფლო წარმონაქმნებთან ერთად, კანონმდებლობაში საჭიროა რაიონული მნიშვნელობის ქალაქების დაფიქსირება, ასევე სამხარეო მნიშვნელობის ქალაქებისა, სხვანაირად კანონმდებლობაში ისევ გაურკვეველობის ელემენტი დარჩება. თუ სოფლის საჯარო ორგანს კანონმდებლობით მიეცეს გარკვეული წყაროების ხარჯზე საფინანსო სახსრების ფორმირების და განკარგვის უფლება, მაშინ შესაბამისი უფლებები უნდა ჰქონდეს რაიონულ ქალაქსაც, რომელიც ასევე წარმოადგენს შესაბამის მუნიციპალიტეტში შემავალ ტერიტორიულ წარმონაქმს.

განვითარებულ ქვეყნებში სხვადასხვა დონის სუბიექტებს შორის ფუნქციების გაშიჯვნა და ყოველი დონის მმართველობის ფუნქციების მოწესრიგება ხდება დეცენტრალიზაციის დონისძიებების განხორციელების ფარგლებში, რომელიც გარკვეული ეტაპის განმავლობაში სწრაფად მიმდინარეობს და აისახება შესაბამის კანონში (მაგალითად, კანონი დეცენტრალიზაციის შესახებ საფრანგეთში [1, გვ. 102-103] ან დიდ ბრიტანეთში მიღებული კანონები, რომელიც მიმართულია კონკურენციის გაძლიერებაზე მართვის ადგილობრივი ორგანოების კომპეტენციაში შემავალი ზოგიერთი ფუნქციის შესრულებისათვის უფლების მოსაპოვებლად [5, გვ.54] და შესაბამის ცვლილებებში სხვა კანონებში, შემდეგ კი, სიტუაციიდან გამომდინარე, ხორციელდება მხოლოდ გარკვეული კორექტივები, რომლებიც ასევე

ასახვას პოულობენ ქვეყნის კანონმდებლობაში ან საქვეყანო მდებლ აქტებში და სამთავრობო დოკუმენტებში. როგორც ვიცით, დეცენტრალიზაციის განხორციელებისას ამაჟამად ხელმძღვანელობენ ”ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ ევროპული ქარტიის” დებულებებით, რომელსაც საქართველო მიუერთდა 2004 წელს. ცენტრალური ევროპის პოსტსოციალისტურ ქვეყნებში საჯარო მართვის დეცენტრალიზაციის პროცესი დაიწყო 90-იანი წლების დასაწყისში და ამაჟამინდელ პერიოდისათვის იქ შექმნილია მეტნაკლებად თანამედროვე მოდელები (იხ., მაგ.: [10]). მაგრამ პოსტსაბჭოური ქვეყნების უმეტესობაში, მათ შორის საქართველოშიც, ინტენსიური დეცენტრალიზაციის პროცესი ჯერ კიდევ არ დასრულდა.

საქართველოში დეცენტრალიზაციის დონისძიებების რეალიზაციისას საჭიროა განვითარებული ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინება. ყოველ ქვეყანაში საჯარო მართვის დეცენტრალიზაცია ხორციელდება ქვეყნის თავისებურებებისა და არსებული გარემოებების გათვალისწინებით. სხვადასხვა ქვეყანაში ჩამოყალიბებული მოდელები განსხვავდება ერთი მეორესაგან, და, ამიტონ, საქართველოში დეცენტრალიზაციის განხორციელებისას საჭიროა ორიგინალური ”არაშაბლონური” გადაწყვეტილებების მიღება, ამასთან, სხვადასხვა განვითარებული ქვეყნის სისტემებიდან მიზანშეწონილი ელემენტების შემოღებით. *ბოლო პერიოდში, ახალი ხელისუფლების მოსვლის შემდეგ, საქართველოში განხდა გარკვეული პროგრესი ამ საკითხის გადაწყვეტაში. ასე, მაგალითად, 2013 წ. 21 თებერვალს საქართველოს მთავრობამ მოიწონა ”საქართველოს მთავრობის დეცენტრალიზაციისა და თვითმმართველობის განვითარების ძირითადი პრინციპები 2013-2014 წლისათვის”, რომელიც გატანილია საზოგადოებრივ განხილვაზე. სოფლების დონეზე ადგილობრივი თვითმმართველობის განვითარების თვალსაზრისით ასევე აქტუალურია კანონპროექტი “სოფლის საზოგადოებრივი თვითმმართველობის შესახებ” (ე. ტრიპოლსკი, ვ. ჟორჟოლიანი).*

ზოგჯერ დეცენტრალიზაცია არასწორადაა გაგებული. მაგალითად, პარლამენტის თბილისიდან ქუთაისში გადატანა დეცენტრალიზაციად მიიჩნევა, რაც არა სწორია. რეალურად კი დეცენტრალიზაცია არის სახელმწიფოს ცენტრალური ორგანოს მიერ ცენტრიდან რეგიონული და ადგილობრივი წარმონაქმნების სახელისუფლებო ორგანოებზე ფუნქციებისა და უფლებამოსილებების ნაწილის გადაცემის პროცესი (**ვერტიკალური დეცენტრალიზაცია**) ე.ი. სახელმწიფო სექტორის ფარგლებში დეცენტრალიზაცია წარმოადგენს ცენტრალური ორგანოებისაგან მართვის ფუნქციების ნაწილის გადაცემას რეგიონული და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებისათვის, მართვის ქვემდგომი ორგანოების უფლებამოსილებების წრის გაფართოების ხარჯზე. დეცენტრალიზაცია საჯარო სექტორში, ასევე შეიძლება ნიშნავდეს ადგილობრივი ორგანოების მიერ საქმიანობის ზოგიერთ სფეროში პრობლემების გადასაწყვეტად შესაბამისი ფუნქციებისა და უფლებამოსილებების დელეგირებას სპეციალიზებულ ორგანიზაციებზე, შექმნილი ან თავად ადგილობრივი ხელისუფლების მიერ, ან კერძო (**ფუნქციონალური დეცენტრალიზაცია**). მაგალითად, საბინაო ასოციაციებისა ან კომუნალური მომსახურების საწარმოებისათვის და სხვ.

დეცენტრალიზაციის პროცესის განხორციელებისა და დეცენტრალიზაციის დონის განსაზღვრისას განვითარებულ ქვეყნებში გამოდინარეობენ ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების, სოციალური სამართლიანობის ზრდისა და მაკროეკონომიკური სტაბილურობის უზრუნველყოფის ინტერესებიდან.

საქართველოში დეცენტრალიზაციის ძირითადი მიზნები მდგომარეობს შემდეგში: სახელმწიფოს საზოგადოებრივი ინსტიტუტების ცენტრალურ, რეგიონულ და ადგილობრივ დონეებს შორის უფლებამოსილებების ისეთი გაშიჯვნა, რომელიც ნადებულია მოსახლეობის ინტერესების მაქსიმალური დაცვის უზრუნ-

ველმოყვანილი მექანიზმები; ტერიტორიული წარმონაქმნების საბიუჯეტო სახსრების გამოყენების ეფექტიანობის ამაღლება; სუსტად განვითარებულ და დეპრესიულ რეგიონებში და ადგილობრივ წარმონაქმნებში ინფრასტრუქტურის (კომუნალური, საკომუნიკაციო) განკარგვის, დაფინანსებისა და მართვის, ასევე, საერთო დანიშნულების დარგების განვითარების რეგულირების მექანიზმების (პროგრამული კოორდინაცია, წამახალისებელი ფისკალური მეთოდები, სუბსიდირება) სრულყოფა; მცირე და საშუალო ქალაქების სტიმულირებისა და მათი ტერიტორიულ ცენტრებად (მიზიდულობის ცენტრებად) ჩამოყალიბების ხელშეწყობის ეფექტიანი მექანიზმის ჩამოყალიბება; აგრარული ტერიტორიული წარმონაქმნების განვითარების (სოფლად კომუნალური მომსახურების გაუმჯობესების, მიწების რეკულტივაციისა და ა. შ.) რეგულირების მექანიზმის სრულყოფა და სხვა.

საქართველოს განვითარების თანამედროვე ეტაპზე, ამ მიზნებზე ორიენტაციასთან ერთად, დეცენტრალიზაციაზე მიმართული ღონისძიებების განხორციელებისას ყურადღება გამახვილებული უნდა იქნეს, უპირველეს ყოვლისა, რეგიონული და ადგილობრივი წარმონაქმნების შემდეგი ფუნქციების გაძლიერებაზე:

– საქართველოში ამჟამად სოფლის მეურნეობაში ბევრი ფაქტიურად დაუსაქმებელი (ან ნაწილობრივ დასაქმებული) პირია, რომელთა რაოდენობა გაიზრდება სოფლის მეურნეობის ინტენსიფიკაციასთან ერთად, ამ პირობებში კიდევ უფრო იზრდება რაიონული ქალაქების, უპირველეს ყოვლისა, რეგიონული ქალაქების (რეგიონული “მიზიდულობის ცენტრების” [2; 3; 4]), სწრაფი ეკონომიკური განვითარების მნიშვნელობა (რათა მოხდეს ამ ქალაქებში სოფლიდან მოსახლეობის გარკვეულ ზომებში მიგრაცია რეალური დასაქმების მიზნით). რეგიონულ ხელისუფლებას უნდა ჰქონდეს შესაბამისი უფლებამოსილებები და ფუნქციები ასეთი ცენტრების უზრუნველყოფის ინფრასტრუქტურის განვითარებისათვის;

– იმისათვის, რომ რეგიონული ცენტრები უფრო მიმზიდველი გახდეს ბიზნესის განვითარებისათვის, საჭიროა რეგიონების დონეზეც ხელისუფლებას ჰქონდეს ბიზნესის განვითარების პროგრამირების, მისი სტიმულირებისა და მხარდაჭერის ბერკეტები;

– რამდენიმე მიზიდულობის ცენტრის ხელსაყრელ ადგილებში (სადაც შესაძლებელი იქნება ბევრი სამუშაო ადგილის შექმნა და სოფლიდან და სხვადასხვა მიზეზის გამო ზოგიერთ დეპრესიულ მდგომარეობაში მყოფი ქალაქებიდან მიგრირებულების დასაქმება) განვითარება საჭიროა, კიდევ, საქართველოში სიღარიბის დაძლევისათვის, რომლის არსებობა ძალიან აკავებს მოსახლეობის ბუნებრივი ზრდის შესაძლებლობებს. გაეროს პროგნოზების მიხედვით კი, იმ შემთხვევაში, “თუ ცხოვრების დონე საქართველოში უახლოვებს წლებში მკვეთრად არ გაიზრდება, 40 წლის შემდეგ მოსახლეობის რიცხოვნობა ერთი მილიონით შემცირდება” [6, გვ. 12]. ამიტომ, საჭიროა სხვადასხვა პირობების მიხედვით ხელსაყრელ ადგილებში მდებარე ქალაქების მიზიდულობის ცენტრებად აღიარება და მათი სწრაფი განვითარებისათვის ბიზნესის წამოწყებისა და მოსახლეობის ზრდისათვის მიმზიდველი ეკონომიკური და სოციალური გარემოს შექმნა.

მაშასადამე, რეგიონებისათვის საჭიროა მცირე და საშუალო ზომის მიზიდულობის ცენტრების განვითარების სტრატეგიის შემუშავება. ასეთ ცენტრებში საჭიროა რეალური, საფინანსო და დამხმარე სექტორების სხვადასხვა საწარმოების მოზიდვა, რაც უზრუნველყოფს ეკონომიკის ინფრასტრუქტურული დანახარჯების შემცირების შედეგად, უზრუნველყოფს სამუშაო ადგილებით შესაბამის ქალაქებში მცხოვრებ და სოფლებიდან ქალაქებში მიგრირებულ უმუშევრებს. ამასთან, მიზიდულობის ცენტრების სივრცობრივი ზრდა უნდა ხდებოდეს სასოფლო-სამეურნეო დანიშნულების მიწების ხელშეუხებლობის პრინციპის დაცვის პირობებში. აქედან ცხადია, რომ რეგიონული მიზიდულობის ცენტრების განვითარება უზრუნველყოფს რეგიონული ეკონომიკების დივერსიფიკაციის

გადრმაგვებას და სიღარიბის გამწვავების რეგიონული ასპექტების შემცირებას. განვითარებულ ქვეყნებში ასეთი ტენდენცია არსებობს ჯერ კიდევ მე-XX-საუკუნის 60-ან წლებიდან, მაგრამ უკანასკნელ პერიოდში ამ პრობლემას განვითარებულ ქვეყნებში ეთმობა უფრო მნიშვნელოვანი ყურადღება (იხ., მაგ.: [7, გვ. 131-133]).

”კონტრასტი სადედაქალაქო რეგიონსა და პროვინციას შორის წარმოადგენს მეურნეობის ტერიტორიული სტრუქტურის (მტს) მოწიფულობის ერთ-ერთ ინდიკატურ ნიშანს. რაც უფრო მკვეთრად გამოხატულია ის, მით უფრო დაბალია, ჩვეულებრივად, მტს-ის და მთლიანად ქვეყნის განვითარების დონე” [7, გვ. 46, 47].

მსოფლიოში არსებობს საბიუჯეტო დეცენტრალიზაციის ორი ძირითადი ალტერნატიული სქემა – ფრანგული და გერმანული (სუფთა გაგებით არც ერთ ქვეყანაში ეს სქემები არ გამოიყენება, არსებობს სხვადასხვა დონით შერეული ვარიანტები, გამომდინარე ქვეყნის ეკონომიკის თავისებურებებიდან და არსებული გარემოებებიდან). ე. ი. ყველა ქვეყნის საბიუჯეტო-საგადასახადო სისტემები წარმოადგენენ შერეულ ვარიანტებს, პირველი ან მეორე ალტერნატიული სქემის ელემენტების უპირატესი გამოყენებით. ფრანგულ სისტემაში ქვედა დონეებზე (დეპარტამენტები და კომუნები) ბიუჯეტის შეკვება ხდება უმეტესად ზემდგომი ბიუჯეტებიდან ტრანსფერების ხარჯზე, რომლებსაც სუბსიდიები და დოტაციები ეწოდება. რეგიონებში კი, საჭიროებების შემთხვევაში სახსრების მობილიზაცია წარმოებს ანარიცხებით ცენტრალური და ქვემდომები (დეპარტამენტები და კომუნები) ბიუჯეტებიდან. ადგილობრივი გადასახადებით და მოსაკრებლებით შემოსული თანხები შეადგენენ ტერიტორიების (დეპარტამენტების და კომუნების) ბიუჯეტების შედარებით ნაკლებ ნაწილს. გერმანიაში კი ძირითად სახელმწიფო გადასახადებიდან (საშემოსავლო, მოგების, დამატებული ღირებულების) საშუალო (მიწა) და ქვედა (თემი) დონეებზე არსებობს ფიქსირებული ანარიცხები ადგილობრივ ბიუჯეტში (შესაბამის ტერიტორიულ წარმონაქმნებში მობილიზებულ თანხებიდან), რომელთა განაკვეთები ხანდისხან, მაგრამ იშვიათად, გადაისინჯება საკანონმდებლო წესით. ცენტრალური ტრანსფერების როლი უმნიშვნელოა. არსებობს ასევე საფინანსო დახმარების პრაქტიკა შედარებით ”მდიდარი” ტერიტორიული წარმონაქმნიდან უფრო ”ღარიბ”, ჩამორჩენილ ან ”დეპრესიულ” წარმონაქმნებში. თუმცა შედარებით ჩამორჩენილი აღმოსავლეთი გერმანიის მიწების შეერთების შემდეგ ცენტრალური ბიუჯეტიდან მათთვის საფინანსო დახმარების მექანიზმი რამდენადმე გააქტიურდა. პირველი სქემის უპირატესობა ის არის, რომ უფრო ადვილია სახსრების ცენტრალიზებული გადანაწილება უფრო ”მდიდარი” ტერიტორიული წარმონაქმნიდან უფრო ”ღარიბ”, ჩამორჩენილ ან დეპრესიულ წარმონაქმნებში. მეორე სქემის ძირითადი უპირატესობა ისაა, რომ იზრდება ადგილობრივი და რეგიონული მართვის ორგანოების დაინტერესება წარმოებისა და ბიზნესის განვითარებაში საქვეუწყებო ტერიტორიაზე, რაც მათ უბიძგებს განვითარების შესაბამისი მასტიმულირებელი მექანიზმების გონივრული გამოყენებისაკენ.

ჩვენი აზრით, საქართველოში, არსებული ვითარებიდან გამომდინარე, პირველ ეტაპზე, მისაღებია სქემა ფრანგული ტიპის მოდელის ელემენტების უპირატესი გამოყენებით (რეგიონებს შორის ეკონომიკური განვითარების დიდი განსხვავების გამო), შემდეგ შესაძლებელი გახდება ზომიერად შერეული ვარიანტის გამოყენება.

დეცენტრალიზაციის ტენდენციათ, ასევე, მიიხნევა რეგიონული და ადგილობრივი ხელისუფლების მიერ ბიზნესის მხარდაჭერის ფუნქციების გაფართოება. რეგიონულ და მუნიციპალურ დონეებზე, მსოფლიო გამოცდილების შესაბამისად, შეიძლება განხორციელდეს: მეწარმეობის განვითარების სახელმწიფო პროგრამების განხორციელების სტიმულირება; მცირე და საშუალო საწარმოების შექმნისა და განვითარების წახალისება; კერძო სექტორის დარგობრივი ასოციაციებთან

ტერიტორიული ორგანოების მონაწილეობით მეწარმეობის ”ინკუბატორების” საინოვაციო და გადამზადების ცენტრების შექმნა და ა. შ.

დეცენტრალიზაციის პროცესის მიმდინარეობისას ტერიტორიული თვითმმართველობა საქართველოში ძირითადად გაძლიერებული უნდა იქნეს რეგიონული (სამხარეო) და ადგილობრივი თვითმმართველობის ქვედა (სოფელი, ქალაქი-რაიონის ცენტრი) დონეებზე. ამასთანავე, ჩვენი აზრით, რეგიონულ დონეზე არაა საჭირო ძირითადი საქმიანობისაგან მოწყვეტილი დეპუტატების ინსტიტუტის შექმნა, არამედ საჭიროა მხოლოდ რეგიონული საბჭოს შექმნა მისი წევრების ანაზღაურების გარეშე, მაგრამ მათი სატრანსპორტო, სამივილინებო და ა. შ. ხარჯების დაფარვით, როგორც ეს მიღებულია ზოგიერთ განვითარებულ ქვეყანაში.

მაგალითად, ინგლისის რეგიონებში (არამეტროპოლიტენური საგრაფოებში) და ადგილობრივი თვითმმართველობის მეორე რგოლში (არამეტროპოლიტენული და მეტროპოლიტენური საგრაფოებისა და დიდი ლონდონის რაიონები და ლონდონის მუნიციპალიტეტი) ადგილობრივი საბჭოები იქმნება არაანაზღაურებადი დეპუტატების განსაზღვრული რაოდენობით, რომლებიც ირჩევა 4 წლის ვადით, საბჭოში არჩევის კანდიდატი ან ქვეყნის ერთ-ერთი პოლიტიკური პარტიის წარმომადგენელია, ან ასახავს ორგანიზაციულად გაფორმებულ ადგილობრივ ინტერესებს, ან დამოუკიდებელია [3, გვ. 29, 30; 5, გვ. 56, 57].

ასეთი საბჭოს წევრები თავისი კომპეტენციის ფარგლებში მიიღებენ გადაწყვეტილებებს, ასევე საჭიროა მცირერიცხოვანი აღმასრულებელი ორგანო (სამხარეო საბჭოს აღმასრულებელი ორგანო; ქალაქებში, რა თქმა უნდა, მერია), რომელიც წარმართავს საფინანსო და სხვა სამეურნეო საქმიანობას და მიიღებს მონაწილეობას საქვეუწყებო ტერიტორიის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების სტრატეგიის შემუშავებაში. ამასთან, რათა, აღნიშნული მიზეზების გამო, საჭიროა ტერიტორიული მიზიდულობის ცენტრების განვითარება, მიზანშეწონილია, რამდენიმე შერჩეულ რეგიონულ (სამხარეო) ცენტრს განსაკუთრებული სტატუსი მიენიჭოს (მაგალითად, ახალციხეს, ბათუმს, რუსთავს, ქუთაისს) გამკარგავი ფუნქციებისა და საბიუჯეტო უფლებების გაფართოებული ნუსხით (*მაგალითად, საფრანგეთში განსაკუთრებული სტატუსი აქვთ ქქ პარიზს, ლიონს და მარსელს [8, გვ. 63].* ქ. ფოთს კი სტრატეგიული გეოეკონომიკური მდებარეობის გამო, მიზანშეწონილია რეგიონის (მხარის) სტატუსი მიეცეს (მაგალითად, ქ. ჰამბურგს და ბრემენს გერმანიაში აქვთ ”მიწის” ანუ რეგიონის სტატუსი).

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, სასოფლო წარმონაქმნების დონის საჯარო კორდინაციის სრულყოფის მიზნით პარლამენტში წარდგენილია კანონპროექტი “*სოფლის საზოგადოებრივი თვითმმართველობის შესახებ*”, რომელიც, კერძოდ, განსახილველად გამოტანილი იყო საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა ანდრეა პირველწოდებულის სახელობის ქართულ უნივერსიტეტში ჩატარებულ ევროპული ქარტიის რატიფიცირების 8 წლისადმი მიძღვნილ კონფერენციაზე “*საქართველოს ადგილობრივი თვითმმართველობის და რეგიონული განვითარების თანამედროვე გამოწვევები*” (2013 წლის 5 აპრილი). ამ კანონპროექტში დაახლოებით აღებულია (ჩვენი აზრით) ქვედა ტერიტორიული რგოლის საჯარო ორგანოების შექმნის და ფუნქციონირების დიდ ბრიტანეთში მიღებული პრინციპი, სადაც კორდინაცია სასოფლო ტერიტორიულ წარმონაქმნებში ხორციელდება სამრევლო (სამწყსო) საბჭოების და კრებების მეშვეობით ინგლისში და სათემო საბჭოების მეშვეობით უელსში [5, გვ. 55]. საერთოდ კანონპროექტი წარმოადგენს საკმაოდ მიზანდასახულ დოკუმენტს, ამასთან, ჩვენი აზრით, საჭიროებს გარკვეულ დახვეწას შემდეგი მიმართულებებით:

პირველი, რადგანაც მუნიციპალიტეტის შემადგენლობიდან საჯარო მართვის მიზნით გამოიყოფა სასოფლო ტერიტორიული წარმონაქმნები, პარარელურად უნდა გამოყოფილ იქნეს, როგორც საჯარო მართვის ყველაზე დაბალი

რგოლი, ასევე მუნიციპალიტეტებში შემავალი ქალაქი (ან ქალაქები) მუნიციპალიტეტის საბიუჯეტო სახრების გამოჯენის შესაბამისი მკვეთრად გაწერილი მექანიზმით, სხვანაირად სახსრების განაწილებისა და განკარგვისას შეიქმნება გაურკვევლობის ელემენტები და საკამათო სიტუაციები. ამიტომ, საჭიროა, რომ ამ კანონში (ან ცალკე კანონში) გაწერილი იყოს მუნიციპალიტეტში შემავალი მცირე ქალაქის (ან ქალაქების) უფლებები;

მეორე, კანონპროექტში სასოფლო ტერიტორიული წარმონაქმნებისათვის სახსრების გამოყოფა გათვალისწინებულია მხოლოდ მუნიციპალურ ბიუჯეტებიდან. ამასთან, სოფლის მდგომარეობის დღევანდელი მდგომარეობის გათვალისწინებით და, ასევე, საერთოდ, მიზანშეწონილია, რომ სოფლის განვითარებას საფინანსო ხერხებით უფრო სრულად აკონტროლებდნენ სახელმწიფოს ცენტრალურმა ორგანოებმა (მითუმეტეს ასეთ მცირე ქვეყანაში, როგორცაა საქართველო). ამ თვალსაზრისით მიზანშეწონილია საფრანგეთის გამოცდილების შესწავლა, სადაც ადგილობრივი თვითმმართველობის ყველაზე ქვედა რგოლს-კომუნებს სხვადასხვა ტიპის დოტაციებისა და სუბსიდების (ე.ი. ტრანსფერების) სახით გამოეყოფა მნიშვნელოვანი სახსრები ადგილობრივი ინფრასტრუქტურის ფუნქციონირებისა და განვითარებისათვის. მოსახლეობის რიცხოვნობა კომუნებში მერყეობს 100 ადამიანიდან 300 ათას ადამიანამდე (სულ 36 ათასი კომუნაა, რომელიც დაყოფილია 15 ჯგუფზე (სტრატაზე), პირველ სტრატაში შედიან კომუნები, რომელთა მოსახლეობის რიცხოვნობა არ აღემატება 499 ადამიანს, მე-15-ე სტრატაში კი – კომუნები, რომელთა მოსახლეობის რიცხოვნობა აღემატება 200 ათას ადამიანს). ამასთან, რაც უფრო მცირეა კომუნა მოსახლეობის მიხედვით, მით უფრო დიდ წილს მისთვის განკუთვნილ საფინანსო სახსრებში შეადგენს ტრანსფერული დახმარება (სუბსიდიები და დოტაციები) ცენტრალურ ბიუჯეტიდან. ჩვენი აზრით, საქართველოში სოფლის წინ მდგარი ამოცანების გადასაწყვეტად კონტროლისა და საფინანსო დახმარების სახით აუცილებელია სახელმწიფოს ცენტრალური მმართველობითი ორგანოების მონაწილეობა, და, ამიტომ, მიზანშეწონილი იქნებოდა, რომ კანონპროექტში ასახულ (გათვალისწინებულ) იქნეს სასოფლო წარმონაქმნების ინფრასტრუქტურის ფუნქციონირებისა და განვითარების სახელმწიფოს ცენტრალური ორგანოების მხრიდან საფინანსო დახმარების საფრანგეთში მოქმედი მექანიზმის მსგავსი წესი;

მესამე, ნებისმიერ ქვეყანაში არსებობს საწარმოო და სოციალური ინფრასტრუქტურის მოსამსახურე სხვადასხვა ტიპის საწარმოები და ორგანიზაციები, რომელთა ფუნქციონირება არ ჯდება ერთი რომელიმე ტერიტორიული ერთეულის ფარგლებში (მაგალითად, სოფლად, სატრანსპორტო, მედიორაციული და ა.შ. სისტემების შენახვის ან განვითარების უზრუნველყოფის ორგანიზაციები). ამიტომ კანონპროექტში ასახულ უნდა იქნეს სასოფლო საჯარო ორგანოს საფინანსო და სხვა ურთიერთობების წესი ასეთი საწარმოების და ორგანიზაციების შექმნისა (დაწესების) და ფუნქციონირების კოორდინაციისას;

მეოთხე, ჩვენი აზრით, კანონპროექტში ძალიან ხანმოკლეა საერთო კრების მოწვევის (3 თვეში ერთხელ), ასევე, საერთო კრების წარმომადგენელთა საბჭოს წევრების და საერთო კრების თავმჯდომარის გადარჩევის ვადები (ყოველწლიურად). საერთოდ, ჩვენი აზრით, საერთო კრებების დაფუძნების პრინციპი მიზანშეწონილია, რადგანაც უამრავი ხალხის შეკრება საბჭოს წევრების ასარჩევად ან, მითუმეტეს, სამ თვეში ერთხელ გაურკვეველი მიზეზების გამო საერთო კრების მოწვევა, მიზანშეუწონელია. საბჭოს წევრების (ანუ დეპუტატების) არჩევა, როგორც ეს მიდებოდა განვითარებული ქვეყნების უმეტესობაში, უნდა ხორციელდებოდეს ოთხ წელიწადში ერთხელ ჩვეულებრივი არჩევნების დროს.

მეხუთე, კანონპროექტში ბუნდოვნადაა ასახული სასოფლო მართვის საჯარო ორგანოს (საჭიროა მხოლოდ საბჭოს თავმჯდომარის) და ადგილობრივი აღმასრულებელი აპარატის (1-2 კაცი) ანაზღაურების პრინციპები, რომელიც მკვეთრად უნდა იქნეს განსაზღვრული.

უკანასკნელის მკვეთრი ასახვა საჭიროა არა მარტო ამ კანონპროექტში, არამედ ყველა ტერიტორიული დონის საჯარო მართვის ორგანოების ფუნქციონირების რეგლამენტაციის ამსახველ შესაბამის კანონებში და სამთავრობო დოკუმენტაციაში. საშტატო შემადგენლობისა, მისი ანაზღაურების პრინციპებისა და კონტროლის სისტემის მკვეთრი რეგლამენტაციის გარეშე ტერიტორიული მართვის ნებისმიერი დონის რგოლში ჩნდება ზედმეტი, აბსოლუტურად არასაჭირო სტრუქტურები, რომელთა შენახვა უსაფოძვლოდ ზრდის, მაგალითად, სხვადასხვა სახის კომუნალური მომსახურების ტარიფს ან იწვევს ადგილობრივი ბიუჯეტების სახსრების არამიზნობრივ გამოყენებას (მაგალითად, ე.წ. “სამეთვალყურეო საბჭოების” შენახვა კომუნალური მომსახურების ხაზით შეადგენს არსებული ტარიფების მიხედვით მოსახლეობისაგან შემოსული თანხების დაახლოებით 10-25%; მაშასადამე, ქვეყანაში არსებობს კომუნალური მომსახურების ტარიფების შემცირების მნიშველოვანი რეზერვი, რომელიც შეიძლება ათვისებულ იქნეს “სამეთვალყურეო საბჭოს” მსგავსი ორგანიზაციების გაუქმების ხარჯზე). ასეთი მოვლენები ხდებოდა (და ხანდისხან ამჟამადაც ხდება) განვითარებულ ქვეყნებშიც. ამიტომ, შტატების გაბერვის თავიდან ასაცილებლად იქ თანდათანობით ჩამოყალიბდა კონტროლის საიმედო მექანიზმები. *მაგალითად, ინგლისში, უელსში და შოტლანდიაში საერთო სახელმწიფოებრივი კონტროლის სისტემასთან ერთად ადგილობრივი ორგანოების ანგარიშგების შესამოწმებლად დაწესებულია დამოუკიდებელი სარევიზიო კომისია, ამასთან ყველა დონის ადგილობრივი ორგანოები ვალდებული არიან ყოველკვარტალურად გამოაქვეყნონ მონაცემები გარკვეული საზოგადოებრივი ფუნქციების შესასრულებლად საჭირო შტატების შესახებ [5, გვ. 54].* მიზანშეწონილია, რომ შტატების რაოდენობისა და მათი ანაზღაურების კონტროლის მსგავსი მექანიზმი არსებობდეს საქართველოშიც.

მაშასადამე, უახლოეს პერიოდში, განვითარებული ქვეყნების გამოცდილების გათვალისწინებით და საქართველოს თავისებურებების მხედველობაში მიღებით, საჭიროა ტერიტორიული კოორდინაციის შესაბამისი სისტემის შემუშავება კანონმდებლობაში შესაბამისი გადაწყვეტილებების ასახვით.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბარათაშვილი ე., ვეშაპიძე შ. რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკა. – თბილისი: 2002.
2. ბურდული ვ. საქართველოში რეგიონული სოციალური და ეკონომიკური ”მიზიდულობის ცენტრების” განვითარების გზები. – საქართველოს ეკონომიკა, 2006, №11.
3. ბურდული ვ. სოციალური და ეკონომიკური განვითარების კოორდინაცია რეგიონულ და ლოკალურ დონეებზე. – თბილისი: “მერიდიანი”, 2006.
4. Абесадзе Р., Бурдули В. Региональные аспекты ускорения социально-экономического развития Грузии. – Общество и экономика, 2011, №7.
5. Григорьев С. Местное самоуправление в Великобритании. – Вопросы экономики, 1991, №5.

6. Кипиани И. Пять тысяч крестников Илии II // Аргументы и факты, 2010, №38.
7. Лопатников Д. Л. Экономическая география и регионалистика. – Москва: ГАРДАРИКИ, 2006.
8. Одинцова А. Территориальное управление во Франции. – Вопросы экономики, 1991, №5.
9. Региональная политика стран ЕС. – Москва: ИМЭМО РАН, 2009.
10. Современные финансовые модели децентрализации публичной власти: опыт Словакии. 2012. yourlib.net/content/view/7446/87/

ვახტანგ ბურდული
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი

**ტერიტორიული მოწყობისა და საჯარო მართვის
დეცენტრალიზაციის თანამედროვე პრობლემები საქართველოში
ანოტაცია**

სტატიაში განხილულია საქართველოში ტერიტორიული მოწყობისა და საჯარო მართვის სრულყოფის პრობლემები საჯარო მართვის დეცენტრალიზაციის ამოცანების გადაწყვეტის შუქში. განსაკუთრებული ყურადღებით განიხილება ტერიტორიული მართვის სრულყოფის საკითხები რეგიონულ და ლოკალურ (კერძოდ, სასოფლო) დონეებზე. ასევე, შემოთავაზებულია რეგიონებში რამდენიმე ქალაქის-“მიზიდულობის ცენტრისათვის” განსაკუთრებული სტატუსის მინიჭება, მათი საჯარო მართვის ორგანოებისათვის გაფართოებული უფლებამოსილებების მიცემით, რაც ხელს შეუწყობს მათ დაჩქარებულ სოციალურ და ეკონომიკურ განვითარებას. განხილულია კანონპროექტის “სოფლის საზოგადოებრივი თვითმმართველობის შესახებ” ზოგიერთი დებულება.

Вахтанг Бурдули
Доктор экономических наук

**НАСУЩНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ И
ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ В ГРУЗИИ
Аннотация**

В статье рассмотрены проблемы территориального устройства и совершенствования публичного управления в Грузии в свете решения задач по децентрализации публичного управления. Особое внимание уделено вопросам совершенствования механизма территориального управления на региональном и локальном (в частности, общинном) уровнях. Также предлагается придать особый статус нескольким городам-«центрам притяжения» в регионах, с наделением их органов публичного управления расширенными полномочиями, с целью содействия их ускоренному социальному и экономическому развитию. Обсуждены некоторые положения законопроекта «Об общественном управлении на селе».

Vakhtang Burduli
Doctor of economic sciences

**THE PRESSING PROBLEMS OF TERRITORIAL ORGANIZATION AND
DECENTRALIZATION OF PUBLIC ADMINISTRATION IN GEORGIA**

Annotation

In the article the problems of territorial organization and improvement of management mechanism in Georgia are discussed in the light of the decision of problems of decentralization of public administration. Particular attention is paid to improving the mechanism of public administration at the regional and local (in particular, community) levels. It is also proposed to give special status to several cities-“centres of gravity” in regions, endowing them with the public authorities expanded powers, in order to promote their accelerated economic and social development. Some of provisions of the bill “On public administration on rural communities” are discussed.

გივი ბედიანაშვილი
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი

**ძვეყნის ტერიტორიული სტრუქტურა და ადგილობრივი
თვითმმართველობის რეფორმის სისტემური საფუძვლები**

როგორც ჩვენთვის ცნობილია, საქართველოს მთავრობის მიერ მოწონებულ „დეცენტრალიზაციისა და თვითმმართველობის განვითარების სტრატეგიაში“ [1, გვ.1-17] წარმოდგენილია ჩვენს ქვეყანაში თვითმმართველობის ორდონიანი სტრუქტურის აგებისათვის საჭირო რეფორმის გარკვეული კონცეფტუალური ხედვა, რომელშიც ერთ-ერთი მთავარ კომპონენტად იგულისხმება ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის ოპტიმიზაცია (უფრო დაწვრილებით ამ პრობლემის ზოგიერთი ისტორიული რაკურსის შესახებ იხ., მაგალითად, [2, გვ. 1-2], თუმცა ვერ დავეთანხმებით განსახილველი თემის შესახებ ამ ნაშრომში მოცემულ ყველა პოზიტიურ არგუმენტაციას). ამ საკითხის უადრესად დიდი მნიშვნელობის გამო, ჩვენი აზრით, მიზანშეწონილია მოვახდინოთ პირველ რიგში მისი როგორც მეცნიერული (ზოგიერთი მეთოდოლოგიური და მეთოდური), ასევე პრაქტიკული ასპექტების ანალიზი.

გამართლებულად და ლოგიკურად მიგვაჩნია განვიხილოთ თავდაპირველად „ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის ოპტიმიზაციის“ არსი თვით ოპტიმალურობის, როგორც ასეთის, კონტექსტში. ოპტიმიზაცია ეკონომიკურ-მათემატიკური მეცნიერების ცნობილი ტერმინია და საზოგადოდ (მათემატიკური სიმკაცრის გარეშე) თავისი კლასიკური წარმოდგენით გულისხმობს რესურსული შეზღუდვების პირობებში საუკეთესო მაქსიმალური შედეგების მიღწევის შესაბამისი რესურსების გამოყენების ვარიანტის (ვარიანტების) შერჩევას ან მოცემული (გამოყოფილი) შედეგების გათვალისწინებით, დანახარჯების მინიმიზაციას. ამდენად, ჩვენს შემთხვევაში ვფიქრობთ, რომ ალბათ იგულისხმება ისეთი ტერიტორიული მოდელის განხორციელება, რომელიც უზრუნველყოფს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის და რეგიონული მართვის საუკეთესო შედეგების მიღწევას (შესაბამისი მიზნების მაქსიმალურ რეალიზაციას). ოპტიმალურობა აღნიშნული ტრადიციული გაგებით, ჩვენი აზრით არარეალურია თვითმმართველობის ნებისმიერი თანამედროვე დეცენტრალიზებული ფორმის პირობებში.

როგორც ცნობილია, არსებობს ასევე პარეტო-ოპტიმუმის ცნებაც, რომელიც მრავალ რეგიონულ სისტემაში გულისხმობს ეკონომიკის განვითარების ვარიანტების სიმრავლეს, რომელთა გაუმჯობესებაც შეუძლებელია რომელიმე რეგიონებისათვის ისე, რომ არ გაუარესდეს სხვა რეგიონების მდგომარეობა. ამასთან სხვადასხვა პარეტო-ოპტიმალური ვარიანტები არაა თანაბრად ხელსაყრელი ცალკეული რეგიონებისათვის. არის იმის პოტენციური შესაძლებლობაც, რომ ამა თუ იმ რეგიონებმა დამოუკიდებლად ან კოალიციაში სხვა რეგიონებთან შეიძლება მიადწიონ თავისთვის უფრო ხელსაყრელ მდგომარეობას. ფაქტობრივად ამ კონტექსტში აქტუალურია (მთავრია) ეკონომიკური წონასწორობის საკითხი, რაც თავისთავად, რეალური პრაქტიკიდან გამომდინარე, ძნელად მისაღწევია. შეიძლება აღინიშნოს უფრო მეტიც, კერძოდ, ნებისმიერი რეგიონის საქმიანობაზე თანამედროვე პერიოდის გლობალიზაციის და ინოვაციური პროცესების ზემოქმედების შედეგად ადგილი აქვს დინამიკაში არა წონასწორულ მდგომარეობას რეგიონთაშორის უთიერთობებში, არამედ ეკონომიკაში და საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სხვა სფეროში ამ წონასწორული მდგომარეობის უწყვეტი დარღვევის ტენდენციას. ამდენად, ოპტიმალურობის აღ-

ნიშნული კონცეფციაც, ვფიქრობთ, ვერ შეესაბამება რეგიონული მართვის თანამედროვე მოთხოვნებს.

დაეუბრუნდეთ ისევ „ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის ოპტიმიზაციის“ კონცეფტუალურ მხარეს. როგორც შევნიშნეთ ზემოთ, ზოგადად ოპტიმიზაცია თავისი არსით გულისხმობს, პირველ რიგში, მოცემული (ან მოსალოდნელი) რესურსების პირობებში სისტემის მიზნების (ჩვენს შემთხვევაში ცალკეული ადამიანების მოთხოვნილებების ადგილებზე უკეთ დაკმაყოფილების ხელშეწყობის, დემოკრატიის გაუმჯობესების, გადაწყვეტილებათა მიღების პროცესში მოსახლეობის უკეთ ჩართულობის და ამავე დროს ქვეყნის სტრატეგიული განვითარების მიზნების) მიღწევის დონის მაქსიმიზაცია. თუნდაც ასეთი აბსტრაქტული სახით ამ აზრით ოპტიმიზაცია საქართველოს ტერიტორიულ მოწყობასთან მიმართებაში, ჩვენი ქვეყნის თანამედროვე მდგომარეობის სპეციფიკიდან გამომდინარე, გვეჩვენება არა რეალურად, ხოლო საკითხის ცალმხრივი, ვიწრო ჩარჩოებში წარმოდგენა, ჩვენი აზრით, არცაა მიზანშეწონილი.

ამრიგად, შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა, რომ ადგილობრივი თვითმართველობის კონტექსტში და მასთან მიმართებაში „ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის ოპტიმიზაცია“, ვერ იქნება კორექტული „ოპტიმიზაციის“ ცნების თვალსაზრისით. თუ არ ხდება მათემატიკური მოდელების საფუძველზე ოპტიმუმის მოძებნის საშუალებით ქვეყნის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფაში ცვლილებების განსაზღვრა, ანუ ადგილი აქვს „სადი აზრის“ პრინციპის რეალიზაციას, ტერმინოლოგიურად უფრო ახლოს იქნება შინაარსთან თუ ვისმართ გამონათქვამს: ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის „სრულყოფა“, „ტრანსფორმაცია“ ან „გარდაქმნა“.

რაც შეეხება საკითხის არსობრივ მხარეს - ქვეყნის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის ნებისმიერ სავარაუდო ცვლილებებს, აქ გამოვეყოფთ მეთოდოლოგიურად მნიშვნელოვან რამოდენიმე მომენტს. პირველ რიგში, ტერიტორიული მოწყობის შესახებ კონცეფტუალური გადაწყვეტილების მიღებისას, ბუნებრივია, საჭიროა გათვალისწინებულ იქნას ქვეყანაში რეგიონულ ჭრილში არსებული სოციალურ-ეკონომიკური და ეთნო-დემოგრაფიული მდგომარეობა და თავისებურებანი, სხვადასხვა სფეროს პრობლემები და მათი რეალური გამოვლენის სიმწვავე. ამის გარეშე უბრალო მექანიკური კოპირება ევროპის თუნდაც მოწინავე დემოკრატიული ქვეყნების სინამდვილეში რეგიონელი მოწყობის მოდელებისა, მიგვაჩნია გაუმართლებლად და სახიფათოდაც კი. რა თქმა უნდა საჭიროა ევროპაში წლების მანძილზე აპრობირებულ რეგონული მართვის ზოგად პრინციპებზე ორიენტაცია და მათი მოთხოვნების სრული გათვალისწინება. იგულისხმება ევროპული ქარტია ადგილობრივი თვითმართველობის შესახებ [3], რომელიც რატიფიცირებულია ადრე საქართველოს პარლამენტის 26.10.2004 წლის 515 – II ს დადგენილებით. ამასთან ცხადია, რომ აუცილებელია გამოიძებნოს საქართველოს პირობებისთვის მისი კონკრეტული ეფექტიანი ფორმები.

მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებისა და თვით საქართველოში არსებული სიტუაციის გათვალისწინების გარეშე, შეიძლება მივიღოთ ქვეყნის ტერიტორიული სტრუქტურის რადიკალურად უფრო რთულად სამართავი მდგომარეობა, ვიდრე ახლანა. პოსტკომუნისტური პერიოდის განვითარების გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ თუნდაც მხოლოდ ეკონომიკურ სფეროში საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პროცესში თეორიული მოდელებისა და კონსტრუქციების კოპირება და მექანიკური მორგება კონკრეტულად ჩვენს ქვეყანაზე (ისევე როგორც პოსტკომუნისტური სივრცის უმრავლეს ქვეყნებისთვის, იხ., მაგალითად, [4, გვ. 82-101]) არ გამოდგება. ქვეყნის რეგიონული მართვის დემოკრატიზაციის მიზნით ალბათ არ იქნება გამართლებული განვახორციელოთ ისეთი გარდაქმნები,

რომლებიც გამოიწვევენ საერთო სოციალურ-ეკონომიკური გარემოს გართულებას, პოლიტიკური და ეთნიკური პროცესების საერთო სახელმწიფოებრივი მოთხოვნებისგან არაკონტროლირებად (ან ძნელად კონტროლირებად) დაშორებას, საზოგადოების ამა თუ იმ სფეროში პოტენციური კონფლიქტური სიტუაციების რეალური გამწვავების სტიმულირებას. მხედველობაშია მისაღები მსოფლიოში მიმდინარე გლობალური და ცალკეული ქვეყნებში ცნობილი ეკონომიკური და სოციალური კრიზისების სიღრმისეული ბუნება. აქედან გამომდინარე, ქვეყნის დეცენტრალიზაციისა და თვითმართველობის ტრადიციული ფორმები შესაძლოა მიუღებელიც კი იყოს ჩვენი ქვეყნისათვის. მაშინ როცა ხელისუფლებას ხელთ აქვს საერთო სტრატეგიული, კონცეფტუალური სისტემური ხედვა ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების, პრობლემების გადაჭრის და მათ შორის ტერიტორიული მოწყობის შესახებ, ცხადია, არ უნდა იყოს არავითარი საფუძველი ძალაუფლებისა და რესურსების უბრალო მექანიკური დეცენტრალიზაციისათვის შიგა რეგიონების დონეზე მათი რაოდენობის გაზრდით და ფუნქციების ახლებური კონსტრუირებით.

მთავარი, რაც უნდა გათვალისწინებულ იქნას, ეს არის ის, რომ აღნიშნული ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის მთავრობის მიერ შემოთავაზებული ტრანსფორმაციის (ე. წ. ოპტიმიზაციის) შედეგად არის რისკი რომ, გაძლიერდება ქვეყანაში სახიფათო დეზინტეგრაციული პროცესები, ხოლო საჭირო ქვეყნის შიგა რეგიონების ინტეგრაცია, მთლიანობის აღდგენა და მისი შემდგომი უზრუნველყოფა უკიდურესად გართულდება. ჩვენს მარავალდეროვან ქვეყანაში, სამწუხაროდ, ამის მოლოდინები საკმაოდ რეალურია და მსოფლიოში მიმდინარე მოვლენების გათვალისწინებით კი უნდა ვიგულისხმოთ, რომ შესაბამისი პროცესები - ძნელად სამართავი.

მხედველობაშია მისაღები ისიც, რომ დღევანდელ პირობებში, როდესაც ჯერ კიდევ არაა ბოლომდე რეალიზებული ქვეყნის საზოგადოების ნება ევროპული და ევროატლანტიკური ინტეგრაციის კუთხით, ასევე დიდია რისკები ქვეყნის განვითარების ვექტორის იმპულსური ცვლილებისა, ან ამ თემასთან დაკავშირებით საზოგადოებაში (სხვადასხვა რეგიონებში) დამატებითი დაძაბულობის კერების შექმნისა. ამ ნეგატიურ პროცესებს, შესაძლოა დამატებითი სტიმული მისცეს ასევე საქართველოს რეგიონების მიხედვით საზოგადოების მაღალი დონის სოციალურმა დიფერენციაციამ, ქვეყანაში არსებული პოლიტიკური სპექტრის მრავალფეროვნებამ და საზოგადოების სფეროების (ეკონომიკის, სოციალური და კულტურის სფეროების, ადგილობრივი თვითმართველობის) პოლიტიზაციის, სამწუხაროდ, ჯერ კიდევ არსებულმა გაუმართლებლად მაღალმა დონემ.

რეგიონალიზაცია (საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკურ ცხოვრებაში რეგიონების როლის ამაღლება) როგორც საქართველოს განვითარების ფაქტორი, ცხადია, რომ უნდა იქნეს გამოყენებული ყოველი ადამიანის სასიკეთოდ და მთლიანად ქვეყნის ინტერესებისთვის. ამასთან, უნდა გავითვალისწინოთ, რომ აღნიშნული ფაქტორი საქართველოს დღევანდელ პირობებში არის ძალიან მგრძობიარე საზოგადოების სტაბილურობასთან მიმართებაში. ეს გულისხმობს ქვეყნის ტერიტორიული მოწყობის სავარაუდო მიზანშეწონილი ცვლილებების აუცილებელ დეპოლიტიზაციას, გავიმეორებთ, სხვა ქვეყნებში აპრობირებული თვითმართველობის მოდელების მექანიკური კოპირების გამორიცხვას და, რაც მთავარია, თვით ქვეყნის სოციალურ, დემოგრაფიულ, ეთნიკურ, ეკონომიკურ, ეკოლოგიურ რეგიონულ თავისებურებებზე მაქსიმალურ ორიენტაციას.

განხილული პრობლემატიკის უაღრესად დიდი მნიშვნელობის გამო ჩვენი ქვეყნის განვითარების თანამედროვე ეტაპისთვის, აქტუალურად გვესახება

ზოგიერთი შემდეგი, ჩვენი აზრით, პრინციპული მეთოდოლოგიური და მეთოდური საკითხის განხილვა.

ერთ-ერთი მთავარი მომენტი რეგიონის ცნების დაზუსტება, რამეთუ იგი არის ამოსავალი თვითმმართველობის რეფორმირების პროცესში (რეგიონი როგორც ობიექტი თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემატიკაში სისტემაურადაა გამოკვლეული, მაგალითად, ნაშრომში [5, გვ. 6-14]).

თეორიულ-მეთოდოლოგიური ანალიზი, გვიჩვენებს, რომ ყველა ტიპის ტერიტორიული წარმონაქმნი ვერ იქნება რეგიონული სოციალურ-ეკონომიკური სისტემა და შესაბამისად თვითმმართველობის ერთეული. ტერიტორიული დეცენტრალიზაციის დროს კი გასათვალისწინებელია ის, რომ ჩვენი ქვეყნის პრიორიტეტებია ერთდროულად კონკრეტული ადამიანის მოთხოვნილებები და მთლიანად ქვეყნის სტრატეგიული ინტერესები. ამდენად თვითმმართველობის რეფორმაც და მასთან დაკავშირებული ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის შესაძლო ტრანსფორმაციაც (როგორც ვარიანტი) ამ რაკურსით არის წარმოსადგენი.

როგორც სავსებით მართებულად აღინიშნავენ აღნიშნულ საკითხებში საქართველოს კონსულტანტი ევროსაბჭოს სპეციალისტები, საჭიროა მკაფიოდ დადასტურდეს სწორი კორელაცია დასახულ მიზნებსა და გათვალისწინებულ (სავარაუდო) რეფორმებს შორის. სავსებით ვიზიარებთ მათსავე მოსახრებას იმის თაობაზე, რომ თვითმმართველობის ახალი დონის შექმნა ან რეგიონებში არსებული თვითმმართველობის უზრუნველყოფა (კომპეტენციით და შესაბამისი ფინანსებით), თავისთავად არ არის გარანტი, რომ მოქალაქეებისათვის უკეთესი ან უფრო ეფექტიანი სერვისების მიწოდება მოხდება [6, გვ. 7-8]. გასათვალისწინებელია, რომ მოქალაქეთა თვალთახედვით ერთ-ერთი მთავარი მოლოდინი და ადგილობრივი თვითმმართველობების ძირითადი მისია სწორედ ხარისხიანი საზოგადოებრივი სერვისების ადგილებზე ყოველი ადამიანებისათვის სათანადო მიწოდების უზრუნველყოფაა. ესაა დეცენტრალიზაციის ერთ-ერთი ძირითადი პრინციპი, რომელსაც აღიარებს თვით ყველასათვის კარგად ცნობილი ევროპული ქარტია ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ [3, გვ. 2].

აქედან გამომდინარე, ბუნებრივია, პირველ რიგში განვიხილოთ კონკრეტულად ადამიანის მოთხოვნილებების სტრუქტურა, რომელშიც გამოიყოფა: ა) მატერიალური მოთხოვნილებები და ბ) სოციალური და სულიერი მოთხოვნილებები.

აღნიშნული მოთხოვნილებების შემდგომი დეტალიზების დროს გამოვიყენებთ ფუნქციურ მიდგომას (იხ. [5] გვ. 17-18), რის შედეგადაც ადამიანის პირველადი (ფუნქციური) მოთხოვნილებები გაშლილი ფორმით მიიღებენ შემდეგ სახეს:

ა) მატერიალური მოთხოვნილებები

1. მოთხოვნილებები კვებაში.
2. მოთხოვნილებები საცხოვრისში და საყოფაცხოვრებო პირობებში.
3. მოთხოვნილებები ტანსაცმელში.
4. მოთხოვნილებები ჯანმრთელობის დაცვაში.
5. მოთხოვნილებები ჯანმრთელ და კომფორტულ წარმოებრივ და არაწარმოებრივ გარემოში.
6. მოთხოვნილებები ადამიანის ცხოვრების ბუნებრივ-ბიოლოგიური გარემოს შენარჩუნებასა და გაუმჯობესებაში.

ბ) სოციალური და სულიერი მოთხოვნილებები

1. მოთხოვნილებები შრომაში.
2. მოთხოვნილებები ინფორმაციაში:
 - მოთხოვნილება განათლებაში;

- მოთხოვნილება მიმდინარე ინფორმაციაში;
 - მოთხოვნილება კულტურისა და მეცნიერებათა ფასეულობებში.
3. მოთხოვნილებები თავისუფალ დროში და დასვენებაში.
 4. მოთხოვნილებები ურთიერთობებში.
 5. ზნეობრივი და სხვა სოციალური მოთხოვნილებები:
 - მოთხოვნილებები ფიზიკურ უშიშროებასა და პიროვნების უფლებათა დაცვაში;
 - მოთხოვნილებები ყოველი ადამიანის მატერიალური და სოციალური მდგომარეობის სტაბილურობაში და გარანტიაში;
 - სოციალურ-ეთნიკური მოთხოვნილებები;
 - რელიგიური მოთხოვნილებები;
 - მოთხოვნილებები საციალურ თანასწორუფლებიანობაში;
 - მოთხოვნილებები ეროვნულ თანასწორუფლებიანობაში და ეროვნებათშორის ურთიერთობებში;
 - მოთხოვნილებები პიროვნების საზოგადოებრივ აღიარებაში;
 - მოთხოვნილებები ქვეყნისა და საზოგადოებრივ საქმეებში მონაწილეობაში.

ადამიანის ზემოთ მოცემული ფუნდამენტური (პირველადი) მოთხოვნილებების საფუძველზე შესაძლებელია მოხდეს ტერიტორიაზე განლაგებული შესაბამისი ობიექტების „მიზნობრივი“ დაყოფა, ხოლო მომსახურების ეფექტიანობის ამაღლების თვალსაზრისით და თანამედროვე ტექნოლოგიების (ინტერნეტი, მობილური ვიდეო კავშირები, სწრაფი სატრანსპორტო მიმოსვლა და სხვ.) გათვალისწინებით, სერვისის ობიექტების ტერიტორიული ლოკალიზაციის ამსახველი რეგიონული ერთეულების და შესაბამისი თვითმმართველი რეგიონული სუბიექტების გამოკვეთა, შემდგომ კი მათი კომპეტენციებისა და რესურსული უზრუნველყოფის განსაზღვრა (ნახ. 1).

ბუნებრივია, რომ უმჯობესია აღნიშნული პროცედურა განხორციელდეს ისტორიულად ტრადიციული ლოკალური რეგიონების ბაზაზე, პირველ რიგში, მათი ტერიტორიების ფარგლებში საჭირო ახალი სერვის ობიექტების მშენებლობის (ან არსებულის გაფართოების და მათი ტერიტორიული განთავსების სრულყო-

ფის) გათვალისწინებით. ტერიტორიული მოწყობის თუნდაც მცირედი ცვლილება, ჩვენი აზრით, უნდა იყოს უკიდურესი აუცილებლობით გამოწვეული და ყოველმხრივ არგუმენტირებული ნაბიჯი.

ამასთან, როგორც აღვნიშნეთ ზემოთ, მთავარია და მხედველობაშია მისაღები ის, რომ ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფის ნებისმიერი სავარაუდო ცვლილებების შედეგად არ უნდა გაიზარდოს სახელმწიფოს შიგნით კონფლიქტური (ეკონომიკური, ეთნიკური, პოლიტიკური, ეკოლოგიური და სხვ.) პოტენციალი.

ტერიტორიული სტრუქტურის ტრანსფორმაცია მთავრობის მიერ წარმოდგენილი და ზემოთ განხილული ლოგიკით (მათ შორის, ახალი მუნიციპალური საზღვრების დადგენა), საკმაოდ რთული პროცედურაა, რომელიც მოითხოვს სპეციალური წინასწარი კვლევითი სამუშაოების ჩატარებას და ადგილებზე სხვადასხვა ძალებთან შეთანხმებას. სავარაუდო შესაძლო გარდაქმნები ტერიტორიულ სტრუქტურასა და ადგილობრივი თვითმმართველობაში, როგორც წესი, დაკავშირებული უნდა იყოს ადამიანის მოთხოვნილებათა უკეთესად დაკმაყოფილებასთან ადგილებზე და დემოკრატიის პრინციპებიდან გამომდინარე, მოქალაქეთა მართვის პროცესში ჩართულობის გაუმჯობესებასთან (ქვეყნის საერთო ინტერესების აუცილებელი დაცვით). ამდენად შესაბამის პრობლემებზე პოლიტიკურ პარტიებსა და საზოგადოების სხვა ძალებს შორის კომპრომისებისა და პოზიციათა თანხვედრის მიღწევა აუცილებელია, რაც არ უნდა იყოს ძნელი. ჩვენი აზრი ემთხვევა ევროსაბჭოს ექსპერტთა პოზიციას იმის შესახებ, რომ უნდა გამოირიცხოს მუნიციპალიტეტების გამსხვლებების გამოყენება პოლიტიკური მიზნების სწრაფი მიღწევის საშუალებად [6, გვ. 13]. წინააღმდეგ შემთხვევაში დიდია ალბათობა იმისა, რომ მივიღებთ ქვეყნის არამომუშავე ან დაბალეფექტიან ტერიტორიულ სტრუქტურას (ქვეყნის დეზინტეგრაციის გაზრდილი რისკებით, ასევე საზოგადოების სხვადასხვა სფეროებში და რეგიონებში არასასურველი კონფლიქტური პოტენციალებით).

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ მთავრობის მიერ წარმოდგენილი ხედვა თვითმმართველობის რეფორმის შესახებ, გულისხმობს გარკვეულ კონსტიტუციურ ცვლილებებს - ქვეყნის, უნიტარულის ნაცვლად, რეგიონიზებულ სახელმწიფოდ წარმოდგენას. ასეთი კონსტიტუციური ცვლილება უკვე ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიური სისტემის არსებითი ინსტიტუციური გარდაქმნაა. ამიტომ, ადგილობრივი თვითმმართველობის რეფორმის პრინციპული საკითხების განხილვაში ვიწრო სპეციალისტების გარდა, საჭიროა ექსპერტთა და საზოგადოების უფრო ფართო ნაწილის ჩართვა. თვით ევროსაბჭოს ექსპერტების დაბეჯითებითი მოთხოვნაცაა, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის რეფორმის და სავარაუდო ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის გარდაქმნის საბოლოო ვარიანტის ფორმირებისა და განხილვის პროცესებში უნდა მოხდეს საზოგადოების აქტიური ჩართვა. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ევროსაბჭო არ იძლევა ადგილობრივი თვითმმართველობის რეგიონების შექმნის და ტერიტორიული მართვის დონეების რაოდენობის შესახებ რეკომენდაციებს (თუმცა ამავე დროს არც ეწინააღმდეგება ამა თუ იმ ქვეყნის მიერ კონკრეტულ შემოთავაზებულ ვარიანტებს). ცნობილია, რომ ამ საკითხების გადაჭრა ყოველი წევრი ქვეყნის პრეროგატივა და პასუხისმგებლობაა.

ადგილობრივი თვითმმართველობის რეფორმა და ქვეყნის ტერიტორიული სტრუქტურის შესაბამისი ტრანსფორმაცია არ არის ჩვეულებრივი პროექტი, რომელიც უნდა შემუშავდეს დაჩქარებული ტემპით კაბინეტებში და შემდეგ ნებისმიერი მეთოდების გამოყენებით დაინერგოს რეალურ პრაქტიკაში.

შესაბამისი სამუშაოთა კომპლექსი, ბუნებრივია, მოითხოვს გარკვეულ დროს. ევროსაბჭოს ექსპერტების შეფასებით, ქვეყნებში, სადაც მსგავსი რე-

ფორმები წარმატებით გამხორციელდა, აღნიშნული სამუშაოების განხორციელებას დასჭირდა ორიდან ხუთ წლამდე პერიოდი [6, გვ. 15]. ჩვენ ვეთანხმებით ამ მოსაზრებას. უნდა გავაცნობიეროთ ის, რომ არ უნდა მოხდეს აუცილებელი და ხშირ შემთხვევაში კომპლექსური, მრავალასპექტიანი სამუშაოების სუბიექტური დაჩქარება შედეგების ხარისხის გააუმჯობესების ხარჯზე, რადგანაც ამან შეიძლება გამოიწვიოს ადგილობრივი თვითმმართველობის რეფორმის საერთო კონცეფციის სისტემურობის დარღვევა, მისი არასასურველი და მცდარი მიმართულებით წარმართვა.

თვითმმართველი სუბიექტების შედარებითი დამოუკიდებლობის პირობებში მათ შორის ინტეგრაციული პროცესების, ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური სისტემის მთლიანობის აღდგენის, განმტკიცებისა და განვითარების უზრუნველყოფა შეიძლება განხორციელდეს მსოფლიო პრაქტიკაში ცნობილი სახელმწიფო რეგულირების მეთოდების კომპლექსის გამოყენებით. აქ პირველ რიგში იგულისხმება პოლიტიკურ-სამართლებრივი, ნორმატიულ-სამართლებრივი, ინფორმაციული, ინსტიტუციური, ინფრასტრუქტურული, ინვესტიციური, ანტიკორუფციული, ფისკალური და საბიუჯეტო მეთოდები

ცხადია, რომ ქვეყანაში თვითმმართველობის სისტემის რეფორმირების პროცესში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კვალიფიციური კადრებით უზრუნველყოფა. რეგიონული მართვის სფეროსთვის კვალიფიციური კადრების დეფიციტის შევსება მოკლე ვადაში შეუძლებელია. გასათვალისწინებელია ის, რომ რეგიონული ორგანოების ძირითად სამუშაო პოზიციებზე სხვა სფეროს სპეციალისტების ადაპტაციის მიზნით მოკლევადიანი კურსები და ტრენინგები ვერ გამოდგება.

საჭიროა ორგანიზებულ იქნას ქვეყნის წამყვან უნივერსიტეტებში რეგიონული მართვის სპეციალისტების ფუნდამენტური მომზადება, მათ მიერ სტრატეგიული აზროვნების უნარ-ჩვევების გამომუშავებით, რეგიონების შესახებ კომპლექსური (ეკონომიკური, სოციალური, ეკოლოგიური) ცოდნის, ასევე რეგიონულ კვლევებში თანამედროვე სისტემური და ეკონომიკურ-მათემატიკური (ეკონომეტრიკული) მეთოდების გამოყენების გამოცდილების მიღებით.

დასკვნაში აღვნიშნავთ, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის რეფორმა და ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული მოწყობის ტრანსფორმაცია, ფრიად მნიშვნელოვანი მოვლენაა. ამდენად, საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების, ყოველი მოქალაქის კეთილდღეობის რეალური ამაღლების, დემოკრატიზაციის მოთხოვნების გათვალისწინებით საზოგადოების ცხოვრების ყველა სფეროს დეცენტრალიზაციის და პროგრესული გარდაქმნების სრულიად ბუნებრივი მოთხოვნაა განსახილველი პრობლემების აუცილებელი საჯაროების უზრუნველყოფა, მათი სიდრმისეული და სისტემური გამოკვლევა. ასევე ცხადია, რომ უნდა გამოირიცხოს ამ პროცესების ხელოვნური ფორსირება და ნებისმიერ პოლიტიკურ ინტერესებზე მორგება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს მთავრობის დეცენტრალიზაციისა და თვითმმართველობის განვითარების სტრატეგიის ძირითადი პრინციპები 2013-2014 წლებისთვის.
http://www.government.gov.ge/index.php?lang_id=E&sec_id=275&info_id=36295
2. აბულაძე მ. მუნიციპალური რეფორმა, ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ოპტიმიზაციის გარეშე, მხოლოდ კოსმეტიკა იქნება.
<http://www.lsg.ge/?cat=news&topic=1807&lang=ka>

3. ევროპული ქარტია ადგილობრივი თვითმმართველობის შესახებ. www.parliament.ge/files/international-acts/.../515-IIs-26-10-2004.doc
4. პაპავა ვ. არატრადიციული ეკონომიკისი. პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი. თბილისი, 2011.
5. ბელიანაშვილი გ. რეგიონის კომპლექსური სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება: მიზნობრივი და რესურსული ასპექტები. თბილისი: მეცნიერება, 1990.
6. საქართველოს მთავრობის ხელვა „დეცენტრალიზაციისა და თვითმმართველობის გაერთიანების მთავარი პრინციპების შესახებ“ 2013-2014 წლებისათვის. CELGR.PAD. 2.2013.

გივი ბელიანაშვილი
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი

**ქვეყნის ტერიტორიული სტრუქტურა და ადგილობრივი
თვითმმართველობის რეფორმის სისტემური საფუძვლები
ანოტაცია**

სტატიაში ავტორის მიერ განხილულია საქართველოში ადგილობრივი თვითმმართველობის რეფორმის საკითხები და ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობის ტრანსფორმაციის ძირითადი თავისებურებანი. არგუმენტირებულია ქვეყნაში არსებული ეკონომიკური, პოლიტიკური, სოციალური, ეთნიკური, საერთო კულტურული და ეკოლოგიური თავისებურებების გათვალისწინების აუცილებლობა. ხაზგასმულია, რომ ტერიტორიული მოწყობის ნებისმიერი ცვლილებებისთვის ამოსავალი უნდა იყოს ადამიანის ფუნდამენტური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება და სახელმწიფოს საერთო სისტემური მოთხოვნების რეალიზაცია.

გივი ბედიაიშვილი
Доктор экономических наук, профессор

**ТЕРРИТОРИАЛЬНАЯ СТРУКТУРА СТРАНЫ И СИСТЕМНЫЕ ОСНОВЫ
РЕФОРМЫ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ**
Аннотация

В статье автором рассмотрены вопросы реформирования местного самоуправления и особенности трансформации административно-территориального устройства в Грузии. Аргументируется необходимость учета существующих в стране экономических, социальных, этнических, обще культурных и экологических особенностей. Подчеркивается, что при любых изменениях территориального устройства исходными должны быть удовлетворение фундаментальных потребностей человека и реализация общесистемных требований государства.

Givi Bedianashvili
Doctor of Economic Sciences, Professor

**THE TERRITORIAL STRUCTURE OF THE COUNTRY AND THE SYSTEM
FRAMEWORK OF LOCAL SELF-GOVERNMENT REFORM**

Annotation

The paper deals with the reform of local self-government and features of the transformation of administrative-territorial device in Georgia. Underlines the necessity of accounting in this process the existing in the moment economic, social, ethnic, general cultural and environmental features of the country. It is emphasized that any changes territorial source must be satisfying basic human needs and system-wide of the state requirements.

ეკონომიკური ტერმინოლოგია

Tsiala Benashvili
Academic Doctor of Economics

GEORGIAN ECONOMIC TERMINOLOGY

Defining and introducing correct, justified and well-based economic terminology is one of the pressing issues for Georgia today. It has become especially significant since the country embarked on the path of building market economy and respective market-related terms have been actively used in various fields.

Certain foundation in this respect has been laid, though in terms of establishing consistency between Georgian and Russian economic terminology, however, there is no similar cohesion established between English and Georgian economic terminology. Furthermore, soviet economic system was constructed in such a way that all the accounting and economic documentation was prepared in Russian. Major enterprises, organizations, and government ministries and agencies were reporting directly to central government in Moscow and preparing annual reports in Russian.

Today, independent Georgia is building a market economy and the terminology used with regards to it is predominantly English. Hence, we believe that Georgian economists are faced with an extremely urgent issue of regulating economic terminology in Georgian requiring consolidated action.

In 1970-ies under the leadership of Mr. Paata Gugushvili and Mr. Vasil Chantladze, the Georgian Institute of Economy and Law of the Georgian Academy of Sciences was pursuing intensive research works for defining and refining the economic terminology in Georgian, involving well-known Georgian economists and experts, as well as public figures, like Mr. Konstantine Gamsakhurdia. This was precisely the time when two different notions of “economic” (pertaining to economy vs cost-effective) were delineated, as previously it was frequently confused in Georgian. Well-developed research papers were frequently published in this period on the subject of economic terminology; scientific conferences, disputes and seminars were organized and dictionaries in various related disciplines published. Regrettably, this is not the case today. Economic terminology in Georgian is full of barbarisms, which is frequent in economic literature, various state institutions, banking sector, etc. English term is often directly transferred into Georgian without taking into consideration specifics of the language. There are cases, when English word is used for a term, which already has a well-established Georgian equivalent.

Recently there have been several small and sizable dictionaries published which aims at defining market terms in separate fields of economy, however the terms are defined only in Georgian, only citing the term in foreign language (mainly English), hence they cannot be used by English speaking users. Besides, these dictionaries do not exist electronically with no access to them through web or computer application.

At the current stage of economic development, when business links are intensifying between Georgia and other countries, there are numerous business contracts signed and executed by using international audit standards, and many young Georgians receive education in economics and finance abroad, and naturally, they know most of accounting terms in English, the need of defining economic terms not only for Georgian but also for English speaking audience is obvious.

At this stage there are many gaps in this problem research. In scientific literature terms characteristic of socialist economy are frequently used, which are used together with the market economy terms and creates confusion. For example, a very well-known accounting

term “Receivables” (მოთხოვნები მიწოდებიდან და მომსახურებიდან), in socialist economy meant “debts, liabilities” (დებიტორული დავალიანება). In today’s literature both terms are used, complicating definition of economic categories. Students are especially at risk of facing confusions, as they are starting to learn new subjects and have to get familiar with new concepts and terms. The same can be said about the term “Payables” (კალდებულებები მიწოდებიდან და მომსახურებიდან) and so on. In case of funding the proposed project, both English and Georgian speaking readers would be able to find the relevant term and related information in both languages.

The absence of terminological dictionary hampers not only theoretical understanding of the term, but also its practical application. For example, there is a certain confusion when using the term “tariff” (ტარიფი) in various contexts. Tariff is a word of Arabic origin (meaning description, explanation) and is currently widely used in French and other languages with the meaning of list of prices for tax or duties. In the soviet period, it was widely used in labor economy (tariff schedule, tariff rate, etc) and in customs (customs tariffs). Furthermore, in the soviet-time economic literature tariff was also referring to the prices used in services.

Today tariff is normally used to refer to import or export tax rates, however in the Georgia soviet influence still persists and service prices are still referred to as tariffs (e.g. tariffs for natural gas supply, power supply tariffs, etc). This is precisely the reason for the confusion caused by the use of the term “tariff policy” during Georgian and foreign partners, as it might refer to both customs and service price policies in the country.

In pricing confusion is caused by the practical application of the terms: price, cost, charges, tariff, duty, tax, fees, etc. Sometimes they are used interchangeably and erroneously.

It is a common knowledge that any term is successful and applicable when it accurately expresses the essence of the economic (or philosophical, legal or other) concept. It is also well-known that the basis for the price as an economic category is cost (what was spent) and finally it assumes its final form as a result of demand-supply, i.e. market situation and other factors. For a practical calculation of any price it is necessary to count the costs which was expended for the production of the good or provision of the service. The term “price” (ფასი) is a well-known and well-established in Georgian reality. Hence, what is the meaning of the newly introduced term “Sapasuri” “საფასური”? Is it a synonym of ‘price’ or difference from it, and if so, what is the difference?

We share the opinion of the economists who believe that the term “Sapasuri” does not correspond to the meaning of “price” or any other economic category, and it is not expedient to use it as an independent term. In the extreme case, it can be used as a synonym of “price” in fiction, but not in the legislative documents. However, in the current laws of Georgia, there are multiple cases of using the term “sapasuri”. The thing is that the categories of “price” and “fees” are confused and both are referred to as “sapasuri”.

There are cases, when such confusion of terms lead to economic crimes. It can be suggested that these terms has been purposefully misused. The thing is that since 1990-ies an extremely deficient practice was established in the Georgian economy, when public institutions were allowed to provide so called “commercial services” and thus receive income. Since the Law on Budgetary Systems, Article 21 stipulated for all the fees to be directed to the central budget, and the budget sequestration in that times was practically a daily procedure, hence the civil servants were interested to register all monetary income under a common name of “sapasuri” and use these funds as their own resources, which has been the case for years.

The term „რეგულირების საფასური“ (regulatory fee) is of special interest. It is used by regulatory commissions and represents their main source of income. In this case as well, the categories of price and fees are confused and represented by their merger “sapasuri”, with all the subsequent negative consequences

The global experience of regulatory bodies shows that they are formed for regulating natural monopolies (where competition is to some extent limited). Regulatory bodies were

created in Georgia in 1997 based on the laws on Power Supply and Natural Gas, Patrol and Natural Gas, Transport and Communications, which were later followed by the Georgian Law on the Independent National Regulatory Bodies (2002). Regrettably, all of them used the ambiguous term of “regulatory fees/”sapasuri”), while one group of economists, who also held senior government positions, claimed that independent regulatory commissions were “self-sustainable”, and did not receive even a dime from the central budget. Those not aware of the specifics of the case might trust this statement, however, it is obvious for the professionals that so called “regulatory fee/”sapasuri”, “license fee/sapasuri”, “tariff fee/”sapasuri” and other income received from regulated bodies is nothing but a fee.

Fee is an obligatory sum paid by the physical and legal persons to the budget for the services provided and/or granting user rights by the State as prescribed by the Law. As already noted, since based on the acting law fees directly go to the central budget, it is clear that the arrangements for the regulatory commissions is more of a grant financing from the central budget (which is very substantial), then the deduction of allocations from the budget. Such form of financing has been introduced for maintaining independence of regulatory bodies, so that their main function is executed: protection of specific field of economy from the political influence.

Thus, “regulatory fee/”sapasuri”, “license fee/sapasuri”, “tariff fee/”sapasuri” in its economic essence is a fee, which instead of going to the central budget is directed to regulatory bodies, for ensuring their financial sustainability.

In terms of fees, there is one more problem to discuss: according to the Georgian Constitution, fee is defined by Law, while in practice, various “sapasuri” has been set and expended by various state agencies and their managers for number of years, which is incorrect and against the law.

All the above has been caused by the introduction of an ambiguous economic term of ‘sapasuri’, which was used similar to ‘price’ but also encompassed the category of a ‘fee’, while fees are regulated by absolutely different laws. Unfortunately, the process still continues. Expansion of the international economic ties, formation and development of the market economy has long brought about the need for the compilation of an economic dictionary providing definition of terms in both Georgian and English languages. In scientific and business circles there is an acute need of synchronizing English and Georgian economic terminology.

Considering the fact that at the current stage of economic development attracting investment is of vital importance for Georgia, it is striving to create clear, transparent and accessible business climate in the country. That is why amendments introduced in 2000- 2001 to the Law on Audit Activities of 7 February, 1995 (Sakartvelos Parliamentis Uckeбani, 1994–1995, №№23–26, Art. 496) institutionalized the use of international accounting standards in Georgia’s accounting system. Namely, Joint Stock Companies were required to conduct accounting based on international account standards since January 2000, These legislative changes allowed for preparing financial reports according to international standards, which would be equally easy to understand, both for the users living in Georgia and abroad.

On 29 June 2012 Law of Georgia on Auditing of Accounting and Financial Reporting was adopted, replacing the previous law on accounting and audit. The new law provides legal framework for conducting accounting, financial reporting preparation and submission, as well as financial audits. The law (Article 3, 6) states that private sector accounting is based on IFRS, SMEs and IFRS and national standards for non-commercial persons. While Article 12 allows for the use of the English version of the international standards.

The above-noted illustrates the need of bringing English and Georgian accounting and economic terms in compliance with each other. It will facilitate the development of international business relations, attraction of investments into the country, formation of the

capital markets in Georgia, which is currently non-existent and so on. It is impossible to achieve the above-stated without using specific and correct terminology.

Needless to talk about the importance of well-defined terminology for academic, state, legal, and business circles. It would suffice to note that academic students and their teachers will not suffer from misunderstandings resulting from the existence of various terms for the same economic category, both in English and Georgian. Academic circles will be able to verify correctness of the terms defining economic categories in both languages, and implement fundamental researches in the field of economics. State and legal structures will be able to rely on the dictionary and develop state, legal and normative acts by using correct terms; business representatives will be able to implement business operations and sign agreements without using ambiguous economic terms, which is a pre-requisite for solid business relations.

ცილა ბენაშვილი
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

ქართული ეკონომიკური ტერმინოლოგია ანოტაცია

დღეს უაღრესად აქტუალურია სწორი, დასაბუთებული და გააზრებული ეკონომიკური ტერმინოლოგიის დადგენა. ამ საკითხმა განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა მას შემდეგ, რაც ქვეყანამ საბაზრო ეკონომიკის მშენებლობა გადაწყვიტა და ყოველდღიურ პრაქტიკაში შემოვიდა საბაზრო ეკონომიკისათვის დამახასიათებელი ტერმინოლოგია.

საბაზრო ეკონომიკის ფუნქციონირებისას უმთავრესად ინგლისურენოვანი ტერმინოლოგია გამოიყენება. აქედან გამომდინარე, ქართველ ეკონომისტთა წინაშე დგას უაღრესად აქტუალური პრობლემა, ეს არის ეკონომიკური ტერმინოლოგიის მოწესრიგების პრობლემა, რომლის გადაწყვეტაც მეტად საშური საქმეა.

სტატიაში ავტორი აანალიზებს არასწორად გამოყენებული ტერმინების მაგალითებს და მიიხნევს, რომ პრობლემის მოგვარებას ხელს შეუწყობს ბიზნესში გამოყენებული ეკონომიკური ტერმინების ორენოვანი ლექსიკონის შექმნა.

ცილა ბენაშვილი
დოქტორი ეკონომიკის

ГРУЗИНСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕРМИНОЛОГИЯ Аннотация

На современном этапе развития экономики очень важно установить обоснованные и точные экономические термины. Вопрос стал особенным после того, как наша страна решила строить рыночную экономику и повседневной практике стали употреблять терминологию рыночной экономики. В рыночной экономике в основном употребляются английские термины. По этому перед грузинскими экономистами стоит проблема совершенствования грузинских экономических и бизнес терминов.

Автор анализирует фактов неправильного применения в бизнесе экономических терминов и считает, что создание англо-грузинского бизнес словаря, будет способствовать решения проблемы.

Tsiala Benashvili

Academic doctor of economics

GEORGIAN ECONOMIC TERMINOLOGY

Annotation

Defining and introducing correct, justified and well-based economic terminology is one of the pressing issues for Georgia today. It has become especially significant since the country embarked on the path of building market economy and respective market-related terms have been actively used in various fields.

Today, independent Georgia is building a market economy and the terminology used with regards to it is predominantly English. Hence, we believe that Georgian economists are faced with an extremely urgent issue of regulating economic terminology in Georgian requiring consolidated action.

Analyzing practical examples of use incorrect terms author suggests create dictionary of English-Georgian economic terms.

მრეწველობა

Виктор Точилин

доктор экономических наук, профессор,
Заслуженный экономист Украины

Виталий Венгер

кандидат экономических наук,
старший научный сотрудник

Государственное учреждение «Институт экономики
и прогнозирования НАН Украины»

ОСОБЕННОСТИ СОЗДАНИЯ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ФИНАНСОВО-ПРОМЫШЛЕННЫХ ГРУПП: ОПЫТ УКРАИНЫ

Финансово-промышленные группы (ФПГ) или промышленно-финансовые группы (ПФГ)¹ – это достаточно эффективная форма интеграции в экономике, что подтверждается практикой их деятельности. Однако процессы создания таких формирований характеризуются значительной сложностью, многовариантностью организации, существенным повышением требований к качеству процессов управления [1, с. 132].

Объединение банковского и промышленного капитала не имеет единой устоявшейся формы. Это объясняется тем, что оба вида капитала находятся в динамике и имеют множество вариантов объединения и совместного развития. Более того, состав, структура и форма управления ФПГ определяется индивидуально, что обусловлено объективными и субъективными факторами формирования развития таких видов организационных структур.

Проблемам создания и функционирования финансово-промышленных групп посвящены работы многих ученых [1; 2; 3; 10]. Однако недостаточно внимания уделялось особенностям и перспективам развития финансово-промышленных групп в Украине.

Целью статьи является обобщение украинского опыта формирования и функционирования финансово-промышленных групп, а также определение перспективных направлений их развития.

Анализ научно-методических подходов к раскрытию содержания понятия *«финансово-промышленная группа»* свидетельствует о наличии значительного количества его определений, отличающихся между собой, прежде всего выделением юридических аспектов, форм создания, состава участников и т.п.

Выделение сущностных характеристик указывает на то, что процесс первоначального формирования финансового и промышленного капитала, их слияния в ФПГ является очень сложным и весьма противоречивым, а механизм реализующий результат такого объединения направлен, прежде всего, на получение синергетического эффекта, полученного от системной интеграции. Таким образом, создание ФПГ – это закономерный, системный, синергетический процесс, который является неизбежным при институциональных и организационных изменениях в любой масштабной экономике. Это не просто концентрация и интеграция капитала, но и формирование структур, возникающих и саморазвивающихся на определенном этапе зрелости накопления финансового и промышленного капиталов.

Таким образом, *«финансово-промышленная группа»* – это диверсифицированная многофункциональная структура, которая образуется благодаря объединению финансо-

¹ Название группы зависит от того, какой капитал преобладает – промышленный (ПФГ) или финансовый (ФПГ).

вого и промышленного капиталов предприятий, кредитно-финансовых, инвестиционных и других организаций с целью концентрации капитала, повышения эффективности производственных и финансовых операций, повышения конкурентоспособности на внутреннем и внешнем рынках, усиления технологических и кооперационных связей, увеличения экономического потенциала их участников [2].

Экономические предпосылки возникновения первых ФПГ начали формироваться в ведущих промышленно развитых странах на рубеже XIX-XX вв. Первоначально централизация капитала происходила горизонтально – кооперировались предприятия одной отрасли. Со временем этот процесс начал приобретать вертикальный характер. Наибольшего развития ФПГ получили в условиях интенсификации НТП и глобализации мировой экономики (конец XX – начало XXI вв.), что объективно привело к переоценке междисциплинарной специализации и транснационализации. В силу этого в мировой хозяйственной системе лидерство получили транснациональные ФПГ, которые определяют развитие не только отдельных отраслей, но и отдельных регионов и стран [3].

Формирование финансово-промышленных групп в *Украине* получило широкое развитие с середины 1990-ых гг. Первоначально это были неформальные институциональные структуры, их нормативно-правовое обеспечение, организационно-правовая форма функционирования в качестве хозяйствующих субъектов в полной мере не были регламентированы.

Первым документом, цель которого – формирование правовой основы функционирования ФПГ в Украине, должен был стать Указ Президента Украины «О финансово-промышленных группах в Украине» [4]. Этим Указом было определено само понятие ФПГ – это уставное или договорное юридическое лицо, созданное путем объединения промышленных предприятий, организаций, банков и других субъектов предпринимательской деятельности (передачи в собственность, в управление, в том числе, доверительное) надлежащего им (закрепленного за ними) имущества, финансовых ресурсов, а также передачи права управления хозяйственной деятельностью для централизованного управления производственной, научной, финансовой и коммерческой деятельностью. Однако, соответствующий Указ в действие не вступил из-за вето Верховной Рады Украины «О несоответствии Указа Президента Украины от 27 января 1995 № 85/95 «О финансово-промышленных группах в Украине» действующим законам Украины» [5].

В ноябре 1995 г. Верховная Рада Украины приняла Закон «О промышленно-финансовых группах в Украине» [6]. На основании этого Закона Постановлением Кабинетом Министров Украины было утверждено «Положение о создании (регистрации), реорганизации и ликвидации промышленно-финансовых групп» [7]. Согласно Закона *промышленно-финансовая группа* (ПФГ) – это объединение, в которое могут входить промышленные предприятия, сельскохозяйственные предприятия, банки, научные и проектные учреждения, другие учреждения и организации всех форм собственности, целью которого является получение прибыли. ПФГ создается по решению Правительства Украины на определенный срок с целью реализации государственных программ развития приоритетных отраслей производства и структурной перестройки экономики Украины, включая программы согласно межгосударственным договорам.

Правительством Украины возлагались большие надежды на ПФГ, с помощью которых планировалась реализация крупных долгосрочных государственных, региональных и межгосударственных целевых программ, экспортного потенциала национальной экономики, повышения конкурентоспособности украинских товаров, широкое привлечение иностранных инвестиций и т.п. Другими словами, создание ПФГ рассматривалось как своеобразный организационный локомотив, призванный модернизировать национальную экономику и, на этой основе, преодолеть период перманентных внутри-национальных кризисов.

Несмотря на появление нормативной базы ПФГ до 2001 г. в Украине официально, как формальные институции, не существовали. Только в мае 2001 г. постановлением Кабинета Министров Украины было официально закреплено создание первой промышленно-финансовой группы в Украине «Титан» [8].

С 1 января 2004 г. до 9 сентября 2010 г. отдельные вопросы правового статуса ПФГ определялись Хозяйственным кодексом Украины [9]. В частности, в нем были определены основные принципы функционирования ПФГ. Однако остался целый ряд законодательно не решенных проблем, что, естественно, препятствовало дальнейшему развитию ПФГ. К ним, прежде всего, относились, временные ограничения на их существование и отсутствие реальной добровольности объединения. Сама процедура создания была слишком зарегламентированной и сложной в исполнении. Кроме того Законом не разрешалось перекрестное владение акционерным капиталом, так как предусматривалось только создание договорного объединения. Отсутствовал заявительно-регистрационный принцип создания ПФГ, вместо него должно быть получено разрешение правительства. Не способствовало эффективной деятельности ПФГ ограничение роли банковского капитала и ориентация только на поддержку государственного капитала. Закон был направлен на создание групп с замкнутым производственным циклом и четким определением выпускаемой конечной продукции. Законодательно не был урегулирован также ряд вопросов, имевших определяющий характер для деятельности ПФГ. Это касалось вопросов собственности, в частности интеллектуальной. Отсутствовал также правовой механизм объединения финансового и промышленного капитала для достижения максимального эффекта от хозяйственной деятельности.

Следствием нерешенного ряда вопросов правового обеспечения стало отсутствие реального контроля за вложенными в производственные проекты средствами, а также четкой ответственности участников производства за конечный результат. В конечном счете именно отсутствие эффективных последовательных процедур, достоверной оценки целесообразности и перспектив объединения предприятий привело к тому, что формирование финансово-промышленных групп определялось и сейчас определяется, как правило, коммерческими интересами банков, что зачастую негативно влияет на конечные результаты деятельности объединений. Еще одним негативным моментом была нехватка квалифицированных управленцев, что сказывалось на планировании и контроле их хозяйственной деятельности.

Таким образом, основной причиной, которая не позволяла в Украине осуществить юридически обоснованное или формально-институциональное объединение промышленного и финансового капитала стало отсутствие нормативно-правовой базы регулирования трастовых отношений и консолидации капиталов в ПФГ [10]. Все это привело к тому, что 9 сентября 2010 г. Верховная Рада Украины признала утратившим силу Закон Украины «О промышленно-финансовых группах в Украине» [11]. Он был также признан нецелесообразным в связи с тем, что за все время его действия официально была создана лишь одна ПФГ – «Титан». К тому же просуществовала она всего три года и самоликвидировалась. Существование всего одной ПФГ за весь период действия Закона объясняется неинституциональными правовыми нормами, по существу не отвечающими эффективному их функционированию. Правительством Украины было принято решение не инициировать создание нового Закона Украины «О промышленно-финансовых группах», поскольку, по его мнению, существующий с 2006 г. Закон «О холдинговых компаниях в Украине» [12] достаточно полно охватывал деятельность промышленных объединений. Такое решение, по всей видимости, было ошибочным.

Таким образом, процесс формирования правовой базы, обеспечивающей создание и функционирование ПФГ в Украине, проходил достаточно сложно и противоречиво, и, в конце концов, завершился ликвидацией главного Закона, регламентирующего их создание и функционирование. Вместе с тем сложность и противоречивость формирования

нормативно-правовой базы не стало барьером на пути создания неформальных (официально не зарегистрированных) ПФГ. Формирование неформальных ПФГ, в большинстве случаев, преследовало цель укрепления хозяйственных связей, преодоление дефицита оборотных средств, повышения конкурентоспособности украинских товаров на внутреннем и внешних рынках.

Сегодня в Украине особую роль ПФГ играют в: металлургии, энергетике, машиностроении, химической промышленности. В последнее время, украинские ПФГ распространили свою деятельность на пищевую промышленность и сельское хозяйство. Налоговое ведомство Украины насчитало в стране 16 таких грпп, в состав которых входят более 4600 предприятий [13].

Наиболее крупными являются корпорации «Приват»² (1089 предприятий) и «СКМ»³ (809 предприятий). В Украине созданы и действуют «Group DF» (172 предприятия)⁴; Агрохолдинг «Авангард» (302 предприятия)⁵; «Донецксталь» (114 предприятия)⁶; «Энергетический стандарт» (196 предприятий)⁷; «Интерпайп» (242 предприятия)⁸; «ИСД» (442 предприятия)⁹; «Континиум» (224 предприятия)¹⁰; «Смарт Групп» (105 предприятий)¹¹; «ТАС» (70 предприятий)¹²; «УИГ» (136 предприятий)¹³; «Укрподшипник» (63 предприятия)¹⁴, «Укрпроминвест» (348 предприятий)¹⁵; «Финансы и кредит» (315 предприятий)¹⁶.

² К основным сферам деятельности группы относятся: финансы; нефтяная промышленность; металлургия; промышленная химия; горнорудная промышленность; пищевая промышленность; медиа; телекоммуникации и т.д.

³ СКМ работает в горно-металлургической, энергетической, телекоммуникационной отраслях, банковском, страховом, медиабизнесе, розничной торговле, сфере недвижимости и других отраслях экономики.

⁴ Основными направлениями деятельности группы являются азотный, титановый, газовый и банковский бизнес. Другие сферы деятельности группы в настоящее время включают агробизнес, медийный бизнес, производство кальцинированной соды, развитие энергетической инфраструктуры и недвижимость.

⁵ Группа компаний «AVANGARDCO IPL» – крупнейшая агропромышленная группа Украины, компании которой специализируются на производстве куриных яиц и яичных продуктов.

⁶ Сфера деятельности: металлургия, коксохимия, горнодобывающая промышленность.

⁷ Сфера деятельности: электроэнергетика, машиностроение, судостроение.

⁸ Сфера деятельности: металлургия, машиностроение, трубная промышленность, банковские услуги, масс-медиа.

⁹ Основные виды деятельности: производство стали, проката, стальных труб, кокса, оборудования для черной металлургии и коксохимии. К другим сферам деятельности относится: энергетика, тяжелое машиностроение, строительство, телекоммуникации, рекреационный бизнес и агросектор. Корпорация также является весомым трейдером на рынке металлопродукции и смежных видов сырья: угля, кокса и природного газа.

¹⁰ Основной доход группе приносит деятельность компаний по сбыту нефтепродуктов и управления АЗС. Большие доходы также обеспечивают молочный холдинг и телекоммуникационная компания.

¹¹ В сферу интересов «Смарт-холдинга», кроме горно-металлургического комплекса, входят судостроение, машиностроение, аграрный сектор, добывающая промышленность (производство нерудных материалов), недвижимость, финансы и страхование.

¹² Сфера бизнес-интересов Группы «ТАС» охватывает: финансовый сектор (банковский и страховой сегменты) промышленная группа, недвижимость, венчурные проекты.

¹³ Сфера деятельности: топливно-энергетический комплекс, девелопмент, финансовый сектор, хлебобулочная промышленность.

¹⁴ Сфера деятельности: машиностроительная отрасль, финансовая отрасль, девелопмент.

¹⁵ Сфера деятельности: кондитерская промышленность, производство безалкогольных напитков, автомобилестроение, судостроение.

¹⁶ К основным направлениям деятельности относятся: горнорудная промышленность, машиностроение, энергетика, финансы.

По мнению экспертов, одной из проблем развития украинских ПФГ является чрезмерная диверсификация бизнеса [10]. Напротив, в странах с развитой рыночной экономикой в последнее десятилетие стали распространены процессы обратные диверсификации, а именно – процессы, направленные на концентрацию усилий на основных видах деятельности. Многоотраслевые и многопрофильные компании постепенно теряют рейтинг ведущих компаний мира.

Несмотря на существующие институциональные проблемы украинские ПФГ играют все более важную роль в национальной экономике. Отсутствие адекватной нормативно-правовой базы в Украине препятствует формированию системы объективной регистрации и мониторинга деятельности ПФГ, поскольку существующие де-факто ПФГ, из-за отсутствия правового обеспечения, не зарегистрированы на официальном уровне, их деятельность не подпадает под специальный контроль, мониторинг и регулирование, что противоречит мировой практике.

В целом, необходимо отметить, что эффективность функционирования интегрированных систем, зависит, прежде всего, от выбора модели объединения, которая должна учитывать влияние как внешних, так и внутренних факторов. Считается, что в условиях постсоветских стран типичным вариантом интегрированной структуры является неформальная совокупность предприятий и организаций, координация деятельности которых выходит за рамки обычных контрактов на рынках товаров и капиталов [10]. При этом сохраняется статус предприятий интегрированной структуры как отдельных хозяйствующих субъектов и одновременно выделяется центральное звено, осуществляющее координацию их хозяйственной деятельности.

В заключение отметим, что есть все основания утверждать, что развитие ПФГ в Украине позволит в перспективе решить целый ряд проблем, вызванных трансформационными процессами в экономике страны. В рамках ПФГ могут быть достигнуты [14]:

- концентрация денежных, материальных, научно-технических, трудовых, информационных ресурсов, необходимых для закрепления тенденций к экономическому росту и увеличению инвестиций в научно-техническое развитие;
- повышение экономической стабильности участников группы в связи с созданием возможностей для оказания помощи убыточным предприятиям, которые являются незаменимыми в технологической цепи изготовления конечной продукции;
- возможность за счет высокой концентрации капитала реализовать масштабные научно-технические разработки, создавать наиболее сложные технические и технологические системы;
- формирование эффективного механизма самофинансирования участников ПФГ, поскольку в результате интеграции экономических, организационных, технологических и интеллектуальных потенциалов участников ПФГ обеспечиваются реальные механизмы наращивания инвестиционных ресурсов для высокоэффективных производств;
- возможность формирования международных кооперационных связей на основе создания транснациональных промышленно-финансовых групп.

Таким образом, благодаря созданию действенных, мощных и эффективных промышленно-финансовых групп можно решить ряд важных проблем по развитию приоритетных отраслей производства и структурной перестройки экономики Украины в целом. Однако с целью улучшения процессов интеграции предприятий-участников в состав ПФГ необходимо создать эффективную нормативно-правовую базу.

Использованная литература

1. Барановський О.І. Сутність і різновиди фінансово-промислових корпоративних об'єднань / О.І. Барановський, В.Г. Барановська // Вісник університету банківської справи національного банку України. – 2008. – № 3. – С. 132-140.
2. Мильнер Б.З. Теория организации / Б.З. Мильнер. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <<http://bibliotekar.ru/teoriya-organizacii/139.htm>>.
3. Процун Н.М. Зарубіжний досвід функціонування фінансово-промислових груп та можливості його імплементації в Україні / Н.М. Процун. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/UZTNU_econ/2012_1/Protsun.pdf>.
4. Про фінансово-промислові групи в Україні: Указ Президента України № 85/95 від 27.01.1995 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/95>>.
5. Про невідповідність Указу Президента України від 27 січня 1995 року № 85/95 «Про фінансово-промислові групи в Україні» чинним законам України: Постанова Верховної Ради України №85/95-ВР від 02.03.1995 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/95-вр>>.
6. Про промислово-фінансові групи в Україні: Закон України від 21.11.1995 р. № 437/95-ВР. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/437/95-вр>>.
7. Про затвердження Положення про створення (реєстрацію), реорганізацію та ліквідацію промислово-фінансових груп: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.07.1996 р. № 781. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/781-96-п>>.
8. Про утворення промислово-фінансової групи «Титан»: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2001 р. № 547. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/547-2001-п>>.
9. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>>.
10. Стожок О.З. Фінансово-промислові групи в Україні та організаційні механізми їх удосконалення / О.З. Стожок. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2009_1/47.pdf>.
11. Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про промислово-фінансові групи в Україні» та внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 09.09.2010 р. № 2522-VI. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2522-17>>.
12. Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15.03.2006 р. № 3528-VI. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3528-15>>.
13. Вишинський А. Податкова офіційно визначила ФПГ / А. Вишинський. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://www.epravda.com.ua/publications/2012/03/30/320310/view_print/>.
14. Безпалько О.В. Використання методу експертних оцінок в маркетингових дослідженнях / О.В. Безпалько, О.Ф. Крайнюченко. [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://archive.nbu.gov.ua/portal/natural/Khp/2009_7/7-41.pdf>.

ვიქტორ ტოჩილინი
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
უკრაინის დამსახურებული ეკონომისტი
ვიტალი ვენგერი
ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი
უფროსი მეცნიერთანამშრომელი

**საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შექმნისა და ფუნქციონირების
თავისებურებები: უკრაინის გამოცდილება
ანოტაცია**

სტატიაში განხილულია და განზოგადებულია უკრაინის საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების შექმნისა და ფუნქციონირების გამოცდილება. გაანალიზებულია ნორმატიულ-სამართლებრივი ბაზა, რომელიც განსაზღვრავს მათ თავისებურებებს. უკრაინის დამოუკიდებლობის დღიდან ნაჩვენებია საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების გავლენა ეროვნულ ეკონომიკაზე. დასაბუთებულია და შემოთავაზებულია მათი შემდგომი პერსპექტიული განვითარების გზები.

Виктор Точилини
доктор экономических наук, профессор,
Заслуженный экономист Украины
Виталий Венгер
кандидат экономических наук, старший научный сотрудник
Государственное учреждение «Институт экономики
и прогнозирования НАН Украины»

ОСОБЕННОСТИ СОЗДАНИЯ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ФИНАНСОВО-ПРОМЫШЛЕННЫХ ГРУПП: ОПЫТ УКРАИНЫ
Аннотация

В статье рассмотрен и обобщен опыт создания и функционирования финансово-промышленных групп Украины. Проанализирована нормативно-правовая база, определяющая их особенности создания и функционирования. С момента независимости Украины показано влияние финансово-промышленных групп на развитие национальной экономики. Обоснованы и предложены перспективные пути их дальнейшего развития.

Viktor Tochylin

*Doctor of Science, Economics, Professor,
Honored Economist of Ukraine*

Vitaliy Venger

*Candidate of Science, Economics, Senior researcher
State Organization “Institute for Economics and Forecasting,
National Academy of Sciences of Ukraine”*

**FEATURES OF CREATION AND OPERATION OF FINANCIAL AND INDUSTRIAL
GROUPS: THE UKRAINIAN EXPERIENCE**

Annotation

The paper describes and summarizes the experience of creation and operation of financial and industrial groups in Ukraine. Legislative framework was analyzed, defining the features of their creation and operation. The impact of industrial and financial groups on the development of national economy of Ukraine since the time of its independence is shown. Promising ways of their further development were substantiated and suggested.

**ყურძნის ნატურალური ღვინოს სამქსაოტო წარმოება საქართველოში:
რეტიროსპეტივისა და პერსპეტივისა**

საქართველო ღვინის სამშობლოა. სიტყვა იკლავინოკა წარმოსდგება ლევილი-დან და აღნიშნავს იმას, რაც დუღს, ამოდის და ღვივდება. სპეციალისტების აზრით, ამ სიტყვის ფუძე ქართულია. ჩვენი ქვეყნის მატერიალურ მემკვიდრეობაში დაცულია ყურძნის წიპწები, რომლებიც ჩვ.წ. აღ-მდე 7-5 ათასი წლის წინანდელი პერიოდით თარიღდება და ერთ-ერთი უძველესია მთელ მსოფლიოში [რ. რამიშვილი. ქართული ვაზის და ღვინის ისტორია. თბილისი, 1998]. ქართულია, აგრეთვე, ღვინის დასაყენებელი უძველესი მოწყობილობები, ვაზის სასხლავი დანები, თიხისა და ლითონის ჭურჭელი, სხვადასხვა ზომის სასმისები და ქვევრები. ვაზის კულტურასთან არის დაკავშირებული ქრისტიანობის გავრცელებაც საქართველოში. წმინდა ნინომ, იცოდა რა ქართველთა დამოკიდებულება ყურძნისა და ღვინის მიმართ, საკუთარი თმით ვაზისგან შეკრა ჯვარი და იმით იქადაგა ქრისტეს სჯული. ვაზის ჯვრის კულტი მხოლოდ საქართველოშია ცნობილი.

განასხვავებენ ყურძნისა და ხილის (ქლიავის, შავი მაყელის, მოცხარის და ა.შ.) ღვინოებს. ყურძნის ნატურალური ღვინო არის ყურძნის ტკბილის დუღილის ან დურდოს (თხლე) სრული ან ნაწილობრივი ალკოჰოლური დუღილის შედეგად მიღებული პროდუქტი. ყურძნის ნატურალური ღვინო, ჭაჭაზე ან უჭაჭოდ, ახალი ან დამჭკნარი ყურძნის წვენის ალკოჰოლური დუღილის შედეგად მიღებული სასმელია [<http://winemaking.ge>].

მსოფლიოში ღვინოს აწარმოებენ 2000 ჯიშის ყურძნიდან. საქართველოში 41 სახეობის ყურძნიდან აწარმოებენ 50-ზე მეტი სახეობის ღვინოს, კუპაჟში და ჯიშობრივად: ორდინალურს, სამარკოს და საკოლექციოს; მშრალს, ნახევრად მშრალს, ნახევრად ტკბილს, მაგარს (პორტვეინი) და სადესერტოს; ცქრიალას, შუშხუნას, შემავრებულს და არომატიზირებულს.

ქართული ყურძნის ნატურალური ღვინოები გამოირჩევა სახეობათა მრავალფეროვნებით.

1) კატეგორიების მიხედვით, განასხვავებენ ჯიშობრივ და კუპაჟურ ღვინოებს. ჯიშობრივი ღვინო მზადდება ერთი ჯიშის ყურძნიდან; კუპაჟური კი სხვადასხვა ჯიშის ყურძნის ნარევიდან;

კუპაჟური ღვინოები: კახეთის ქვევრის ტრადიციული ღვინო, მის წარმოებაში გამოიყენება რქაწითელი, მწვანე კახური, ქისი, ხიხვი და საფერავი; წინანდალი, გურჯაანი და ვაზისუბანი, რომელთა წარმოებაშიც გამოიყენება რქაწითელი და მწვანე კახური; კარდენახი, ეს ღვინო იწარმოება რქაწითელით, ხიხვით და მწვანე ქართულით; კახეთი, მის წარმოებაში გამოიყენება რქაწითელი, მწვანე კახური ქისი და ხიხვი; კოტეხი, იგი იწარმოება რქაწითელის მწვანე კახურისა და საფერავის ნარევით; ნაფარეული იწარმოება რქაწითელისა და საფერავის ნარევით, თელიანი, იწარმოება კაბერნე სოვინიონისა და საფერავის ნარევით; ცქრიალა ღვინო და ატენური, რომელთა წარმოებაშიც გამოიყენება ჩინური და გორული მწვანე; სვირი იწარმოება ციცქას, ცოლიკაურისა და კრახუნას ნარევით; ხვანჭკარა იწარმოება ალექსანდროულისა და მუჯურეთულის ნარევით.

ჯიშობრივი ღვინოები: რქაწითელი (ყურძნის ჯიში - რქაწითელი), მწვანე (მწვანე კახური), ქისი (ქისი), ხიხვი (ხიხვი), საფერავი (საფერავი), ხაშში (საფერავი), მანავი (მწვანე კახური), ტიბაანი (რქაწითელი), მუკუხანი (საფერავი), ქინძმარაული, ახაშენი და ყვარელი (საფერავი), ჩინური (ჩინური), გორული მწვანე (გორული მწვანე), თაკვერი (თაკვერი), ციცქა (ციცქა), ცოლიკაური (ცოლიკაური), კრახუნა

(კრახუნა), ოცხანური საფერე (ოცხანური საფერე), ცქრიალა ღვინო (ციცქა), თეთრა (რაჭული თეთრა), ცოლიკაური (ცოლიკაური), ალექსანდროული (ალექსანდროული), უსახელოური (უსახელოური), ოჯალეში (ორბელური ოჯალეში), ტვიში (ცოლიკაური, ოჯალეში (ოჯალეში) და ჩხავერი (ჩხავერი).

2) ყურძნის ღვინოების ნაწილი არ შეიცავს ნახშირორჟანგს, ნაწილი-შეიცავს. ნახშირორჟანგის შემცველ ღვინოებს წყნარი ღვინოები ეწოდებათ. წყნარი ღვინოები დაძველების ხარისხის მიხედვით, იყოფა ორდინალურ (დაუძველებელი), სამარკო (დაძველებული და მაღალხარისხოვანი) და საკოლექციოდ (მაღალი ხარისხის ღვინო, რომელსაც კასრებში დაძველების გარდა, ბოთლებშიც აძველებენ 2-3 წლიდან განუსაზღვრელ დრომდე) [http://ucnauri.com]. ღვინის დაძველება ხდება მუხის კასრებში, ქვევრებში, ლითონის ცისტერნებსა და სხვ. ჭურჭელში; ქვევრში ღვინის დაყენება (დაღუდება და დავარგება) და დაძველება ქართული მეთოდია. იგი 8000 წლის ისტორიას ითვლის. ამ მეთოდის შესახებ, საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს წინადადება განიხილა და გადაწყვეტილება მიიღო იუნესკომ.

3) ქართული ყურძნის ნატურალური ღვინოები, ალკოჰოლის, ტანინების, შაქრიანობისა და მჟავიანობის გათვალისწინებით, კლასიფიცირდებიან სუფრის მშრალ, ნახევრად მშრალ, ნახევრად ტკბილ, მაგარ (პორტვეინი) და სადესერტო ღვინოებად. **სუფრის მშრალი სამარკო ღვინოებია:** წინანდალი, გურჯაანი, ნაფარეული, ბახტრიონი, მანავი, ვახისუბანი, ციცქა, ცოლიკაური, რქაწითელი, ტიბაანი, თელავი, სეირი, სამება, თელიანი, ყვარელი, მუკუხანი; **სუფრის მშრალი ორდინალური ღვინოებია:** პერეთი, გარეჯი, გელათი, კახეთი, დიმი, ბოდბე, შუამთა, საფერავი; **ნახევრად მშრალი ღვინოებია:** აგუნა, საჩინო, მთაწმინდა, ანაკოფია, თბილისური, ფიროსმანი, ბარაკონი; **ნახევრად ტკბილი ღვინოებია:** ახმეტა, ტვიში, თეთრა, ჩხავერი, სავანე, ფსოუ, ალაზნის ველი, ხვანჭკარა, ოჯალეში, ქინძმარაული, ახაშენი, თავკვერი, უსახელოური, აფსნი, ლისნი, ალადასტური; **მაგარი ღვინოებია (პორტვეინი):** კარდენახი, ანაგა, სიღნაღი, ივერია, კოლხეთი, ტარიბანი, ლელო, მარაბდა; **სადესერტო ღვინოებია:** საამო, ხიხვი, სალხინო, აფხაზეთის თაიგული.

ქართული ღვინის წარმოება საბჭოთა პერიოდამდე ჯიშური მრავალფეროვნებით გამოირჩეოდა. დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა ღვინის ქართული მეთოდით წარმოებას. ეს ტენდენცია შენარჩუნებულ იქნა გასული საუკუნის 40-იან წლებამდე. ამ პერიოდში იწარმოებოდა 60-მდე დასახელების ღვინო, მ.შ. 12 ადგილობრივი მეთოდით. სამტრედიის შექმნის შემდეგ განხორციელდა ღვინის ჯიშობრივი უნიფიკაცია, შეიცვალა მისი ხარისხობრივი და თვისობრივი მახასიეთებლები. წინა პლანზე წამოიწია რაოდენობრივმა მაჩვენებლებმა. წარმოებიდან გაქრა ღვინის მრავალი სახეობა, შეიცვალა ნუმერაცია. პოლიტიკური დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ დასაბამი მიეცა ქართული ღვინის ისტორიაში ახალ პერიოდს. გაჩნდა ღვინის ახალი კომპანიები. გაიზარდა ჯიშობრივი და კუპაჟური ღვინოების რიცხვი. ქართულმა ღვინომ ღირსეულად გაუძლო რუსულ ემბარგოს, წარმატებით შეაღწია მსოფლიოს რამოდენიმე ახალი ქვეყნის ბაზარზე.

ღვინის მწარმოებელი კომპანიების რიცხვი საქართველოში 74-ია. მათი უმეტესი ნაწილი განლაგებულია კახეთში - 35 კომპანია და თბილისში -27 კომპანია. დანარჩენი 12 კომპანიიდან, ოთხი მდებარეობს ქართლში, ოთხი იმერეთში და თითო-თითო აჭარაში, გურიაში, რაჭასა და სამეგრელოში. კახეთის რეგიონში ღვინის მწარმოებელ ძირითად რაიონებს წარმოადგენენ თელავი, გურჯაანი, ახმეტა და ყვარელი. გარდა ამ რაიონებისა, კახეთის ტერიტორიაზე, ღვინოს აწარმოებენ აგრეთვე სიღნაღიც და საგარეჯოც. ღვინის მწარმოებელი კომპანიების მიერ, 2013 წლის მონაცემებით, კახეთის რეგიონში იწარმოვა - ქართული ქვევრის ტრადიციული, რქაწითელი, მწვანე, ქისი, ხიხვი, საფერავი, ხაშმი, წინანდალი, გურჯაანი, ვახისუბანი, მანავი, კარდენახი, ტიბაანი, კახეთი, კოტეხი, ნაფარეული,

მუკუზანი, თელიანი, ქინძმარაული, ახაშენი და ყვარელი; ქართლში - ჩინური, გორული მწვანე, თაკვერი, ცქრიალა ღვინო და ატენური; იმერეთში - ციცქა, ცოლიკაური, კრახუნა, ოცხანური საფერე, სვირი და ცქრიალა ღვინო, რაჭა-ლეჩხუმში - თეთრა, ცოლიკოური, ალექსანდროული, უსახელოური, ოჯალეში, ხვანჭკარა და ტვიში, სამეგრელოში - ოჯალეში; გურიაში -ძხავერი [მალხაზ ხარბელია. ქართული ღვინის გზამკვლევი. თბილისი, გამომცემლობა „მედია ჰოუსი დეკომი“, 2013. გვ. 266-267].

ქართული ღვინის ექსპორტს მრავალწლიანი ისტორია აქვს. უხსოვარი დროიდან მოყოლებული მას სიამოვნებით მოიხმარენ მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში.

ცხრილი 1

ქართული ყურძნის ნატურალური ღვინის ექსპორტი

	წლები	ექს.მლნ. ლიტრი	ექს.მლნ. აშშ დ.		წლები	ექს.მლნ. ლიტრი	ექს.მლნ. აშშ დ.
1	1995	4,7	3,7	9	2003	23,7	42,6
2	1996	3,5	3,7	10	2004	23,4	48,7
3	1997	12,9	12,5	11	2005	41,6	81,3
4	1998	15,5	15,0	12	2006	15	41,1
5	1999	10,8	15,5	13	2007	9,3	29,2
6	2000	15,9	29,0	14	2008	10,6	36,9
7	2001	16,7	32,3	15	2009	9,6	32,0
8	2002	17,2	33,2	16	2010	12,2	39,3

ქართული ღვინისადმი უცხოელების ინტერესი განპირობებულია ყურძნის უნიკალური ჯიშებით- ჩიტისთვალა, კახური მწვანე, ქისი, რქაწითელი, საფერავი, ხიხვი (კახეთი); თაკვერი, ჩინური, გორულა, გორული მწვანე, შაკვაპიტო, ასურეთული (ქართლი); ალექსანდროული, წულუკიძის თეთრა, მუჯურეთული, უსახელოური (რაჭა-ლეჩხუმი); ჩეჭიფეში, ჩერგვალი, ოჯალეში, ჰანეში (სამეგრელო); ციცქა, ცოლიკოური, თეთრი კაპისტონი, კრახუნა, ოცხანური საფერე (იმერეთი); ალადასტური, ჩხვერი, ჯანი, კამური თეთრი სხილთუბანი (გურია); ბროლა, კლარჯული, მტკვანდილი, საწურავი, ხოფათური (აჭარა); ამლახუ, ავასირხვა, კაჭიჭი (ავხაზეთი) [ჩვენი ღირსებანი. წიგნი პირველი, თბილისი, 2011]. - და ღვინის დაყენების უძველესი ტრადიციებით (ქვევრი). ქართული ღვინის პოპულარიზაციაში დიდ როლს ასრულებს აგრეთვე ის ფაქტიც, რომ ჩვენი ქვეყანა აღიარებულია ღვინის სამშობლოდ.

საქართველოდან გადის უმეტესად წითელი ღვინოები რომელზეც, წითელ ღვინოებზე მოდის ღვინის ექსპორტის 70%. დღემდე ძირითადი ექსპორტიორი ქვეყნებია უკრაინა (9 მლნ ბოთლი), ყაზახეთი (4 მლნ ბოთლი), ბელორუსია, პოლონეთი, ჩინეთი, ლიტვა, ლატვია, აზერბაიჯანი, ესტონეთი, აშშ, გერმანია, ჰონკონგი, დიდი ბრიტანეთი, იტალია და სხვ. ყველაზე მეტი ღვინო საქართველოდან გავიდა 2006 წელს რუსეთის ემბარგომდე.

ყურძნის ნატურალური ღვინოები შესულია ჩვენი ქვეყნის უმსხვილესი საექსპორტო პროდუქციის ათეულში. 2011-2012 წლების მონაცემებით საქართველოს უმსხვილესი საექსპორტო პროდუქციის ათეულში შედის: 1) მსუბუქი ავტომობილები, 2) ფეროშენადნობები, 3) აზოტოვანი სასუქები, 4) ოქროდაუმუშავებელი ან ნახევრადამუშავებული, 5) თხილი და სხვა კაკალი, 6) საპირტი ეთილის არადენატურიებული 80 მოც. %-ზე ნაკლები სპირტის კონცენტრაციით და სპირტიანი სასმელები, 7) ყურძნის ნატურალური ღვინოები, 8) მინერალური და მტკნარი წყლები, 9) სპილენძის მადნები და კონცენტრატები 10) ხორბალი. ჩამოთვლილი სასაქონლო ჯგუფების ხვედრითი წილის მანევრებლები შემდგენიარად გამოი-

ყურება (იხ. ცხრილი 1). 2012 წელს 2011 წელთან შედარებით ყურძნის ნატურალური ღვინის ხვედრითი წილის მაჩვენებელი (როგორც შეფარდებითი, ისე აბსოლიტური) გაიზარდა უმნიშვნელოდ, მაგრამ მაინც.

ცხრილი 2

	Ex-სუელ	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	დან-ნი
2012წ	100%	24,7	11,0	5,8	3,7	3,5	3,4	2,7	2,5	2,3	2,2	38,3
2011წ	100%	20,6	11,6	6,6	5,0	5,9	3,1	2,5	2,2	3,9	0,3	38,3

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ინფორმაციით [http://geostat.ge], მოყოლებული 2008 წლიდან, საქართველოს ყურძნის ნატურალური ღვინის ექსპორტი წლიდან წლამდე იზრდება. ამ მაჩვენებელმა 2008 წელს შეადგინა 36863 ათასი აშშ დოლარი, 2009 წელს-31997 ათასი აშშ დოლარი, 2010 წელს-41138 ათასი აშშ დოლარი, 2011 წელს-54103 ათასი აშშ დოლარი და 2012 წელს-64871 ათასი აშშ დოლარი. ამავე პერიოდში სპირტიანი სასმელების ექსპორტმა შეადგინა,- 2008 წელს 59 მლნ აშშ დოლარი, 2009 წელს- 54 მლნ აშშ დოლარი, 2010 წელს -56 მლნ აშშ დოლარი და 2011 წელს -68 2012წელს -80 მლნ აშშ დოლარი. რაც შეეხება მთლიან ექსპორტს, 2008 წელს იგი ტოლი იყო 1455 მლნ აშშ დოლარის, 2009 წელს- 1134 მლნ აშშ დოლარის, 2010 წელს-1677 მლნ აშშ დოლარის, 2011 წელს-2189 მლნ აშშ დოლარის და 2012 წელს-2377 მლნ აშშ დოლარის. 2009 წლის მდგომარეობა დაკავშირებული იყო არაეკონომიკურ მიზეზებთან.

მოტანილი სტატისტიკის თანახმად ყურძნის ნატურალური ღვინის ექსპორტის ცვლილების შეფარდებითი მაჩვენებლები შემდეგნაირად გამოიყურება

ცხრილი 3

	2008 წ.	2009 წ.	2010 წ.	2011 წ.	2012 წ.
ყურძნის ნატ. ღვინის ექსპორტის წლიური აბსოლ. ნაზრდი	-	-5	9	13	9
ყურძნის ნატ. ღვინის ექსპორტის წლიური ზრდის ტემპი	-	0,86	1,28	1,32	1,20
ყურძნის ნატ. ღვინის ექსპორტის წილი მთლიან ექსპორტში	2,47	4,76	3,34	3,1	3,37
ყურძნის ნატ. ღვინის ექსპორტის წილი სპირტიანი სასმელების ექსპორტში	62,71	59,26	73,21	79,41	81,25

როგორც ცხრილიდან ჩანს, ყურძნის ნატურალური ღვინის ექსპორტის მაჩვენებელი საქართველოში მუდმივად მზარდი სიდიდეა (გამონაკლისია 2009 წელი; ამ წლის ჩავარდნის მიზეზი არაეკონომიურია და მისი განხილვა, ამჯერად, ჩვენი კვლევის მიზნებს სცილდება). მათი ცვლილება მკვეთრად გამოხატული ზრდის ტენდენციით ხასიათდება. იგივეს ვერ ვიტყვით აბსოლიტური და შეფარდებითი წლიური ნაზრდის და ნაზრდის ტემპის მაჩვენებლებზე. მათი ცვლილება არანაირ კანონზომიერებას არ ექვემდებარება, რის გამოც, რეალური სტატისტიკა ყურძნის ნატურალური ღვინით საგარეო ვაჭრობის გაუმჯობესებას ან გაუარესებაზე დასკვნის გაკეთების შესაძლებლობას არ იძლევა. ფაქტია მხოლოდ ის, რომ ეს მაჩვენებელი სტიქიურად ჩამოყალიბების პროცესშია ჯერ კიდევ.

ცალკე განხილვის საგანია ქართული ღვინის ექსპორტის გეოგრაფია.

წლების მანძილზე ქართული ყურძნის ნატურალური ღვინო დიდი რაოდენობით ექსპორტირდებოდა რუსეთში. მასზე მოდიოდა ამ პროდუქციის ექსპორტის 70%-ზე მეტი, 15% მოდიოდა დანარჩენ პოსტსაბჭოთა ქვეყნებზე და 3% ევროპულ ქვეყნებსა და აშშ-ზე. 2007 წელს ქართული ღვინის ექსპორტმა რუსეთში შეადგინა 2005 წლის 36%. აღსანიშნავია ისიც, რომ რუსეთში საქართველოდან ექსპორტირებული ღვინო ხშირ შემთხვევაში გამოირჩეოდა დაბალი ხარისხითა და ფალსიფიკაციის მაღალი მაჩვენებლით.

რუსულმა ემბარგომ დასაბამი მისცა ახალ ეტაპს ქართულ მეღვინეობაში როგორც წარმოების, ისე ექსპორტის ხაზით [მაკა დანიაშვილი. სტრატეგიის გარეშე დარჩენილი სტრატეგიული დარგი <http://www.patriots.ge>]. 2009-2010 წლების მონაცემებით ქართული ყურძნის ნატურალური ღვინის ექსპორტი განხორციელდა 46 ქვეყანაში. ყველაზე მეტი ღვინო გავიდა უკრაინაში, 2010 წელს 7463629 ბოთლი. უკრაინას მოყვება ყაზახეთი. ყაზახეთში გაიყიდა 2061933 ბოთლი ქართული ღვინო, ბელორუსში 1170341 ბოთლი, პოლონეთში 867129 ბოთლი, ლატვიაში კი 585019 ბოთლი. მთლიანად ქართული ღვინის ექსპორტი გაიზარდა 20% და შეადგინა 14595000 ბოთლი. ქართული ღვინო პოსტსაბჭოთა ქვეყნების გარდა გავიდა ისეთ ქვეყნებშიც, როგორებიცაა: ჩინეთი, თურქეთი, ჰონ კონგი და იაპონია.

2011-2012 წლებში საქართველოს ათი უმსხვილესი პარტნიორი ქვეყაიდან: თურქეთი, აზერბაიჯანი, უკრაინა, ჩინეთი, გერმანია, რუსეთი, აშშ, ბულგარეთი, სომხეთი და იტალია, ქართული ღვინის ექსპორტში კვლავ გამორჩეული ადგილი უკრაინას განეკუთვნება. 2011 წელს ამ ქვეყანაში გავიდა 22581,1 ათასი აშშ დოლარის ღირებულების ქართული ღვინო, 2012 წელს კი 27376,0 ათასი აშშ დოლარის ღირებულების.

ქართული ღვინის ექსპორტთან დაკავშირებით საინტერესოა საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ინფორმაცია. სამინისტროს სპეციალისტების აზრით, 1) რუსული ემბარგოს შედაგად მართალია, შემცირდა ქართული ღვინის ექსპორტის მოცულობა, მაგრამ სამაგიეროდ, გაუმჯობესდა მისი ხარისხი; 2) გაიზარდა (გაორმაგდა) ღვინის ფასი, მიუხედავ დასახელდა ტრანსპორტის გაზრდილი ხარჯები; 3) ქართული ღვინისთვის მთავარი პრობლემა გახდა არაცნობადობა და ფასები; 4) გამოსავალი შესაძლებელია გახდეს ქართული საექსპორტო ღვინოების ერთი ბრენდის ქვეშ გაერთიანება. რეკომენდაცია ეკუთვნის მსოფლიო ბანკს.

ამრიგად, ქართული ღვინოები მზადდება უძველესი ტრადიციული მეთოდებით, გამოირჩევა განუმეორებელი საგემოვნო თვისებებით, უმაღლესი ხარისხის კვებითი, სამკურნალო და დიეტური თვისებებით. ქვევრში დაყენებული ღვინოებში ყურძნის მაგარი ნაწილებიდან (მარცვლის კანი, წიპწა და კლერტი) გადმოსული არიანარქარმომქმნელი და ფენოლური ნაერთების მწკობრი თაიგული, გამოირჩევა სინაზით, სრული სხეულით, ხავერდოვნებით და განსაკუთრებული არომატით [თეიმურაზ დლონტი].

საქართველოში წარმოებული ღვინოები მოიხმარება განსაკუთრებული კულტურით. ყურძნის ნატურალური ღვინის ძირითადი მახასიათებლები: ალკოჰოლი, მჟავიანობა, შაქრიანობა და ტანინები, დიფერენცირებულია საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში წარმოებულ სხვადასხვა ღვინოში. მათთან არის ჰარმონიზებული ადგილობრივი სამზარეულოები (კერძები). ღვინის მოხმარების ტრადიციული, ქართული კულტურა, მის ამა თუ იმ კერძთან შირთმევაში მდგომარეობს. გვაქვს ისეთი კერძებიც, რომლებშიც ღვინო ინგრედიენტიცაა.

ნათქვამის და იმ ანგარიშგასაწვევი გარემოების გათვალისწინებით, რომ გლობალური ბაზრის პოზიციიდან საქართველოს მიერ შეთავაზებული ღვინო რაოდენობრივად ცოტაა, სასტარტო ფასი კი მაღალი, უმჯობესი იქნებოდა მის ადგილობრივ მოხმარებაზე ორიენტირება, მით უფრო, რომ საქართველო ღვინის

სამშობლოა. უცხოელი მომხმარებლების მიერ ღვინის წარმოების ადგილზე მოხმარება

- გადაარჩენს ქართული ყურძნის ნატურალური ღვინის მოხმარების მრავალ-საუკუნოვან ტრადიციას, რაც ძალზე მნიშვნელოვანია,
 - ღვინოსთან ერთად მოხდება ქართული სამზარეულოს პოპულარიზაცია,
 - გაიზრდება მოთხოვნა ტურიზმის გაფართოვებასა და განვითარებაზე,
 - განვითარდება ინფრასტრუქტურა (სასტუმროები, რესტორნები, კაფეები, მასტერ კლასები, ღვინოსთან დაკავშირებული აქსესუარებისა და სუვენირების წარმოება და სხვ.),
 - ნაწილობრივ მოგვარდება სოციალური პრობლემები ქვეყნის შიგნით (დასაქმება, შემოსავლების გაზრდა და სხვ.),
 - სტიმულირდება ღვინის ხარისხის გაუმჯობესება და წარმოების გაფართოება, როგორც კომპანიებში, ისე გლეხურ მეურნეობებში,
 - გლეხური ღვინის წარმოებაში აღმოიფხვრება ფალსიფიკაციის პრობლემა
- ქართული ღვინის ირგვლივ ამ გზით გაერთიანდება მონათესავე დარგების უამრავი ფორმა და ორგანიზაციული თვალსაზრისით შეიქმნება ღვინის კლასტერი. ღვინის სამშობლოში ღვინის კლასტერი ღვინის ექსპორტის საუკეთესო ალტერნატივაა. იგი ქართულ ღვინოს გახდის ცნობადს მის ბუნებრივ გარემოში, ერთმანეთთან დაახლოვებს მომხმარებელთა შესაძლებლობებსა და მწარმოებელთა (მიმწოდებელთა) სურვილებს, მოხსნის ერთიანი ბრენდის პრობლემას; შეამცირებს ხარჯებსა და გაზრდის შემოსავლებს.

იზა ნათელაური
ეკონომიკის დოქტორი

**ყურძნის ნატურალური ღვინის სამქსპორტო წარმოება საქართველოში:
რეტროსპექტივა და პერსპექტივა
ანოტაცია**

შეფასებულია ქართული ყურძნის ნატურალური ღვინის საექსპორტო წარმოების პოტენციალი. შემოთავაზებულია ღვინის ექსპორტის ალტერნატივა - ღვინის კლასტერი.

Иза Нателлаური
Кандидат экономических наук

**ЭКСПОРТНОЕ ПРОИЗВОДСТВО НАТУРАЛЬНОГО ВИНАГРАДНОГО ВИНА В
ГРУЗИИ: РЕТРОСПЕКТИВА И ПЕРСПЕКТИВА
Аннотация**

Оценен потенциал экспортного производства грузинского виноградного вина. Предложена альтернатива экспорта вина – винный кластер

Iza Natelauri
Academic doctor of economics

**EXPORT OF NATURAL GRAPE WINE PRODUCTION IN GEORGIA:
RETROSPECTIVE AND PERSPECTIVE
Annotacion**

The Georgian wine export of natural grape production potential is rated. Proposed an alternative export of wine - wine cluster.

მაკროეკონომიკა

ნინო ქავთარაძე

ბიზნესის ადმინისტრირების აკადემიური დოქტორი

**ბიუჯეტზე მუშაობის საზღვარგარეთული გამოცდილება და მისი
გამოყენების შესაძლებლობანი**

საზღვარგარეთის ქვეყნების საბიუჯეტო მუშაობის განხილვისას, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, საუბარი დავიწყოთ ეკონომიკის მაღალი განვითარების მქონე ისეთი ქვეყნიდან, როგორცაა ამერიკის შეერთებული შტატები.

როგორც ცნობილია, აშშ-ის ფინანსური სისტემა მოკლებულია ერთიანობის პრინციპს, ეს კი იწვევს სხვადასხვა ფონდების, საწარმოთა ბიუჯეტების და სხვადასხვა ორგანიზაციათა ფინანსების არსებობას, ისინი თავისთავად არ შედიან ბიუჯეტში, რაც ფინანსების მართვასა და კონტროლში პრობლემებს იწვევს. ფედერალური ბიუჯეტის, შტატებისა და ადგილობრივი ორგანოების ბიუჯეტის შედგენა, დამტკიცება, აღსრულება და რეგულირება ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად ხორციელდება, თუმცა ფედერალური ბიუჯეტი ქვეყნის ფინანსური სისტემის მთავარ რგოლს წარმოადგენს.

აშშ-ში ფედერალური ბიუჯეტის საბიუჯეტო წელი იწყება 1 ივლისს, ხოლო მთავრდება 30 ივნისს.

აშშ-ში ფედერალური ბიუჯეტის პროექტი არის ოფიციალური დოკუმენტი, რომელსაც სამინისტროებისა და უწყებების მიერ წარდგენილი ნუსხების საფუძველზე ადგენს ფინანსთა სამინისტრო. შემდგომ ეტაპზე ქვეყნის პრეზიდენტის მიერ ხდება პროექტის კონგრესზე წარდგენა. საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ აქ წარმოებს მხოლოდ ბიუჯეტის საგასავლო ნაწილის განხილვა, შემოსავლებზე კი ყურადღების შეჩერება ხდება მხოლოდ მასში შესატანი მნიშვნელოვანი ცვლილებებისას. პროექტის წარმომადგენლობით პალატაში კენჭისყრის შემდგომ ეტაპზე ხდება მისი სენატში განხილვა.

ამ შემთხვევაში, მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, შევჩერდეთ იმ საკითხზე, რომ აშშ-ში არსებობს შემთანხმებული კომისიის შექმნის პრაქტიკა, რომლის ფუნქცია ზემოხსენებულ პალატებს შორის არსებული შეუთანხმებელი საკითხების მოგვარებაში მდგომარეობს.

ზემოხსენებული პროცედურების შემდგომ (საუბარია ბიუჯეტის პროექტის ორივე პალატაში განხილვის პროცედურის დასრულებაზე) ხორციელდება ბიუჯეტის პროექტის დამტკიცება უშუალოდ ქვეყნის პრეზიდენტის მიერ. დამტკიცებლობის შემთხვევაში პრეზიდენტი პროექტს ხელს აწერს მხოლოდ საკანონმდებლო პალატის მხრიდან მასში კორექტირების შეტანის, კონგრესისა და „კვალიფიციური უმრავლესობის“ მიერ მისი მიღებისას.

ამერიკის შეერთებული შტატების საბიუჯეტო პროცესის ანალიზის საფუძველზე მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, სამომავლოდ დღის წესრიგში დადგეს საქართველოში შემთანხმებელი კომისიის მსგავსი სტრუქტურის ჩამოყალიბება. მისი დაკომპლექტება შესაძლებელია მოხდეს საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ორგანოების მხრიდან წარმოდგენილი კანდიდატებისაგან, რომლის მოვალეობები უფრო ფართო იქნება, ვიდრე აშშ-ში არსებული ანალოგისა. კერძოდ, მას დაეკისრება ბიუჯეტის პროექტთან დაკავშირებით არსებული სადაფო საკითხების გამოკვლევა, წამოყენებული წინადადებების შეჯერების შედეგად შესაბამისი დასკვნების გაკეთება და არგუმენტირებული, ორმხრივად მისაღები, ოპტიმალური გადაწყვეტილებების მიღება.

სახელმწიფო უზრუნველყოფის განხორციელება გვაძლევს საშუალებას, განვაცხადოთ, რომ საქართველოში მსგავსი პრაქტიკის დანერგვა აამაღლებს საბიუჯეტო პროცესის მიმდინარეობის ხარისხს.

საფინანსო სისტემა ინგლისში მოიცავს რამოდენიმე რგოლს, რომელთაგან უმთავრესი ადგილი უჭირავს ბიუჯეტს, თუმცა ის ასევე მოიცავს: სახელმწიფო ბიუჯეტის ფონდებს (სპეციალური და ბიუჯეტგარეშე ფონდებს), ადგილობრივი თვითმმართველობითი ორგანოებისა და სახელმწიფო კორპორაციების ფინანსებს.

ინგლისი მიხნეულია ბიუჯეტის სამშობლოდ, სახელმწიფო ბიუჯეტს მინიჭებული აქვს ძირითადი ფუნქცია პოლიტიკური და ეკონომიკური კვლავწარმოების პირობების უზრუნველყოფაში, რომლის საშუალებით ხდება ქვეყანაში შექმნილი ნაციონალური შემოსავლის 40%-ის გადანაწილება. ბიუჯეტიდან ფინანსდება სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოები, რეგულირდება ეკონომიკა, ასევე თავდაცვის ხარჯები და სხვა.

ინგლისის სახელმწიფო ბიუჯეტი ორი ნაწილისაგან შედგება: ჩვეულებრივი ბიუჯეტისაგან, რომელიც მოიცავს შემოსულ სახსრებს და მათ ხარჯვას და სესხების ნაციონალური ფონდისაგან, სადაც აკუმულირდება ინვესტიციები. ნაციონალურ ფონდში თავს იყრის ნამეტი თანხა, რომელიც მიიღება ჩვეულებრივ ბიუჯეტში შემოსავლების ხარჯებზე მეტობის შემთხვევაში. აღნიშნული თანხით იფარება ბიუჯეტის დეფიციტი, ასეთის არსებობის შემთხვევაში, ხელისუფლება მხოლოდ ნაციონალური ფონდიდან აღებული სესხებით ზრდის სახელმწიფო ვალს.

საბიუჯეტო წელი იწყება 1 აპრილს, მთავრდება 31 მარტს.

საბიუჯეტო პროცესის პირველი სტადია ინგლისში ისევე მიმდინარეობს, როგორც სხვა ქვეყნებში ანუ სამინისტროების მიერ შედგენილი ხარჯთაღსახები წარედგინება ხაზინას, რომელიც, მოწონების შემთხვევაში, პროექტის სახით განიხილება პარლამენტის თემთა პალატაში, შემდგომ მტკიცდება ღორღთა პალატის მიერ, ხოლო მეფის ხელმოწერის შედეგად ჩაითვლება დამტკიცებულად.

ინგლისის საბიუჯეტო პროცესის ანალიზის საფუძველზე მიზანშეწონილად მიგვაჩნია საქართველოში შეიქმნას სესხების ნაციონალური ფონდის მსგავსი ფონდი.

საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლების ანალიზი გვაძლევს საშუალებას ვიფიქროთ, რომ დროულია შეიქმნას ბიუჯეტის დეფიციტის მომსახურების სარეზერვო ფონდი, რომელშიც მიმართული იქნება პროფიციტის შედეგად მიღებული თანხებისა (დაახლოებით 20-50 %-ი) და სახელმწიფო სახაზინო ვალდებულებების გაყიდვით მიღებული თანხების გარკვეული ნაწილი. აღნიშნული გზით მობილიზებული თანხები საჭიროების შემთხვევაში მოემსახურება ისევე სახელმწიფო ინტერესებს და გარკვეულწილად უზრუნველყოფს დეფიციტური ბიუჯეტის არსებობის შემთხვევაში მდგომარეობის გაკონტროლებას.

ვფიქრობთ, ასეთი სახის ფონდის შექმნა საქართველოს თავიდან ააცილებს დეფიციტის დაფარვისათვის არსებული მანკიერი გზების ძიებას, რომლებიც რიგ შემთხვევებში კიდევ უფრო მეტად აღრმავებს ბიუჯეტის დეფიციტს.

საბიუჯეტო პროცესი, თავისი ხანგრძლივობიდან გამომდინარე, მეტად ორიგინალურად გამოიყურება საფრანგეთში. ცენტრალური ბიუჯეტი ფლობს ფინანსური სისტემის შემოსავლებისა და გასაღების 80%-ს, ამავდროულად, ქვეყანაში შექმნილი ეროვნული შემოსავლის ნახევარზე მეტის გადანაწილება ხორციელდება სწორედ სახელმწიფო ბიუჯეტის საშუალებით. ადგილობრივ ორგანოთა ბიუჯეტები მნიშვნელოვანწილადაა დამოკიდებული ცენტრალური ბიუჯეტიდან გაცემულ კრედიტებსა და სუბსიდიებზე. საბიუჯეტო პროცესი

ოთხი სტადიით სამ წლამდე პერიოდს გრძელდება. საბიუჯეტო წელი კი ემთხვევა კალენდარულ წელს.

ბიუჯეტის პროექტს ადგენს ფინანსთა სამინისტრო, რომლის განხილვაც სწარმოებს ქვედა და ზედა პალატაში. დამტკიცებას ახორციელებს ორივე პალატა ერთობლივად.

საფრანგეთის თავისებურება მდგომარეობს იმაშიც, რომ ბიუჯეტის თანხებს განაგებს მთლიანად ხაზინა, რომელიც თავის ანგარიშს ფლობს საფრანგეთის ბანკში, აღნიშნულიდან გამომდინარე, ბანკი ბიუჯეტის სააღსრულებლო პროცესში მხოლოდ დამხმარე როლის შესრულებით შემოიფარგლება.

საფრანგეთში ხაზინის უმთავრესი დანიშნულებაა სახელმწიფო ბიუჯეტის მთავარი მოღარეობა ანუ სწორედ ის უზრუნველყოფს ყველა საჭირო ხარჯის განსახორციელებლად აუცილებელი ნაღდი ფულის მიწოდებას, ე.ი. აღნიშნულიდან გამომდინარე, სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსავლისა და გასაფლის ყველა ოპერაცია სახაზინო სამსახურის მეთვალყურეობითა და ზედამხედველობით ხორციელდება. იმავდროულად, მას მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვს საკრედიტო პოლიტიკის განხორციელებასა და ფინანსური ბაზრის ფორმირებაში.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ნათელია, თუ რაოდენ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სახაზინო სამსახურის საქმიანობას განვითარებულ ქვეყნებში ბიუჯეტის აღსრულების პროცესში. ჩვენი აზრით, საჭიროა გატარდეს კომპლექსური ღონისძიებები საქართველოში მისი საქმიანობის შემდგომი გაუმჯობესების მიმართულებით. სახაზინო სამსახურის მხრიდან მიზანშეწონილად მივიჩნევთ, გარდა სახელმწიფოს ფინანსური ოპერაციების გამჭვირვალობისა და ანგარიშგების, სახელმწიფო ბიუჯეტის შემოსულობებისა და გადასახდელების სწორად და სრულად აღრიცხვის უზრუნველყოფისა, მოხდეს მისი ფუნქციების გაფართოება.

საბიუჯეტო პროცესი საქართველოში მოითხოვს პირველ რიგში მისი სრულფასოვნად განხორციელების უზრუნველყოფას, რასაც საფუძვლად უნდა დაედოს კერძო ინტერესების უგულებელყოფა და ეროვნული ინტერესების წინა პლანზე წამოწევა.

საზღვარგარეთის განვითარებული ქვეყნების საბიუჯეტო მუშაობის გაანალიზებამ ცხადყო, რომ მათ მიერ შექმნილი გამოცდილების საფუძველზე, პრაქტიკაში დანერგილი ზოგიერთი საკითხის ჩვენს ქვეყანაში გამოყენებამ, შესაძლოა ბიძგი მისცეს გარკვეული დადებითი მოვლენების განვითარებას, რაც გამოხატვას ჰპოვებს საქართველოში საბიუჯეტო პროცესის სრულფასოვნად განხორციელებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. კაკულია რ., ბახტაძე ლ., ჯიბუტი ა.- საჯარო ფინანსები, თბ. 2010.
2. მიქელაშვილი მ.- სახელმწიფოს საგადასახადო პოლიტიკის თეორიული ასპექტები, გამომცემლობა „სიტყვა“, თბ. 2011.
3. მესხია ი., გაბელაშვილი კ.- საქართველოს საბიუჯეტო სისტემა, თბ. 2010.
4. ჩიკვილაძე მ., კოპალეიშვილი თ.- გადასახადები და დაბეგვრა, გამომცემლობა, თბ. 2011.
5. Мещерялова О.- Налоговые системы развитых стран мира, 1995.
6. Финансы. Под. ред. М. В. Романовского, О.В. Врублевской, Г.М. Сабанти. М.: Изд. Перспектива; Изд. Юрайт, 2001.

7. Налоги и налогообложение, под ред. М.В. Ромоновского, О.В. Врублевской, М. 2000.
8. Налоговая система зарубежных стран, колл. авторов: М.Я. Иоффе, В.Г. Князева, В.Г. Бансков и др. 1996.

ნინო ქავთარაძე
ბიზნესის ადმინისტრირების აკადემიური დოქტორი

**ბიუჯეტში მუშაობის საზღვარგარეთული გამოცდილება და მისი
გამოყენების შესაძლებლობანი
ანოტაცია**

სტატიაში განხილულია საზღვარგარეთის განვითარებული ქვეყნების ფინანსური სისტემები, საბიუჯეტო პროცესთან დაკავშირებული საკითხები, მათი გამოცდილების დადებითი მხარეები და საქართველოში დანერგვის შესაძლებლობები.

Нино Кавтарадзе
Академический доктор бизнес администрирования

**ОПЫТ РАБОТЫ НАД БЮДЖЕТОМ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН И ВОЗМОЖНОСТИ
ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ**

Аннотация

В статье рассмотрены финансовые системы развитых стран, также вопросы связанные с бюджетными процессами, положительные стороны их опыта и возможности внедрения в Грузии.

Nino Kavtaradze
Ph.D Degree in Business Administration

**WORKING EXPERIENCE ON BUDGET IN FOREIGN COUNTRIES AND HOW IT
CAN BE APPLIED IN GEORGIA**

Annotation

This article discusses the financial systems of foreign, developed countries and their budget processes, with particular focus on the positive elements and the possibilities of introducing such elements in Georgia.

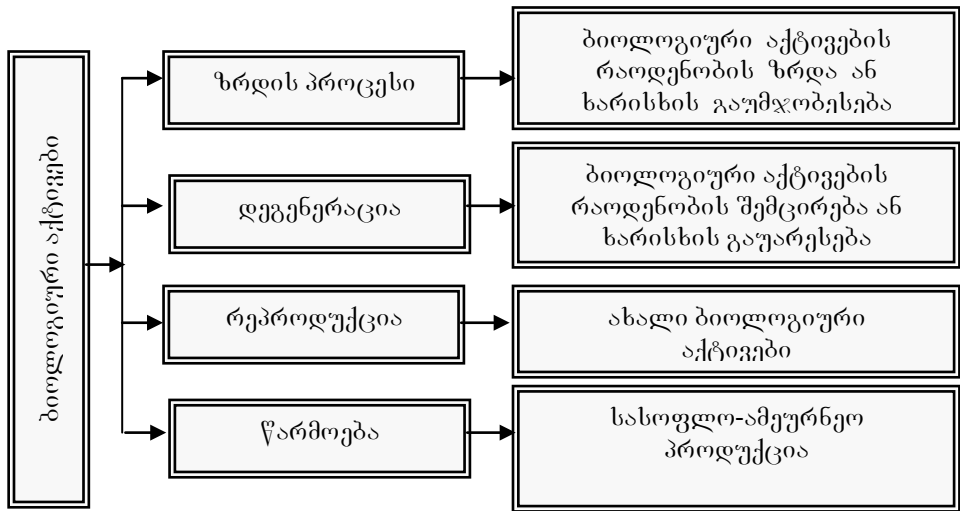
ბუნებრივი ადრიცხვა

დადი სოლოდაშვილი
აკ. წერეთლის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის სრული პროფესორი
ზეინაბ ახალაძე
აკ. წერეთლის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი

ბიოლოგიური აქტივები, მისი შეფასებისა და ბუნებრივი ადრიცხვის თავისებურებები

სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობას ბასს 41 განმარტავს, როგორც საწარმოს მიერ ბიოლოგიური აქტივების ტრანსფორმაციისა და ნაყოფის მიღების მართვას გაყიდვის მიზნით, ან სოფლის მეურნეობის პროდუქციად ან დამატებით ბიოლოგიურ აქტივებად გარდაქმნის მიზნით.

ტრანსფორმაცია არის ის უნიკალური თვისება, რაც ბიოლოგიურ აქტივებს განასხვავებს სხვა სახის აქტივებისაგან. ბიოლოგიური ტრანსფორმაცია მოიცავს ზრდას, დეგენერაციას, წარმოებასა და გამრავლებას, რაც იწვევს ბიოლოგიური აქტივის ხარისხობრივ და რაოდენობრივ ცვლილებებს (სქემა 1).

სქემა 1. ბიოლოგიური აქტივების ტრანსფორმაციის შედეგები

ბიოლოგიური აქტივების ტრანსფორმაციის შედეგების განსაზღვრა და აღრიცხვა უმნიშვნელოვანესი საქმეა და წარმოადგენს ბუნებრივი ადრიცხვის ეფექტური ორგანიზაციის საფუძველს სოფლის მეურნეობაში.

გამოკვლევები გვიჩვენებენ, რომ ბიოლოგიური აქტივები შეადგენენ სასოფლო-სამეურნეო საწარმოების ძირითად აქტივებს და მათი ბალანსის ვალუტის დაახლოებით 40-50%-ს. ამიტომ მათი აღიარებისა და შეფასების მეთოდოლოგიას ძალზედ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება და უფრო დეტალურ განხილვას საჭიროებს.

ბიოლოგიური აქტივის ცნება ახალია ჩვენი საადრიცხო სისტემისათვის, რომელიც აქნობამდე აღირიცხებოდა ძირითადი საშუალებების შემადგენლობაში მათგან ცალკე ჯგუფად გამოყოფის გარეშე. სტანდარტს კი შემოაქვს ბიოლოგიური აქტივის ცნება და განმარტავს მას ძალზედ მარტივად და გასაგებად, რო-

გორც „ცხოველი ან მცენარე“. მათ შორის საგადასახდო კოდექსიც, თუმცა უმჯობესი იქნებოდა ბიოლოგიურ აქტივად წარმოდგენილი ყოფილიყო „ცხოველი და მცენარე“. მას მიეკუთვნება: მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვი, ღორი, ცხვარი, ფრინველი, ფუტკრის სკა, ხილ-კენკროვანი კულტურები, ვენახი, სუპტროპიკული კულტურები, ჩაის პლანტაცია და სხვა მრავალწლიანი ნარგავები.

მიუხედავად იმისა, რომ მიწა, სოფლის მეურნეობაში წარმოების ძირითად, შეუცვლელ და განსაკუთრებულ საშუალებას წარმოადგენს, სტანდარტი არ აფუძნებს ახალ პრინციპებს სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობასთან დაკავშირებული მიწისათვის. ისევე როგორც მეწარმეობის სხვა დარგებში, სასოფლო-სამეურნეო საწარმო მიწის აღრიცხვისათვის იყენებს ბასს 16 „ძირითადი საშუალებები“ ან ბასს 40 „საინვესტიციო ქონება“, იმისდა მიხედვით, თუ რომელი სტანდარტი იქნება უფრო შესატყვისი მოცემული შემთხვევისათვის.

ბიოლოგიური აქტივების აღიარების კრიტერიუმები ანალოგიურია იმისა, რაც გამოიყენება საზოგადოდ ყველა აქტივებისათვის. საწარმომ ბიოლოგიური აქტივი უნდა აღიაროს მხოლოდ მაშინ, როდესაც:

- საწარმო ამ აქტივს აკონტროლებს წარსული მოვლენების შედეგად;
- მოსალოდნელია ამ მუხლით გამოწვეული მომავალი ეკონომიკური სარგებლის საწარმოში შემოსვლა ან საწარმოდან გასვლა;
- შესაძლებელია აქტივის რეალური ღირებულების ან თვითღირებულების საიმედოდ შეფასება.

სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობასთან მიმართებაში კონტროლი შესაძლებელია დასაბუთებული იყოს, მაგალითად, მსხვილი რქოსანი პირუტყვის იურიდიული მფლობელობით და საქონლის შექმნის, დაბადების ან ძუძუდან მოცილებისას დადავებით ან სხვაგვარად მარკირებით.

მომავალი სარგებელი, როგორც წესი, ფასდება მნიშვნელოვანი ფიზიკური მახასიათებლების მიხედვით.

ბიოლოგიური აქტივების შეფასების კრიტერიუმები ბასს 41-ის საკვანძო საკითხს წარმოადგენს. როგორც წესი, შეფასება უნდა მოხდეს ბიოლოგიური აქტივის თავდაპირველი აღიარების დროს და ასევე, ყოველი სანგარიშგებო პერიოდის ბოლოს, ბალანსის შედგენის თარიღისათვის.

სტანდარტის თანახმად, ბიოლოგიური აქტივი თავდაპირველი აღიარებისას და ყოველი სანგარიშგებო პერიოდის ბოლოს უნდა შეფასდეს გაყიდვისათვის საჭირო შეფასებული დანახარჯებით შემცირებული რეალური ღირებულებით, გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც შეუძლებელია რეალური ღირებულების საიმედოდ შეფასება.

თუ მაგალითად მსხვილფეხა რქოსანი პირუტყვის საბაზრო ღირებულება 800 ლარია, მისი ბაზრამდე ტრანსპორტირება საწარმოს უჯდება 60 ლარი, გაყიდვისათვის საჭირო შეფასებული ხარჯები, როგორცაა დილერის ანაზღაურება და სხვა 35 ლარი, ბიოლოგიური აქტივი ფინანსური მდგომარეობის ანგარიშგებაში აისახება 705 (800-60-35) ლარის ოდენობით. მაშასადამე, რეალური ღირებულება განისაზღვრა 740 (800 დ 60) ლარის ოდენობით, ხოლო გაყიდვისათვის საჭირო შეფასებული დანახარჯებით შემცირებული რეალური ღირებულება 705 (740-35) ლარის ოდენობით.

სტანდარტი მოითხოვს ბიოლოგიური აქტივების შეფასებას რეალური ღირებულებით. იმ შემთხვევაში, თუ არ მოიპოვება ბაზრით განსაზღვრული ფასები და ღირებულებები და რთულია ბიოლოგიური აქტივის რეალური ღირებულების საიმედოდ შეფასება, რასაც ადგილი შეიძლება ჰქონდეს მხოლოდ აქტივის თავდაპირველი აღიარების დროს, სტანდარტი დასაშვებად მიიჩნევს აქტივის გაზომვას დაგროვილი ცვეთისა და დაგროვილი გაუფასურების ზარალით შემცირებული

თვითღირებულებით. მაგრამ, როგორც კი, შესაძლებელი გახდება ამ ბიოლოგიური აქტივის რეალური ღირებულების საიმედოდ შეფასება, საწარმომ უნდა დაიწყო მისი შეფასება გაყიდვისათვის საჭირო შეფასებული დანახარჯებით შემცირებული რეალური ღირებულებით. თუმცა არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა იმ მომენტის დადგენასთან დაკავშირებით, თუ როდის გახდება შესაძლებელი რეალური ღირებულების საიმედოდ შეფასება, რაც შეიძლება სუბიექტური იყოს.

ბიოლოგიური აქტივების რეალური ღირებულებით შეფასების დადებითი და უარყოფითი მხარეები სქემატურად ასე გამოისახება:

სქემა 2. ბიოლოგიური აქტივების რეალური ღირებულებით შეფასების დადებითი და უარყოფითი მხარეები

ბიოლოგიური აქტივების შეფასების შემთხვევაში დაგროვილი ცვეთისა და დაგროვილი გაუფასურების ზარალით შემცირებული თვითღირებულებით, სტანდარტი მოითხოვს დამატებით განმარტებას. დამატებითი განმარტება პერიოდის ბოლოს არსებულ ბიოლოგიურ აქტივებზე ისეთ ინფორმაციას შეიცავს, როგორცაა აქტივების აღწერა და ახსნა იმისა, თუ რატომ არის შეუძლებელი რეალური ღირებულების საიმედოდ შეფასება. დამატებითი განმარტება ასევე შეიცავს პერიოდის განმავლობაში იმ ბიოლოგიური აქტივის გასვლისას აღიარებულ შემოსულობასა და ზარალს, რომელიც შეფასებულია დაგროვილი ცვეთითა და დაგროვილი გაუფასურების ზარალით შემცირებული თვითღირებულებით, მაშინაც კი, როდესაც ბიოლოგიური აქტივები პერიოდის ბოლოს აღარ არსებობს.

ზოგჯერ შესაძლოა თვითღირებულება უახლოვდებოდეს რეალურ ღირებულებას, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც: ა) თავდაპირველი ხარჯის გაწვევიდან (მაგალითად, უშუალოდ საანგარიშგებო პერიოდის დამთავრების წინ დარგული ხეხილის ნერგები) მცირედენ ბიოლოგიურ ტრანსფორმაციას ჰქონდა ადგილი; ან ბ) მოსალოდნელია, რომ ბიოლოგიური ტრანსფორმაციის გავლენა ფასზე არ იქნება მნიშვნელოვანი (მაგალითად, საწყისი ზრდა ფიჭვის პლანტაციის 30 წლიან საწარმოო ციკლში).

ბიოლოგიური აქტივების რეალური ღირებულება განისაზღვრება აქტიურ ბაზარზე მათი ფასის საფუძველზე. თუ მოცემულ მდგომარეობაში და მოცემულ ადგილსამყოფელში, ბიოლოგიური აქტივისათვის აქტიური ბაზარია, ამ ბაზრის

კოტირებული საბაზრო ფასი არის აქტივის რეალური ღირებულების განსაზღვრის სათანადო საფუძველი. თუ საწარმოს ხელი მიუწვდება სხვადასხვა აქტიურ ბაზარზე, მაშინ საწარმო მიმართავს ყველაზე შესაფერის ბაზარს და გამოიყენებს იმ ბაზარზე არსებულ ფასს. საქართველოში ბიოლოგიური აქტივების აქტიური ბაზარი სამწუხაროდ არ არის განვითარებული. ამიტომ, საწარმომ უნდა გამოიყენოს ინფორმაციის მიღების ალტერნატიული წყაროები. საინფორმაციო წყაროები ბიოლოგიური აქტივის შესახებ, შესაძლოა სხვადასხვა დასკვნას იძლეოდეს. საწარმო იხილავს ამ სხვაობების მიზეზებს, რათა მიიღოს რეალური ღირებულების წინასწარი შეფასების ყველაზე საიმედო თანხა, წინასწარი შეფასებების შედარებით მცირე დიაპაზონის პირობებში (სქემა 3).

ბიოლოგიური აქტივების აქტიური ბაზარი

არსებობს	არ არსებობს
-----------------	--------------------

უნდა
სრულდებოდეს
აქტიური ბაზრის
ფუნქციონირების
შემდეგი
კრიტერიუმები

- გარიგებათა ბიექტები ბაზარზე არიან ერთგვაროვნები
- ნებისმიერ დროს შეიძლება მოიძებნოს გამყიდველები და მყიდველები, რომელთაც სურთ დადონ გარიგება
- ინფორმაცია ფასების შესახებ არის ხელმისაწვდომი მოსახლეობისათვის

უახლესი საბაზრო გარიგების ფასი, თუ ეკონომიკური მდგომარეობა მნიშვნელოვნად არ შეიცვალა გარიგების დადების თარიღიდან საანგარიშგებო თარიღამდე;

ანალოგიური აქტივების სასაბაზრო ფასები სხვაობების ამსახველი კორექტირებით;

სექტორის სტატისტიკური ბაზა, როგორცაა ხეხილის ბადის ღირებულება თითოეული საექსპორტო შესაძლებლობის, ტონის ან ჰექტარის მიხედვით, ასევე პირუტყვის ღირებულება გამოსახული კილოგრამი ხორცის მიხედვით.

სქემა 3. ბიოლოგიური აქტივებისა და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის რეალური ღირებულების განსაზღვრისათვის საჭირო საინფორმაციო ბაზა

შესაძლებელია, ბიოლოგიური აქტივის რეალური ღირებულების განსაზღვრისათვის, სასოფლო-სამეურნეო საწარმო იყენებდეს აქტივიდან მოსალოდნელი ნეტო ფულადი სახსრების დისკონტირებულ ღირებულებას. ამის მიზანია ბიო-

ლოგიური აქტივის რეალური ღირებულების განსაზღვრა მისი მოცემული ადგილ-სამყოფელისა და მდგომარეობის გათვალისწინებით. მოსალოდნელი ნეტო ფულადი ნაკადების დისკონტირებული ღირებულების გამოთვლისას საწარმო ითვალისწინებს იმ ნეტო ფულად ნაკადებს, რომლის მიღებასაც ივარაუდებდნენ ბაზრის მონაწილეები მოცემული აქტივიდან, ამ აქტივისათვის ყველაზე შესაფერის ბაზარზე. გარდა ამისა ითვალისწინებს სავარაუდო ხარჯებსა და დისკონტირების განაკვეთს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ყველა მანვენებული ატარებს სავარაუდო ხასიათს.

სტანდარტი მოითხოვს, რომ მიმდინარე პერიოდში ბიოლოგიური აქტივების თავდაპირველი აღიარებიდან და გაყიდვისათვის საჭირო შეფასებული დანახარჯებით შემცირებული, რეალური ღირებულების ცვლილების შედეგად წარმოქმნილი შემოსულობა ან ზარალი აღიარდეს იმ პერიოდის მოგებასა და ზარალში, როდესაც იგი წარმოიქმნა.

შემოსულობა შესაძლოა წარმოიშვას ბიოლოგიური აქტივის თავდაპირველი აღიარებისას, მაგალითად, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მიღების ან ადების დროს; ან კიდევ მაშინ, როდესაც ადგილი აქვს ცოცხალი ცხოველის ნამატს.

როგორც ზემოთ უკვე აღვნიშნეთ, ბიოლოგიური აქტივებისათვის დამახასიათებელია ტრანსფორმაციის უნარი, რაც თავის მხრივ იწვევს სხვადასხვა სახის ფიზიკურ ცვლილებას-ზრდას, გამრავლებას, პროდუქციის წარმოებას და ა.შ. ამ ფიზიკური ცვლილებების თითოეული ეტაპი, ისევე, როგორც ბიოლოგიური აქტივების ფასში მომხდარი ცვლილებები, პირდაპირ არის დაკავშირებული მომავალ ეკონომიკურ სარგებელთან. მაშასადამე, გაყიდვისათვის საჭირო შეფასებული დანახარჯებით შემცირებული რეალური ღირებულება შესაძლოა შეიცვალოს როგორც ფიზიკური ცვლილების, ასევე ბაზარში ფასის ცვლილებების შედეგად. იმისათვის, რომ შევაფასოდ სასოფლო-სამეურნეო საწარმოს მიმდინარე და მომავალი პერიოდების საქმიანობა, სტანდარტი რეკომენდაციას იძლევა, ცალკე გაიხსნას ინფორმაცია, გაყიდვისათვის საჭირო შეფასებული დანახარჯებით შემცირებულ რეალურ ღირებულებაში მომხდარი ცვლილებების შესახებ, რაც გამოწვეულია ფიზიკური და ფასის ცვლილებების შედეგად.

მოვიყვანოთ ბიოლოგიური აქტივების რეალური ღირებულების ფორმირებისა და საწარმოს ფინანსურ შედეგზე მათი გავლენის მაგალითი ბასს 41-ის შესაბამისად.

სასოფლო-სამეურნეო საწარმო არის დაკავებული ცხვრების მოშენებით. 2012 წლის 1-ლი იანვრის მონაცემებით საწარმოს ბალანსზე აღირიცხებოდა 50 სული ცხვარი (ყველა ცხვარი არის 2 წლის). გარკვეული ვადის, კერძოდ 6 თვის გასვლის შემდეგ ცხვრებმა მოგვეცეს ნამატი. 2012 წლის 30 ივნისის მონაცემებით, ბატკნების რაოდენობა შეადგენდა 20 სულს. 2012 წლის ბოლოს, 10 ცხვარი იქნა დაკლული, ხორცის რეალიზაციის მიზნით. ერთი დაკლული ცხვრის რეალური ღირებულება შეადგენდა 137 ლარს.

ბიოლოგიური აქტივების რეალური ღირებულება 2012 წელს

ცხრილი 1.

თარიღი	ახალდაბადებული ბატკნები	ბატკნები (6 თვის)	ცხვრები (2 წლის)	ცხვრები (3 წლის)
01.01.2012	32	33	55	60
30.06.2012	33	34	54	58
31.12.2012	34	38	57	64

განესაზღვროთ ცხვრის ფარისა და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის (ხორცის) რეალური ღირებულება 12.2012 წლის 31 დეკემბრის მდგომარეობით. ცალკე გაიხსნას ინფორმაცია ფასის ცვლილებებისა და ტრანსფორმაციის შედეგების შესახებ.

ბიოლოგიური აქტივების რეალური ღირებულება 31.12.2012-ის მდგომარეობით:

ბატკნები (2012 წლის 30 ივნისს დაბადებული ბატკნები წლის ბოლოს გადაყავთ 6 თვიანების ჯგუფში):

20 ხ 38 = 760 ლარი

ცხვრები-3 წლის (წლის დასაწყისამდე ყველა ცხვარი მიეკუთვნებოდა 2 წლიანების რიცხვს, ხოლო წლის ბოლოს ისინი გადაყვანილ იქნან 3 წლიანების კატეგორიაში):

40 ხ 74 = 2960 ლარი

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქცია (ცხვრის ხორცი):

10 ხ 137 = 1370 ლარი

საბოლოოდ, 31.12.2012. - ის მდგომარეობით საწარმოს ბიოლოგიური აქტივების ჯამური ღირებულება ბალანსში შეადგენს 5 090 ლარს. მათ შორის, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის (ცხვრის ხორცი) ღირებულება კი შეადგენს 1370 ლარს.

აღნიშნული მიდგომა, ბიოლოგიური აქტივების რეალური ღირებულების განსაზღვრისადმი, იძლევა მკაფიო სურათს საწარმოს რეალური ქონებრივი მდგომარეობის შესახებ წლის ბოლოს, რამდენადაც, რეალური ღირებულება განისაზღვრება აქტიური ბაზრის ფასის საფუძველზე.

ბიოლოგიური აქტივების რეალური ღირებულების ცვლილების აღრიცხვა ბიოლოგიური ცვლილების (ტრანსფორმაცია) შედეგად:

ბატკნების ღირებულება დაბადებისას: 20 ხ 33 = 660 ლარი

ბუღალტრულად გატარდება:

დებეტი - ბიოლოგიური აქტივი (ბატკანი) - 660

კრედიტი - შემოსულობა ბიოლოგიური აქტივის საწყისი აღიარების მომენტში (ბატკნების დაბადება) - 660

ცვლილებები ბიოლოგიური აქტივების რეალურ ღირებულებაში ბიოლოგიური ცვლილების (ტრანსფორმაცია) შედეგად:

ბატკნები 20 ხ (38-34) ლარი = + 80 ლარი

ცხვრები 50 ხ (64-57) = + 350 ლარი

ჯამში + 430 ლარი

ბუღალტრულად გატარდება:

დებეტი - ბიოლოგიური აქტივი (ბატკანი) - 80

დებეტი - ბიოლოგიური აქტივი (ცხვარი) - 350

კრედიტი - შემოსულობა ბიოლოგიური აქტივების რეალური ღირებულების ცვლილების შედეგად (ტრანსფორმაცია) - 430

ბიოლოგიური აქტივების რეალური ღირებულების ცვლილების აღრიცხვა ფასების ზრდის შედეგად:

ბატკნები 20 ხ (34-33) ლარი = + 20 ლარი

ცხვრები 50 ხ (57-55) = +100 ლარი

ჯამში +120 ლარი

ბუღალტრულად გატარდება:

დებეტი - ბიოლოგიური აქტივი (ბატკანი) - 20

დებეტი - ბიოლოგიური აქტივი (ცხვარი) - 100

კრედიტი - შემოსულობა ბიოლოგიური აქტივების რეალური ღირებულების ცვლილების შედეგად (ფასის ზრდა) - 120

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის (ხორცი) აღიარება ცხვრის დაკვლის შემდეგ:

დებეტი - მარაგები (ცხვრის ხორცი) - 1370

კრედიტი - ბიოლოგიური აქტივი (ცხვარი) - 640

კრედიტი - შემოსულობა სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის (ცხვრის ხორცი) აღიარების შედეგად რეალური ღირებულების საფუძველზე - 730

2012 წლის მოგებისა და ზარალის ანგარიშგებაში შემოსულობა აისახება თანხით 1940 (660 + 430 + 120 + 730) ლარი

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ბასს 41 -სოფლის მეურნეობა
2. რ. ძაძამია. პრაქტიკული მოსახრებები სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის ბუღალტრული აღრიცხვის საკითხებზე. ჟურ. ბუღალტრული აღრიცხვა №10, 11, 12; 2012 წელი

დადი სოლოღაშვილი

*აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სრული პროფესორი
ზეინაბ ახალაძე*

აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოც. პროფესორი

ბიოლოგიური აქტივები, მათი შეფასებისა და ბუღალტრული აღრიცხვის თავისებურებები ანოტაცია

სტატიაში განხილულია ბასს 41 -ის, „სოფლის მეურნეობა“, „საფუძველზე ბიოლოგიური აქტივები, რომელებიც არსებითად განსხვავდებიან სხვა სახის აქტივისაგან. სხვაობას განაპირობებს მისი ტრანსფორმაციის უნარი, რამდენადაც ტრანსფორმაცია იწვევს ბიოლოგიური აქტივის ხარისხობრივ და რაოდენობრივ ცვლილებებს. ტრანსფორმაციის შედეგების განსაზღვრა და აღრიცხვა წარმოადგენს ბუღალტრული აღრიცხვის ეფექტური ორგანიზაციის საფუძველს. განხილულია ბიოლოგიური აქტივების აღიარებისა და შეფასების კრიტერიუმები. გამახვილებულია ყურადღება თვითღირებულებაზე, რეალურ ღირებულებასა და შემცირებულ რეალურ ღირებულებაზე, გაყიდვისათვის საჭირო შეფასებულ დანახარჯებზე. სქემატურადაა წარმოდგენილი ბიოლოგიური აქტივების რეალური ღირებულებითი შეფასების დადებითი და უარყოფითი მხარეები და რეალური ღირებულების განსაზღვრისათვის საჭირო საინფორმაციო ბაზა.

მოყვანილია ბიოლოგიური აქტივების რეალური ღირებულების ფორმირებისა და საწარმოს ფინანსურ შედეგებზე მათი გავლენის პრაქტიკული მაგალითი.

ბუნებათსაზღვრეობა

გიგა მაისურაძე
ეკონომიკის დოქტორი

მინერალური წყლების გამოყენების პრობლემები საქართველოში

საქართველოს ტერიტორიაზე არსებული მინერალური წყაროების მრავალფეროვნება და რაოდენობრივი სიუხვე ეკონომიკის გაჯანსაღების და ბიუჯეტის შემოსავლების ზრდის კარგი საფუძველია. საქართველოში გვხვდება მომქმედი კლასიფიკაციით ცნობილი მინერალური წყლების ყველა ტიპი. აქედან დებეტის მიხედვით 300-ზე მეტს დიდი სამრეწველო ან ბალნეოლოგიური მნიშვნელობა აქვს.

გასული საუკუნის 50-ინი წლებიდან მოყოლებული, ხდებოდა ზოგიერთი მინერალური წყლის ჩამოსხმა და ისინი ჩართული იყო სამეურნეო ბრუნვაში („ბორჯომი“, „საირმა“, „ნაბეღლავი“, „ზვარე“, „სქური“, „ლუგვლა“, „ძაუ“, „ბაგიათა“, „უწურა“, „ვაჟას წყარო“, „ავადხარა“), თუმცა დღეს მათი რიცხვი საკმაოდ შემცირებულია. კარგი პერსპექტივები აქვს ახალციხის, ბოლნისის, ყაზბეგის, ურაველის, კოკოტაურის, ლებარდეს, ფასანაურის, ვარძიის და სხვა წყაროების სამრეწველო გამოყენებას.

საქართველოს მინერალური წყლების ჩამოსხმის პოტენციური შესაძლებლობა თითქმის განუზომელია. საკმარისია ითქვას, რომ მხოლოდ ზემოთ ჩამოთვლილი წყაროების დებიტი, საჭიროების შემთხვევაში (ბაზრის მოთხოვნის მიხედვით), წელიწადში 8-10 მლრდ ბოთლი (0,5 გაანგარიშებით) მინერალური წყლის ჩამოსხმის შესაძლებლობას იძლევა.

საქართველოში მინერალური წყლების წარმოებას დიდი ხნის ისტორია აქვს. იგი იწყება 1854 წლიდან სახელგანთქმული ბორჯომის წყლის ჩამოსხმით. 1855 წელს წარმოებამ 319 ათას ლიტრს მიაღწია, ხოლო 1913 წელს – 9 მლნ ლიტრს. მაქსიმალური შედეგი მიღწეული იქნა 1975 წელს – 405412 ათასი ლიტრი, ანუ საერთო მინერალური წყლების ჩამოსხმის 90%. ხოლო შემდგომ პერიოდში უკვე კლების ტენდენცია გამოიკვეთა.

ბორჯომის საბადოს მარაგი დღემდე დღე-ღამეში 537 მ³ შეადგენდა. ეს მარაგები ჯერ კიდევ 1982 წ. დაამტკიცეს 25 წლით. 2006 წლის 14 ივნისს მარაგების დათვლის სახელმწიფო კომისიამ „საქართველოს მინისა და მინერალური წყლების კომპანიის“ მიერ წარდგენილი სრულყოფილი ანგარიშის საფუძველზე ბორჯომის საბადოს ახალი მარაგები დაამტკიცა. წინა პერიოდთან შედარებით, ბორჯომის მარაგები 24 მ³-ით გაიზარდა და ამიერიდან ბორჯომის საბადოს საექსპლუატაციო რესურსები დღე-ღამეში 561 მ³ - ით განისაზღვრა. აქ ერთი მნიშვნელოვანი მომენტია აღსანიშნავი. ის მინერალური წყალი, რისი მოპოვებაც ხდება, განახლებადი რესურსია, ანუ მიიღება მინერალური წყლის ის რაოდენობა, რისი შევსებაც ბუნებრივად ხდება. საექსპლუატაციო ჭაბურღილები თავისუფალი თვითდენის რეჟიმით მუშაობენ. კერძოდ, ვლებულობთ იმას, რასაც ბუნება თვითონ გვიმზადებს. ამიტომაცაა ბორჯომი უნიკალური და ერთადერთი. მას მსოფლიოში ანალოგი არ გააჩნია.

კომპანია ბორჯომი ახალი სახელით დარეგისტრირდა და სტატუსიც შეიცვალა, ლოკალური ადგილობრივი მწარმოებელიდან „ბორჯომი“ მულტინაციონალურ კომპანიად გარდაიქმნა და ცნობილია, როგორც „IDS ბორჯომი საქართველო“. მისი პორტფელი შესდგება ისეთი ცნობილი ბრენდებისაგან, როგორცაა: „ბორჯომი“, „ლიკანი“, „ბაკურიანი“, „ბორჯომის წყაროები“, „მირგოროდსკაია“, „მორშინსკაია“, „სტარი მირგოროდი“, „ტრუსკავეცკაია“, „სორო-

ჩინსკაია“, „ალიასკა“, „ედელვისი“, „სვიატოი ისტონჩიკ“.

საერთაშორისო კომპანია „IDS Borjomi international“ დაარსდა 2004 წელს „ბორჯომის ბაზაზე“, სადაც ქართულ კომპანიასთან ერთად გაერთიანებულია უკრაინული და რუსული მინერალური წყლების მწარმოებელი კომპანიები „IDS Group“ და „IDS Borjomi Russia“, კომპანიამ წარმომადგენლობაც გახსნა ევროპაშიც, რომელიც „IDS Borjomi Europe“-ს სახელით არის ცნობილი. პორტუგალიაში შემაჯავალ ბრენდებს შორის წამყვანია ბორჯომი, ხოლო მისი საექსპორტო პოტენციალი თანდათან იზრდება (30 ქვეყანა), იგი ლიდერია დსთ-სა და ბალტიისპირეთის ქვეყნებში.

2006 წელს ბორჯომისთვის რუსეთის ბაზარი დაიხურა, მიუხედავად ამისა, წარმოების მკვეთრ კლებას ადგილი არ ჰქონია. 2007 წელს რეალიზებული იქნა 6,7 მლნ აშშ დოლარის 15,1 მლნ ლ. წყალი. ასევე საკმაოდ სერიოზული პრობლემების წინაშე იდგა კომპანია 2008 წელს, მსოფლიო ფინანსური კრიზისის ფონზე, თუმცა მენეჯმენტმა ეს პრობლემაც უმტკივნეულოდ დასძლია. 2009 წელს გაყიდვების საერთო მოცულობამ 115 მლნ ბოთლს მიაღწია. უკვე 2010 წლიდან დღემდე მიმდინარეობს მუშაობა და იგი რეალიზდება კიდევ, მიზანია 700-800 მლნ ლ. მინერალური წყლის წარმოება, ხოლო პერსპექტივაში კომპანია გეგმავს ბორჯომის რესურსის სრულ ათვისებას.

1997 წელს შევიცარიელ პარტნიორობთან ერთად დაფუძნდა შპს „წყალი მარგებელი“, რომელმაც ფუნქციონირება დაიწყო 1998 წელს და არსებობს დღემდე. ორჯერ მოხდა საწარმოს მოდერნიზება უახლესი გერმანული ალტურვილობით. ასევე აქვს საბადოს ექსპლუატაციის გენერალური ლიცენზია, იგი აწარმოებს ორი სახის პროდუქციას: ნატურალურ მინერალურ წყალს „ნაბელდავს“ და ნატურალურ წყაროს წყალს “ბახმაროს”. “ნაბელდავი” ბუნებრივი CO₂-ით გადამდიდრებული საშუალო მინერალიზაციის ნატურალური მინერალური წყალია. საწარმომ ექსპორტი დაიწყო 1999 წლიდან, პროდუქცია წარმოდგენილია დსთ-ს, ბალტიისპირეთის, პოლონეთის, გერმანიის, საბერძნეთის, ა.შ.შ.-ს, არაბეთის, გაერთიანებული სამეორეების, ირანის და სხვა ქვეყნების ბაზრებზე. სულ ექსპორტი ხორციელდება 15 ქვეყანაში, ასევე მნიშვნელოვანია ადგილობრივი ბაზარი, სადაც კონკურენციის პირობების მიუხედავად, კარგი მაჩვენებლები ფიქსირდება.

ქართულ ბაზარზე საინტერესო ბრენდია მინერალური წყალი „ფლატე“. აღსანიშნავია, რომ ამ წყლის ტექნოლოგიური ჩამოსხმა გასული საუკუნის 80-იან წლებიდან დაიწყო, ხოლო 2007 წლიდან ახალი ჩამოსასხმელი სამქრო ფუნქციონირებს. როგორც დაბალი მინერალიზაციის სუფრის წყალს (ჰიდროკარბონატულ მაგნიუმ-ნატრიუმიანი), კარგი პერსპექტივები აქვს ადგილობრივ და საერთაშორისო ბაზარზე პოზიციურობისათვის.

საქართველოს ტერიტორიაზე არსებული მინერალური წყლების ბუნებრივი რესურსები პირობითად შეიძლება დავაჯგუფოთ ხუთი ძირითადი ტიპის მიხედვით: „ბორჯომის“, „ნარზანის“, „ესენტუკის“, „საირმის“ და სპეციფიკური შემადგენლობის „ლუგელასი“ და „სქურის“. აღსანიშნავია, რომ ჩამოთვლილიდან მხოლოდ მცირე ნაწილია გამოუყენებელი, განსაკუთრებით ეს ეხება სუფრის მინერალურ წყლებს, რომლებზეც საგარეო ბაზრებზე დიდი მოთხოვნაა. აღსანიშნავია ყაზბეგის რაიონის „ნარზანები“, წყაროების რიცხვი 100-ზე მეტია, ხოლო საერთო დებეტი მერყეობს 50-60 მლნ ლ დღე-ღამეში. ასევე საინტერესოა თხევადი ნახშირმჟავას მიღების მიზნით გამოყენება. ეს უნიკალური რესურსი მეტად საყურადღებოა. ასევე მნიშვნელოვანია ადგილობრივი ბაზრის სეგმენტის „ბალნეოკლიმატური SPA კურორტების ქსელის გაფართოება (დღესდღეობით მნიშვნელოვანია საირმეს კურორტი). ამ თვალსაზრისით საყურადღებოა „ნუნისი“ – (ხარაგაულის რ-ნი), ძუღური და ლაშიჭალა (ცაგერის

რ-ნი) და სხვ.

მიგვაჩნია, რომ მდიდარი ბუნებრივი რესურსების – მინერალური წყლების რაციონალური გამოყენება უნდა მოხდეს როგორც სახელმწიფოს აქტიური მხარდაჭერით, ასევე კერძო სექტორის გააქტიურებით, მდგრადი განვითარების პრინციპების დაცვით. ასევე მნიშვნელოვანია სამეცნიერო პოტენციალის სრულად გამოყენება, გასული საუკუნის 30-40-იან წლებში, სწორედ ქართველი მეცნიერების აქტიური დახმარებით ფრანგებმა და ჩეხებმა საკუთარი მინერალური წყლები გამოიკვლიეს. ცნობილია, რომ ფრანგი მეწარმეები „ვივის წყალს“, ფრანგულ ბორჯომსაც კი უწოდებდნენ.

საქართველოში მინერალური წყლების ბუნებრივი რესურსების პოტენციური მარაგი გაცილებით მეტია, რასაც ადასტურებს გაწეული ჰიდრო-გეოლოგიური სამუშაოების ჩატარების შედეგად წყლის დებეტის სისტემატური ზრდა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს კურორტები და საკურორტო რესურსები. თბ., 1984 წ.
2. გ. მაისურაძე მინერალური წყლების სამრეწველო ჩამოსხმის განვითარების და ეკონომიკური ეფექტიანობის ამაღლების გზები საქართველოს რესპუბლიკაში. თბ., 1992.
3. Чихклидзе С.С. Природные ресурсы Грузинской ССР _ АК.Н. 1961.
4. საქართველოს გეოგრაფია. თსუ. 2006 წ.
5. World resources - new york – 2010

*გიგა მაისურაძე
ეკონომიკის დოქტორი*

მინერალური წყლების გამოყენების პრობლემები საქართველოში ანოტაცია

სხვა ბუნებრივ რესურსებთან ერთად საქართველოს მინერალური წყლები წარმოადგენენ ერთ-ერთ ძირითად ბუნებრივ საწარმოო ძალას, რომელსაც შეუძლია მნიშვნელოვანი როლი ითამაშოს ქვეყნის ეკონომიკაში.

სტატიაში მოცემულია მინერალური წყლების წარმოების მდგომარეობა და მომავალი განვითარების პერსპექტივები.

*GiGa Maisuradze
Доктор экономики*

ПРОБЛЕМЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МИНЕРАЛЬНЫХ ВОД ГРУЗИИ

Аннотация

Среди природных богатств Грузии значительное место занимают минеральные воды, - одна из основных естественных производительных сил, призванная сыграть крупную роль в развитии экономики Республики.

В статье проанализированы состояные производства и намечены мероприятия развитию отрасли.

*GiGa Maisuradze
Doctor of Economics*

PROBLEMS OF THE USE OF GEORGIAN MINERAL WATERS

Annotation

Together with other natural resources mineral waters of Georgia represent one of the main productive forces which can play a leading role in the economy of the country.

Dynamics of production is analyzed and future development goals of this perspective sector are established as well.

ბიზნესი

ნატალია ჭანტურია

*ე.კ. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
ბიზნეს-ინჟინერინგის ფაკულტეტი,
თამარ წერეთელი,
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
საფინანსო სამმართველოს სპეციალისტი*

**ბიზნესის მონიტორინგისა და შეფასების მეთოდოლოგიის სრულყოფა
ეპროსაბჰოს რეკომენდაციების ბათვალისწინებით**

მონიტორინგი და შეფასება საყოველთაოდ განიხილება, როგორც უმნიშვნელოვანესი ელემენტი ეკონომიკური (და არა მხოლოდ ეკონომიკური) პროცესების უკეთ მართვის, გაგებისა და შესწავლისათვის. მაღალი სტანდარტის მონიტორინგი და შეფასება გულისხმობს ბევრად უფრო მეტს, ვიდრე ანგარიშგება და აუდიტი. იგი იძლევა ფართო და უფრო ღრმა წარმოდგენას იმაზე, თუ როგორ ხორციელდება პრაქტიკაში ეკონომიკური განვითარების პროცესები.

მონიტორინგსა და შეფასებას კომპლექსური ბუნება აქვს, თუმცა მათ შორის არსებობს როგორც მჭიდრო კავშირი, ისე არსებითი განსხვავებები.

მონიტორინგი არის პროცესი, რომელიც გულისხმობს მუდმივად ინფორმაციის შეგროვებას და ანალიზს იმის გასაკონტროლებლად, თუ „რა ხდება“ ბიზნესში. **შეფასების** არის კი იმაში მდგომარეობს, რომ პერიოდულად მოამზადოს ნიადაგი გადაწყვეტილების მიღებისთვის, ეკონომიკური (ბიზნეს) პროგრამების ინფორმირებული და ეფექტიანი შემუშავებადგანახლებადგაუმჯობესებისთვის.

შეფასება იყენებს ინფორმაციის დამატებით წყაროებს, ფოკუსირებულია დადებითი ეფექტების ზრდაზე და უსათუოდ მოითხოვს პოზიციის დაფიქსირებას. კარგი მონიტორინგი (ანუ ხელმისაწვდომობა კარგ, სანდო და განახლებულ ინფორმაციასა და მონაცემებზე) არის ინსტრუმენტი ობიექტური და ჯანსაღი შეფასებისთვის, მაშინ, როცა შეფასება, თავის მხრივ, ხელს უწყობს მონიტორინგის პროცესის გაუმჯობესებას.

შეფასებას შეუძლია უპასუხოს კითხვაზე: ხორციელდება თუ არა მართებული ღონისძიებები და რამდენად მართებულია მათი გატარება. სათანადო პასუხების გაცემით ან გამოვლენილი პრობლემებითა და მოდიფიცირების აუცილებლობებით, შეფასება უზრუნველყოფს და „კვებავს“ შესაბამისი ბიზნეს-სტრატეგიებისა და პროგრამების ფინანსურ მხარდაჭერას, ესმარება მმართველობის სხვადასხვა დონეს ობიექტური ცოდნის დაგროვებაში.

ამგვარად, შეფასებას შეუძლია როგორც ერთგვარი „ადვოკატირების“ ფუნქციის შესრულება, ისე, დაწყებულ პროცესებში ინსტიტუციების ეფექტურობის გაზრდა.

ბიზნეს-გადაწყვეტილების მიმდებთან, შეფასება წარმოადგენს რესურსების განსაზღვრისა და გადანაწილების, აგრეთვე ძირითადი მოთამაშეების ანგარიშგების პროცესის (მიღწეული შედეგების) საერთო ფორმატში წარმოდგენის საფუძველს. აღნიშნული აძლიერებს გადაწყვეტილების მიმდებთან შესაძლებლობას უზრუნველყონ/გააგრძელონ ინვესტირება იმ ღონისძიებების განხორციელებაში, სადაც შეიმჩნევა/მიღწეულია სასურველი ეფექტი და მოახდინონ იმ ღონისძიებების რევიზია, რომლებშიც ინვესტირების შედეგად დადებითი ეფექტები ვერ იქნა მიღწეული.

ბიზნესის შეფასება ეფუძნება სანდო, სწორ და განახლებულ ინფორმაციასა და მონაცემებს. ამ სახის მონაცემები ცნობილია, როგორც ე.წ. პირველადი მონა-

ცემები (მაგალითად, პროექტის ხარჯვითი ანგარიშები). შეფასებისას, ასევე შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ე.წ. მეორადი მონაცემები, რომლებიც მზადდება პროგრამისგან დამოუკიდებლად (მაგალითად, საჯარო ინსტიტუციის მიერ შეგროვებული და გადამუშავებული სტატისტიკური ინფორმაცია).

საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის განხორციელების საფუძველზე, მონიტორინგისა და შეფასების კავშირის მთავარი ასპექტების შეჯამება იძლევა საშუალებას დავასკვნათ, რომ, ერთის მხრივ, შეფასება ხელს უწყობს მონიტორინგის სისტემის არქიტექტონიკის ჩამოყალიბებას როგორც კონცეპტუალური (რა კითხვები უნდა იქნეს დასმული და რა სიხშირით), ისე ტექნიკური გაგებით (რა სახის პროგრამული უზრუნველყოფის სისტემა არის ყველაზე შესაფერისი და ვინ უნდა აკონტროლოს ის), ხოლო მეორე მხრივ, მონიტორინგის სისტემა ისეა ჩამოყალიბებული და მართული, რომ განახლებები და მოდიფიკაცია მაქსიმალურად უნდა ემთხვეოდეს ბიზნეს-პროგრამისა თუ პროექტის ციკლში გაკეთებულ შეფასებებსა და გადაწყვეტილებების მიღების მომენტს.

გარდა ამისა, შეფასება არის მტკიცებულებაზე დამყარებული პოლიტიკის განხორციელების ინსტრუმენტი. მტკიცებულებაზე დამყარებული ბიზნეს-პოლიტიკა და შეფასება, როგორც შესაბამისი პოლიტიკის ინსტრუმენტი, ფართოდ გამოიყენება მრავალი საერთაშორისო მოქმედის, მ. შ. ვეროკავშირის მიერ. ასეთი ინსტრუმენტი უზრუნველყოფს ბიზნესის პოლიტიკის/პროგრამის ციკლის დეტალურ აღწერას, რაც ორიენტირებულია შეფასების გზით ინიცირებული პოლიტიკის გაუმჯობესებაზე. შესაბამისად, შეფასება ასრულებს გადამწყვეტ როლს „მტკიცებულებაზე დამყარებული პოლიტიკის“ განვითარებაში, რომელიც განსხვავდება ე.წ. „მოსაზრებაზე დამყარებული პოლიტიკისაგან“. ამასთან, „მტკიცებულებაზე დამყარებული პოლიტიკა“ არ განიხილება როგორც რაღაც რთული და ცალსახა კატეგორია, არამედ ის უფრო „გამოცდილების, განსჯისა და ექსპერტიზის სინთეზია, რომელიც გადაერებულია სისტემური კვლევიდან გამომდინარე საუკეთესო გარე მტკიცებულებით“.

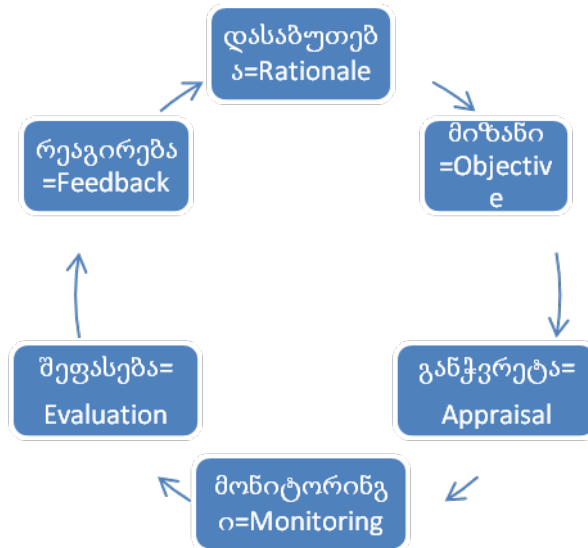
მონიტორინგი დ შესაბამისი მონაცემების შეგროვება და აგროვირება, რომელიც წარმოაჩენს ეკონომიკური (ბიზნეს) პოლიტიკის/სტრატეგიის პროგრესს და შესაძლო წარმატებას, და შეფასება – ამ პოლიტიკის/სტრატეგიის მკაცრად რეგულამენტირებული და სისტემატური შეფასება, როგორც უკვე ზემოთ აღინიშნა, მჭიდროდ არიან ერთმანეთთან დაკავშირებული.

მონიტორინგი არის შეფასებისთვის საჭირო კითხვებზე პასუხის გაცემის საშუალება. შეფასებასთან ერთად მონიტორინგი ხორციელდება მუდმივად, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ის არ არის იფიციალურად აღიარებული, კოდიფიცირებული და აღრიცხული. სისტემური მიდგომა უზრუნველყოფს მტკიცებულების ფიქსირებადადღიარებას იმგვარად, რომ შესაძლებელი იყოს მისი მხედველობაში მიღება და ანალიზი დროის განმავლობაში.

ბიზნესის (ეკონომიკის) საბაზო მდგომარეობისა და პოზიციების ცოდნა ასევე წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს. მაგალითად, თუ ეკონომიკური პოლიტიკის/სტრატეგიის მიზანი არის დასაქმების გაზრდა, მაშინ მონიტორინგი უზრუნველყოფს დასაქმებისა და უმუშევრობის პირველადი მაჩვენებლების აღრიცხვას ან, როგორც მინიმუმ, პოლიტიკის/სტრატეგიის განხორციელების საწყის ეტაპზე, განსაზღვრავს მათ გაზომვადობას (ამ შემთხვევაში, დასაქმების), ხოლო შემდეგ აკვირდება დადგენილ პარამეტრს (და ყველა ცვლილებას დეფინიციაში) პოლიტიკის განხორციელების პროცესში.

საერთაშორისო პრაქტიკის შესწავლა გვიჩვენებს, რომ ეფექტური ეკონომიკური პოლიტიკის (ხარჯების ეფექტურობა) გატარება მოითხოვს მტკიცებულებებს დასახული მიზნის მისაღწევად (მაგალითად, მთლიანი შიდა პროდუქტის

ზრდა ან ეკონომიკის დივერსიფიკაცია) გათვალისწინებული ყველაზე ოპტი-
მალური გზების შესახებ და აგრეთვე იმის დადგენას, თუ როგორ უნდა იქნეს
მიღწეული მაქსიმალური შედეგიანობა და სარგებლიანობა არსებული რესურსების
პირობებში. აღნიშნული, ევროპულ ქვეყნებში, როგორც წესი, ე.წ. „პოლი-
ტიკის/სტრატეგიის ციკლის“ (Policy Cycle) აღწერის საშუალებით ხორციელდება,
რასაც სხვადასხვა ქვეყანაში განსხვავებული სპეციფიკა აქვს. ეს დიაგრამა არის იმ
ტიპის ციკლის აღწერილობის ნიმუში, რომელსაც იცნობენ „ROAMEF“-ის
სახელწოდებით:

Rationale - დასაბუთება: თუ რა არის სტრატეგიის/პროგრამის მიზეზი; რამ
განაპირობა საჯარო ინტერვენციის აუცილებლობა.

Objectives - მიზნები: თუ რა სპეციფიური მიზნების მიღწევა აქვს პროგრამას
დასახული.

Appraisal - განჭვრეტა: თუ რომელი ღონისძიებები იქნება ყველაზე ეფექტური
ამ მიზნების მისაღწევად.

Monitoring - მონიტორინგი: თუ რა საშუალებები არსებობს პროგრამის
პროგრესის გასაზომად.

Evaluation - შეფასება: განხორციელდა თუ არა პროგრამა ეფექტურად და
საკმარისად.

Feedback - რეაგირება: თუ რა გაკვეთილები იქნა გამოტანილი შედეგად და ვინ
უნდა გაითვალისწინოს იგი.

ამ ტიპის ინსტრუმენტი ბრიტანეთსა და კონტინენტური ევროპის სხვადასხვა
ქვეყნებში ძირითადად ეკონომიკური (და არა მხოლოდ ეკონომიკური) პოლი-
ტიკის/სტრატეგიის/პროგრამის შემუშავების საწყის სტადიაზე გამოიყენება, რაც
უფრო ამარტივებს მის მართვას და საბოლოო ჯამში, შეფასებას.

აღნიშნული ინსტრუმენტი ხელს უწყობს საერთაშორისო სტანდარტებთან
შესაბამისობას და ინიცირებული პოლიტიკის მიმართ მაღალ სანდოობას. ამას-
თანავე, ის დროთა განმავლობაში საშემფასებლო კვლევების პროცესის დახვე-
წისა და განვითარების კარგ შესაძლებლობას იძლევა.

შეფასების ეფექტურობისათვის უმნიშვნელოვანესია მისი ოპტიმალურად მისადაგება მონიტორინგის სისტემასთან, რაც შესაძლებელს ხდის:

- სათანადო მონაცემების აღრიცხვას პოლიტიკის (პროგრამის) განხორციელების დაწყებამდე ან მისი განხორციელების პროცესში;
- პარამეტრებისა და შესრულების მაჩვენებლების ცვლილების შესახებ დროულ ინფორმირებას პოლიტიკის (პროგრამის) განხორციელების პროცესში.

საჯარო ინსტიტუციების ჩარევა ეკონომიკურ განვითარებასთან დაკავშირებულ პროცესებში, როგორც წესი, განპირობებულია ბაზრის ჩავარდნებით. ასეთ დროს, ეკონომიკური პოლიტიკის (სტრატეგიის) განხორციელების ციკლის ანალიზს შეუძლია იმ კონკრეტული მიზეზების დადგენა, რამაც განაპირობა მმართველთა ჩარევა და შესაბამისი პოლიტიკის/სტრატეგიის/პროგრამის მიზნების ერთობლიობის განსაზღვრა. შეფასების სპეციფიკური ინსტრუმენტი სწორედ ამ დროს იქცევა ერთგვარი დისკუსიის საშუალებად, დისკუსიისა, რომელმაც უნდა განსაზღვროს დასახული მიზნების მიღწევის ოპტიმალური გზები, განჭვრეტა-პროგნოზირების პროცესისა და კომპლექსური შეფასების მეთოდების აქტიური გამოყენებით.

საერთაშორისო პრაქტიკის შესწავლა ცხადყოფს, რომ მხოლოდ შეფასების ინსტრუმენტის კომპლექსური გამოყენებით არის შესაძლებელი პოლიტიკის ოპტიმალური განხორციელება პოლიტიკის განხორციელების პროცესშივე.

მდიდარი საერთაშორისო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ თანამედროვე მენეჯმენტისა და მართვის მიზნებისათვის ბევრად უფრო პროდუქტიული და გამოსადეგია „დინამიური“ სტრატეგიები და პროგრამები. ასეთი სტრატეგიები (განსხვავებით ხისტი „იერარქიული დაგეგმვისა“ და განხორციელების პროცესისაგან) ექვემდებარება რეგულარულ მოდიფიცირებას. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ცვლილებების ტემპის და კომპლექსურობის ზრდის დროს, როცა იქმნება ბევრი გამოწვევა დაკავშირებული ლიდერების უნარ-ჩვევებთან, მათ შორსმჭვრეტელობასთან, პოლიტიკის/სტრატეგიის სენსიტიურ საკითხებთან, რესურსების დენადობასა თუ შეზღუდულობასთან. უცხოეთის იმ ქვეყნების გამოცდილება, სადაც აქტიურად გამოიყენება მტკიცებულებაზე დამყარებული პოლიტიკა და შეფასების შესაბამისი ინსტრუმენტი, ადასტურებს, რომ სწორედ ასეთი პრაქტიკის გამოყენება არის ყველაზე შედეგიანი, ეფექტური და ეკონომიური გზა წარმატებული სტრუქტურული ცვლილებისა და მდგრადი განვითარებისათვის.

საზღვარგარეთის განვითარებული ქვეყნების გამოცდილების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ შეფასების განხორციელებისთვის განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ეკონომიკური და ბიზნეს პოლიტიკის მიზნების ნათლად და არაორაზროვნად განსაზღვრას მათი შემუშავებისა და დაგეგმვის საწყის (ტექნიკურ ფაზაში) ეტაპზე. მხოლოდ ამგვარად ექვემდებარება ყველა სტრატეგია, პროგრამა თუ პროექტი ეფექტურ შეფასებას.

დიდ ბრიტანეთში დიდი ხნის წინ აპრობირებული შესაბამისი ტექნიკური მოდელი დ „SMART“ ამჟამად ფართოდ გამოიყენება ევროკავშირის ქვეყნებში, დ მმართველობის როგორც ეროვნულ, ისე სუბნაციონალურ დონეებზე სხვადასხვა პოლიტიკის შემუშავების დროს. ამ მოდელის საფუძველზე, ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებისას მისი მიზნები იმგვარადაა ფორმულირებული, რომ ისინი იყოს: ა) კონკრეტული (*Specific*), ბ) გაზომვადი (*Measurable*), გ) განხორციელებადი (*Achievable*), დ) რელევანტური (*Relevant*) და ე) დროში გაწერილი (*Time bound*).

შესაბამისი საერთაშორისო მაგალითებისა და წყაროების შესწავლა ცხადყოფს, რომ ზემოთ აღნიშნული მიდგომის (პოლიტიკის მიზნების ცხადად განსაზღვრა საწყის ეტაპზე) უზულებელყოფისას, შეფასება ხშირად ბუნდოვანია

და არ არის ადეკვატური. დაბალი ხარისხის შეფასება კი ამცირებს ობიექტურ მტკიცებულებაზე დამყარებული, ინფორმირებული გადაწყვეტილების მიღების და რესურსების ეფექტური განაწილების შესაძლებლობას, ზრდის მონიტორინგის მონაცემების და შეფასებით განპირობებული დასკვნების არასწორი ინტერპრეტაციის ალბათობას და ხელს უშლის მიზნობრივი დადებითი ეფექტის მიღებას.

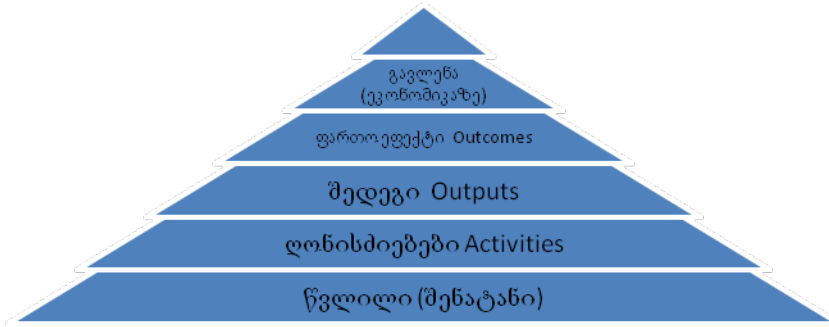
ეკონომიკური (ბიზნეს) პოლიტიკა, სტრატეგია, პროგრამა და პროექტი მიუხედავად მისი განხორციელების მასშტაბისა და დონისა, მიზნად ისახავს ცვლილების განხორციელებას.

ობიექტური შეფასების განხორციელება დაკავშირებულია რამდენიმე ეტაპთან. პირველ რიგში, შეფასების კარგი პრაქტიკის დანერგვა გულისხმობს შესრულების ინდიკატორების შესახებ მონიტორინგის ინფორმაციის კომბინირებას შეფასებასთან, რომელიც, თავის მხრივ, იყენებს მონიტორინგის მონაცემებს და აკავშირებს მიზეზებს შედეგებთან. მონიტორინგის და შეფასების ელემენტები თავს იყრიან ერთ სისტემაში, ჩარჩოში, რომელიც ყალიბდება პოლიტიკის ციკლის საწყის სტადიაზე. **შეფასების ინსტრუმენტი**, უპირველესად, მოიცავს ისეთ კომპონენტებს როგორცაა:

- ეკონომიკური (ბიზნეს)პოლიტიკის (სტრატეგიის) მიზნები;
- საბაზო პირობების აღწერილობა/მონაცემები;
- წვლილი/შენატანი (ფინანსური და ადამიანური რესურსები) პოლიტიკის განსახორციელებლად;
- ღონისძიებები პოლიტიკის განსახორციელებლად;
- შედეგები; ფართო, გრძელვადიანი ეფექტი; ზემოქმედება.

პროექტის (ან ცალკეული პროგრამის) კომპონენტების სტრუქტურის და მისი ანალიზის მიზნით, ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციისათვის, ასევე, ვეროკავშირის ქვეყნების მიერ აქტიურად გამოიყენება ე.წ. „ლოგიკური ჩარჩოს“ ტექნიკური მოდელი, რომელიც არსებითად წარმოადგენს პროექტის შიდა ფუნქციონირების, მისი მიზნების მიღწევის ვერიფიცირების საშუალებების და წარმატების განმსაზღვრელი ფაქტორების ამსახავ მატრიცას.

ეს არის პროექტის ეფექტიანობის ანალიზის საკმაოდ აპრობირებული მეთოდი, რომელიც შეისწავლის ლოგიკურ კავშირებს პროექტის ელემენტებს/საშუალებებსა და მის შედეგებს შორის. პროექტის პროგრესის შესაფასებლად, „ლოგიკური ჩარჩოს“ მეთოდი გულისხმობს მიზეზებისა და შედეგების განსაზღვრულ ქრონოლოგიურ თანმიმდევრობას. მაგალითად, დასაქმებასთან დაკავშირებული მიზნის მისაღწევად, წვლილი (*Input*) შეიძლება იყოს ფინანსები და ადამიანური რესურსები დასაქმების მაძიებელთათვის საკონსულტაციო მომსახურების შესაქმნელად. ღონისძიება, რომელიც თან სდევს აღნიშნულს, შეიძლება იყოს დასაქმების მაძიებელთა ინტერვიუების, მათი კონსულტაციების რაოდენობა. ამის შედეგი (*output*) შეიძლება იყოს დასაქმებული ადამიანების რაოდენობა. ფართო ეფექტად (*outcome*) კი შესაძლებელია განხილულ იქნეს რეგიონული დასაქმების მაჩვენებლების ფარდობითი ცვლილება, რასაც, თავის მხრივ, მზარდი გავლენა აქვს ეკონომიკაზე (მშპ-ს მაჩვენებლები).

ნახ. „ლოგიკური ჩარჩოს“ მოდეღი

ეს დიაგრამა წარმოაჩენს გადაწვევტიღების მიმღებების კონტროლის ხარისხს „ლოგიკური ჩარჩოს“ თითოეულ კომპონენტზე. ეერძოდ, მისი პირვეღი შრე გეიჩვენებს, რომ კონტროლის დიაპაზონი წვლილის (შენატანის) კომპონენტზე არის საკმოდ დიდი, ვინაიდან გადაწვევტიღების მიმღებებს აქეთ არჩევიანი გადაწვევტიღონ, სად უნდა მოახდინონ ინვესტირება.

ცხრილის მეორე შრე გეიჩვენებს გადაწვევტიღების მიმღებების კონტროლის ასევე ფართო დიაპაზონს და ამასთანავე, წვლილის მაღალ კორელაციას მომსახურებასა და პროდუქტებთან, ანუ ღონისძიებების შრესთან. ეს ეტაპი პირვეღი შრისგან ძირითადად განსხვავება იმით, რომ ის შეიცავს თანადაფინანსების და სხვა მონაწიღეების არსებობის შესადღებლობას.

შემდღომი შრე, რომეღიც წარმოაჩენს შედღებებს, ცხადყოფს, რომ ამ ეტაპზე კონტროლის ხარისხი მცირღდება, რაც აიხსნება სხვა ფაქტორების (კონტროლს მიღმა ყოფი ბაზრის ძალა, გარე ფაქტორები და მოვღენები) არსებობით. შესაბამისად, კონტროლის დიაპაზონი კიღვე უფრო მცირღდება შემდღომ ეტაპებზე სხვა ფაქტორების როღის ზრღის გამო.

მას შემდღე, რაც ჩამოყალიბღება „ლოგიკური ჩარჩოს“ ეღემენტები ზემოაღწერიღი თანმიმღვერობით, მონიტორინღისა და შეფასების პროცესის შემდღომ ეტაპად განიხიღება მისი სტრუქტურიზებული გარღასახვა სპეციაღურ ჩარჩო-მატრიცაში. ანაღოგიური მატრიცები ტიპურია ევროკავშირის ბევრი ქვეყნისთვის და როგორც შესაბამისი გამოცდიღება გეიჩვენებს, მათი შემუშავებისას ბევრად უფრო მნიშვნეღოვანია მოქნიღობა და დინამიზმი, ვიღრე სიხისტე და მკაცრი რეღლამენტაცია.

და ბოღოს, მონიტორინღისა და შეფასების განხორციეღების საუკეთესო პრაქტიკის დასანერღად, არსებული ავტორიტეტული წყაროებიდან, განსაკუთრებული ინტერესს იწვევს ევროკავშირის შეფასების განხორციეღების პრაქტიკული რჩეღების კრებული, ე.წ. „შეფასების განხორციეღების „ოქროს 10 წესი“. შეფასების განხორციეღების „ოქროს 10 წესი“ სოციაღ-ეკონომიკური განვითარების შეფასების ძირითად საკითხებს ეღღენება. მათი გათვალისწინების შედღეიანობა შეფასების დაგეღმვის, განხორციეღებისა და გამოყენების ეტაპებზე დაღასტურებულია მდიღარი საერთაშორისო გამოცდიღებით. ეს წესები ფორმულირებულია შემდღე-ნაირად:

1. მხეღვეღობაში უნდა იქნეს მიღებული, რომ შეფასება ხღება არა საკუთრივ შეფასებისათვის, არამეღ იმისათვის, რომ მოხღეს მოქმეღი პროგრამისა და პოღიტიკის გაუმღჯღობსება. შეფასების დაგეღმვისას, ყოვეღთვის უნდა არსებობღეს კითხვა: რა დაღებითი გავღენა ექნება მიღებულ შედღებებს მოქაღაქეთა

ცხოვრებაზე, რეგიონების კეთილდღეობაზე, ეკონომიკური აგენტებისა და მოთამაშეების კონკურენტუნარიანობაზე. თუ ამ კითხვაზე დადებითი პასუხი არ არსებობს, უმჯობესია, კიდევ ერთხელ დაფიქრება იმაზე, თუ რამდენად საჭიროა შეფასება.

2. შეფასების ციკლები უნდა ემთხვეოდეს პროგრამების და სტრატეგიების ციკლებს. ამ გზით შესაძლებელი იქნება შეფასების მაქსიმალური შედეგიანობის უზრუნველყოფა. უმჯობესია, დროულად ჩაბარდეს თუნდაც ნაწილობრივი, დაუსრულებელი ან არასრულყოფილი შეფასება, ვიდრე 10%-ით გააუმჯობესოთ შეფასების ხარისხი და ხელიდან გაუშვათ შესაძლებლობა, რომ შეფასების შედეგები პოლიტიკის შემმუშავებლებმა და პროგრამების მენეჯერებმა გამოიყენონ.

3. სხვადასხვა დაინტერესებულ მხარეს, მაგალითად, პოლიტიკის შემმუშავებელ სუბიექტებს, მენეჯერებს და მოქალაქეებს შეფასებასთან დაკავშირებით სხვადასხვა მოლოდინები აქვთ. თუ მთავარი დაინტერესებული მხარის ინტერესი არ იქნება გათვალისწინებული, ეს სავარაუდოდ, შეფასებას ნაკლებად შედეგიანს გახდის იმის გამო, რომ სტრუქტურა/მოდელი ცუდად იყო შერჩეული ან იმის გამო, რომ შედეგები ნაკლებად სანდო იქნება. პოლიტიკის შემმუშავებელთა და პროგრამებზე პასუხისმგებელ პირთა ჩართვა შეფასების პროცესში აუცილებელია იმ მიზნით, რომ მათ მიერ მოხდეს შეფასების შედეგების სერიოზულად მიღება. აუცილებელია დაინტერესებული მხარეების იდენტიფიცირება, იმის გარკვევა, თუ რა არის მათი ინტერესები შეფასების ფარგლებში და მათი ჩართულობა პროცესში.

4. შეფასება ინტეგრირებული უნდა იყოს პროგრამების დაგეგმვისა და მართვის პროცესთან. პროგრამების მენეჯერებისათვის შეფასება უნდა წარმოადგინდეს ერთგვარ წყაროს, შესრულების გაუმჯობესების ინსტრუმენტს, პრობლემების (მათი გადაწყვეტის გზების) ადრეულ შეტყობინებას და ცოდნის სისტემურობის და უწყვეტობის უზრუნველყოფას. შეფასება არ უნდა იყოს გარედან თავსმოხვეული აუცილებლობა. ეს ჭეშმარიტება გულისხმობს იმას, რომ შემფასებლებს მოუწევთ პროგრამის მენეჯერებისთვის პრობლემების დღის წესრიგში დაყენება და რთულ შეკითხვებზე პასუხის გაცემა.

5. იმისათვის, რომ მოხდეს სხვადასხვა პროფესიონალების მიერ ჩატარებული სამუშაოს თავმოყრა, აუცილებელია კავშირების დამყარება და გუნდის შექმნა. კავშირები უნდა დამყარდეს ეროვნულ, რეგიონულ და ევროპულ (საერთაშორისო) დონეზე შეფასების ექსპერტებს, სოციალურ მეცნიერებს, ეკონომისტებს, პოლიტიკის ანალიტიკოსებსა და მართვის კონსულტანტებს შორის. უნდა მოეწყოს კონფერენციები და ხელი შეეწყოს პროფესიული ცოდნისა და უნარების გაცვლას. ეს შესაძლებლობების ამადლების ერთ-ერთი გზაა. მიკრო დონეზე პრიორიტეტი იქნება შეფასების გუნდში სხვადასხვა უნარებისა და კომპეტენციების კომბინირება.

6. შეფასება არ მდგომარეობს მხოლოდ წარსულის შეფასებაში, წარმატებისა თუ წარუმატებლობის გამოვლენასა და ვინმეს დადანაშაულებაში. შეფასებას შეუძლია პროგრამის ციკლის ნებისმიერ ეტაპზე თავისი წვლილის შეტანა. კერძოდ, საწყის ეტაპზე სწორად შეფასების მეშვეობით შესაძლებელია ე.წ. ინტერვენციის ლოგიკის შერჩევა და პროგრამის დიზაინის სუსტი მხარეების გამოვლენა, რაც, თავის მხრივ, გამოსწორების საშუალებას იძლევა.

7. უკვე აღარ არის მიღებული დიდი რაოდენობით მონაცემების შეგროვება იმ იმედით, რომ მათი საშუალებით მოხერხდება შეფასების პროცესში

განწინილი ყველა კითხვისათვის პასუხის მოძიება. მონაცემებით გართულებული მანიპულირება თითქმის ყოველთვის წარუმატებელია. ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ მონაცემთა ერთობლიობა უმნიშვნელოა საწყის ეტაპზე ისინი აუცილებლად საჭიროა. თუმცა, უფრო ნათელი დაშვებებით, ხელმისაწვდომი თეორიის გამოყენებით და უფრო ცალსახა წარმოდგენით იმის შესახებ, თუ რა ტიპის შეფასებაა საჭირო, შეფასება უფრო ფოკუსირებული და ეფექტიანი იქნება.

8. პოლიტიკის/სტრატეგიის საერთო კონტექსტი ის აუცილებელი ჩარჩოა, რომლის გათვალისწინებით უნდა მოხდეს შეფასება. პოლიტიკები და/ან მათი განხორციელების გზები და მეთოდები, რა თქმა უნდა, ხშირად იცვლება; შესაბამისად, საჭიროა მიმდინარე ცვლილებებზე, დებატებსა და გადაწყვეტილებებზე თვალყურის დევნა იმისათვის, რომ მოხდეს შეფასების სტრატეგიულ პრიორიტეტებთან სინთეზირება.

9. ზემოთ (პუნქტი 3) უკვე აღინიშნა შეფასების პროცესში ყველა დაინტერესებული მხარის ჩართვის მნიშვნელობა, მაგრამ სოციალ-ეკონომიკური განვითარების კონტექსტში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს მნიშვნელოვან და ხშირად უგულებელყოფილ ჯგუფს: პროგრამის საბოლოო ბენეფიციარებს. ამ უკანასკნელთა – ადგილობრივი თემების, მარგინალიზირებული ჯგუფების და ახალი ეკონომიკური ერთეულების – შეფასებაში ჩართვა მხოლოდ მათი აზრის გამოკითხვას არ გულისხმობს. იგი ასევე გულისხმობს იმას, რომ მათი კრიტიკიუმი და მოსაზრებები აუცილებლად ინკორპორირებულია შეფასებაში და პროგრამის ინტერვენციის ერთადერთი არგუმენტი ისაა, თუ რა პრობლემების წინაშე დგანან ისინი და რა სარგებელი ექნებათ პროგრამის შედეგად. ეს მიდგომა ახლოსაა ქვემოთაა-ზევით, თანამონაწილეობრივ და დეცენტრალიზირებულ მიდგომებთან, რომლებიც დამახასიათებელია სოციალურ-ეკონომიკური განვითარებისათვის. ამიტომაცაა, რომ თანამონაწილეობითი მეთოდები შეფასებლების მიერ საკმაოდ ხშირად გამოიყენება.

10. პრაგმატიზმი აუცილებელი კატეგორიაა! ჩვენ ვცხოვრობთ სამყაროში, სადაც რესურსები შეზღუდული რაოდენობითაა, ადმინისტრაციული ერთეულები ყოველთვის ეფექტურად ვერ მუშაობენ, ცოდნაც არაერთფეროვანია და მონაცემები ხშირად არ მოიპოვება. მიუხედავად ამისა, საჭიროა ნელ-ნელა წინ სვლა, მუშაობის პროცესში იმის გამოყენება, რაც ხელმისაწვდომია და თუნდაც ირიბად, მაგრამ მაინც საჯარო პროგრამების ეფექტურობისა და ლეგიტიმურობის გაზრდა. მცირე შედეგებმაც კი შესაძლებელია მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოიტანოს; განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც დასახულია შორს მიმავალი მიზნები შესაძლებლობების გაზრდასთან დაკავშირებით, რაც თავის მხრივ ხელს შეუწყობს მომავალში უფრო ამბიციური და მასშტაბური შეფასების პროექტების განხორციელებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. მონიტორინგისა და შეფასების სახელმძღვანელო. საქართველოს რეგიონალური განვითარების 2010-2017წწ. სახელმწიფო სტრატეგიის სამოქმედო გეგმის (რსსგ) განხორციელებისათვის. სახელმძღვანელო მომზადდა პოლონეთის დახმარების პროგრამის „მცირე გრანტები, 2010“ ფარგლებში. 2010. 108 გვ.
2. *кузнецов а.и., методика проведения обследования бизнес-процессов компании. 2010*

3. ინტერნეტ-რესურსები:
4. http://www.iteam.ru/publications/it/section_51/article_1469/
5. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/evalsed/guide/development/rules_en.htm

ნატალია ჭანტურია
ემკ. საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი,
ბიზნეს-ინჟინერინგის ფაკულტეტი,
თამარ წერეთელი
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
საფინანსო სამმართველოს სპეციალისტი

ბიზნესის მონიტორინგისა და შეფასების ზოგიერთი მეთოდოლოგიის სრულყოფა ევროსაბჭოს რეკომენდაციების ბათვალისწინებით ანოტაცია

მონიტორინგი და შეფასება საყოველთაოდ განიხილება, როგორც უმნიშვნელოვანესი ელემენტი ეკონომიკური და ბიზნეს - პროცესების უკეთ მართვის, გაგებისა და შესწავლისათვის. კარგი მონიტორინგი (ანუ ხელმისაწვდომობა კარგ, სანდო და განახლებულ ინფორმაციასა და მონაცემებზე) არის ინსტრუმენტი ობიექტური და ჯანსაღი შეფასებისთვის, მაშინ როცა შეფასება, თავის მხრივ, ხელს უწყობს მონიტორინგის პროცესის გაუმჯობესებას.

შეფასებას შეუძლია უპასუხოს კითხვაზე: ხორციელდება თუ არა მართებული ღონისძიებები და რამდენად მართებულია მათი გატარება. სათანადო პასუხების გაცემით ან გამოვლენილი პრობლემებითა და მოდიფიცირების აუცილებლობებით, შეფასება უზრუნველყოფს და „კვებავს“ შესაბამისი ბიზნეს-სტრატეგიებისა და პროგრამების ფინანსურ მხარდაჭერას, ესმარება მმართველობის სხვადასხვა დონეს ობიექტური ცოდნის დაგროვებაში.

Наталья Чантурия
Кандидат экономических наук,
Технический университет Грузии,
Тамар Церетели
Государственный университет им. Ильи

Совершенствование методологии мониторинга и оценки бизнеса с учетом рекомендации Евросоюза Аннотация

Мониторинг и оценка по праву считаются самыми важными элементами изучения, понимания и управления экономических и бизнес-процессов. Мониторинг проведенный на высоком уровне (например, доступ к хорошей, надежной и обновленной информации и базе данных) представляет собой инструмент для объективной и разумной оценки, в то время как оценка, в свою очередь, способствует улучшению процесса мониторинга. Оценка может ответить на вопрос: принимаются ли соответствующие решения и насколько они правомерно реализовываются. Целесообразностью реагирования на выявленные проблемы и необходимостью корректировки, оценка

обеспечивает финансовую поддержку бизнес - стратегиям и программам, помогая накапливать и реализовывать различные уровни объективных знаний.

Natalia Tchanturia
Georgian Technical University
Faculties of Business-Engineering,
Tamar Tsereteli
Ilia state University,
financial Specialist at Finance Department

**IMPROVEMENT OF THE METODOLOGY OF MONITORING AND EVALUATION
OF THE BUSINESS TAKING INTO ACCOUNT EUROPEAN UNION
RECOMMENDATION**

Annotation

Monitoring and evaluation by right are considered as the most important elements of studying, understanding and management economic and business processes. Monitoring carried out at high level (for example, access to a good, reliable and updated information and a database) represents the tool for an objective and reasonable evaluation while the evaluation, in turn, improves the monitoring process. The evaluation can answer the question: whether the relevant decisions and as far as they legally are implemented are made. Expediency of response to the revealed problems and need of adjustment, the evaluation provides financial support business - strategy and programs, helping to accumulate and realize various levels of objective knowledge.

მაგისტრანტებისა და დოქტორანტების სამეცნიერო ნაშრომები

მარიამ ჯიბუტი

*ივ. ჯავახიშვილის თსუ-ს ეკონომიკისა და ბიზნესის
ფაკულტეტის III კურსის სტუდენტი*

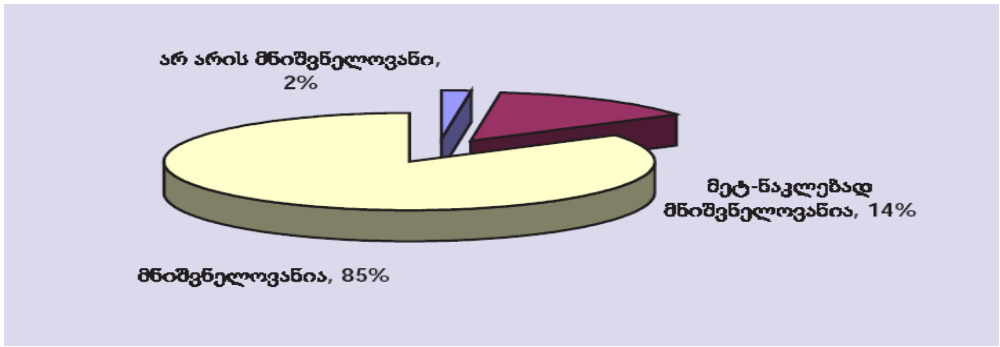
ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა საქართველოში

ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა გლობალური მნიშვნელობის საკითხია. იგი ხელს უწყობს ერთის მხრივ კომპანიათა კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, ხოლო მეორეს მხრივ ქვეყნების ეკონომიკურ განვითარებას. „ბიზნესის სოციალურ პასუხისმგებლობას“ აშშ-ს წამყვანი კორპორაციების გაერთიანება შემდეგნაირად განმარტავს: „ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა არის ბიზნესის წარმოება იმგვარად, რომ კომპანიამ დააკმაყოფილოს და გადააჭარბოს კერძო სექტორის მიმართ წაყენებულ ეთიკურ, სამართლებრივ, კომერციულ და საზოგადოებრივ მოლოდინებს“. ხოლო ბრიტანეთის ყოფილი პრემიერ მინისტრის, გორდონ ბრაუნის განმარტებით იგი აღარ წარმოადგენს საქველმოქმედო საქმიანობაზე თანხის გაღებას ფინანსური წლის ბოლოს. ის არის კომპანიის მუდმივი პასუხისმგებლობა გარემოზე, უკეთესი სამუშაო ადგილების შექმნა, საზოგადოების ინტერესების გათვალისწინება და ეფუძნება იმის გაცნობიერებას, რომ კომპანიის იმიჯი დამოკიდებულია არა მხოლოდ პროდუქციის ფასსა და ხარისხზე, არამედ იმაზეც, თუ როგორ ურთიერთქმედებს კომპანია თავის თანამშრომლებთან, საზოგადოებასთან და გარემოსთან. ამგვარად, სოციალური პასუხისმგებლობა გულისხმობს არა მხოლოდ ყველა არსებული კანონის დაცვას, არამედ დაინტერესებულ მხარეებთან დიალოგს, „კანონის მიღმა“ ვალდებულებების აღებასა და დაკმაყოფილებას.

განასხვავებენ ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის 3 დონეს [1]:

1. პირველი დონე – გადასახადებისა და ხელფასების დროული გადახდა და სამუშაო ადგილების შექმნა;
2. მეორე დონე – მუშაკთა არამხოლოდ მუშაობის უზრუნველყოფის არამედ ცხოვრების პირობების გაუმჯობესებას: მუშაკთა კვალიფიკაციის ამაღლება, საცხოვრებელი ბინების მშენებლობა და სხვა;
3. მესამე დონე (უმაღლესი დონე) გულისხმობს საქველმოქმედო საქმიანობას.

ქართული ბიზნესისა და მოსახლეობის შეხედულებები იმის თაობაზე, თუ რა ზეგავლენას ახდენს კომპანიის საქმიანობაზე ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა, წარმოდგენილია საქართველოში ჩატარებული ორი კვლევის შედეგად: 1. „თბილისის მსხვილი ბიზნესი და ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა“, 2. „საქართველოში ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულება და მოლოდინი“. 1. პირველი კვლევის მიზანი იყო ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის მიმართ თბილისის მსხვილი კომპანიების მენეჯმენტის დამოკიდებულების განსაზღვრა და კომპანიათა სოციალური პასუხისმგებლობის განხორციელების ფორმებისა და მასშტაბის ანალიზი. გამოკითხულ კომპანიათა 85%-მა ჩათვალა, რომ სოციალური პასუხისმგებლობის განხორციელება მნიშვნელოვანია კომპანიის დადებითი იმიჯისა და რეპუტაციის ჩამოყალიბებისათვის. 2%-მა ჩათვალა, რომ არ არის მნიშვნელოვანი, ხოლო 14%-მა ჩათვალა, რომ მეტნაკლებად მნიშვნელოვანია.

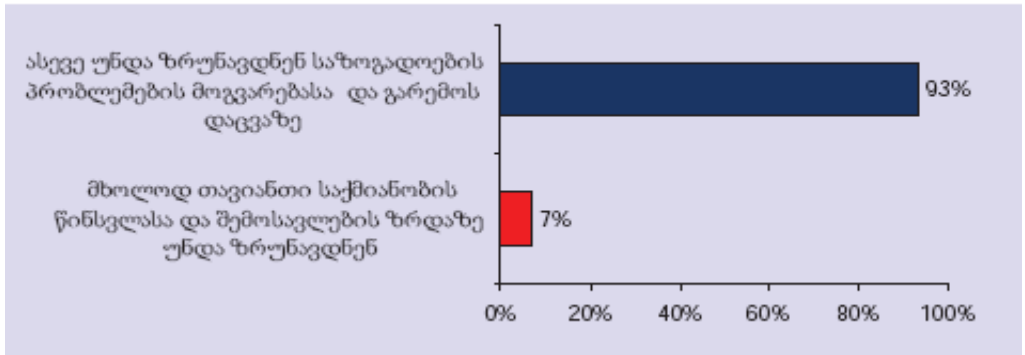

სოციალური პასუხისმგებლობის გავლენას კომპანიაზე მენეჯერები 10 ქულიან სკალაზე შემდგენიერად აფასებენ:

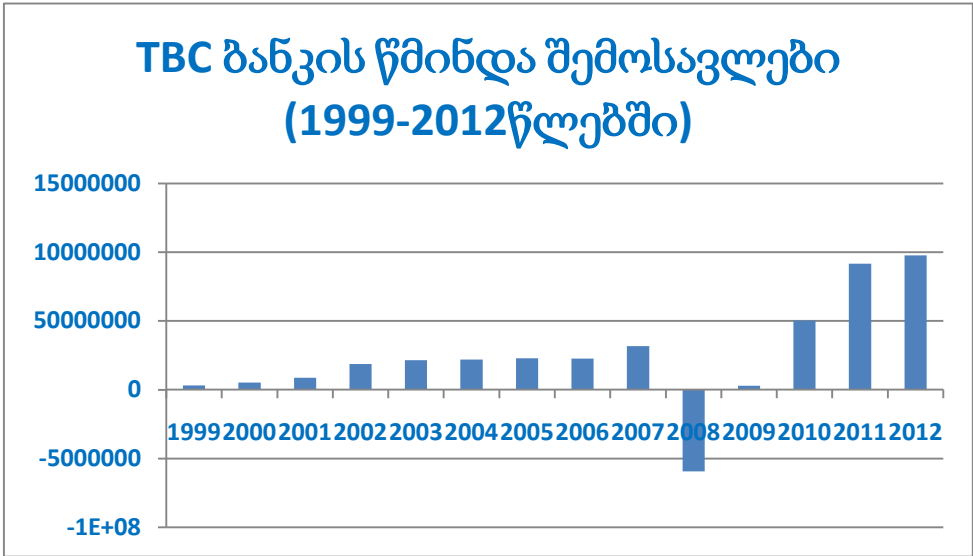

მოსახლეობა კი “იდეალური კომპანიის“ მახასიათებლად ხარისხიანი პროდუქციის წარმოების შემდეგ, საზოგადოებისათვის სასიკეთო საქმიანობების განხორციელებას თვლის.

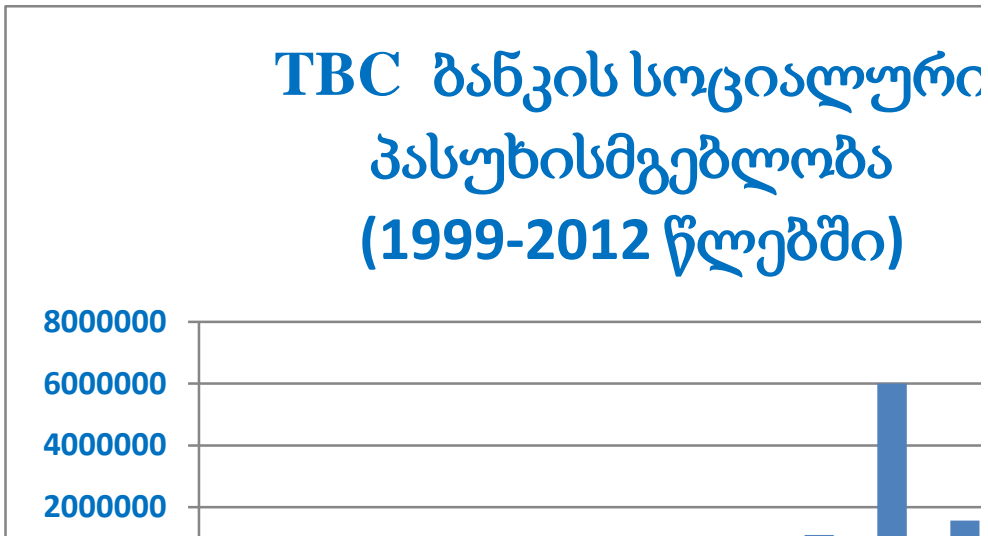
მოსახლეობის ხედვა

კომპანიებს, რომლებიც ითვალისწინებენ გარემოსდაცვით და სოციალურ საკითხებს თავიანთ ძირითად ბიზნეს საქმიანობასთან კავშირში, უკეთესი ფინანსური მაჩვენებლები აქვთ. ეს კვლევა ჩავატარეთ TBC ბანკის მაგალითზე. პირველ ნახაზზე მოცემულია TBC ბანკის წმინდა შემოსავლები 1999-2012 წლებში, ხოლო მეორე დიაგრამაზე კი სოციალურ პასუხისმგებლობაზე გაწეული ხარჯები ამავე პერიოდში. ჩავატარეთ ეკონომეტრიკული ანალიზი.

ნახ. 1. TBC ბანკის წმინდა შემოსავლები 1999-2012 წლებში.

ნახ. 2. TBC ბანკის სოციალური პასუხისმგებლობა 1999-2012 წლებში.

თუ მოცემულ მონაცემებს შემდეგ ფორმულებში ჩავსვავთ:

$$Y = \alpha + \beta X \quad \hat{Y} = a + bX \quad a = \bar{Y} - b\bar{X} \quad b = \frac{COV(X, Y)}{VAR(X)}$$

$$COV(X, Y) = \frac{1}{n} \sum (x - \bar{x})(y - \bar{y})$$

$$VAR(X) = \frac{1}{n} \sum x^2 - \bar{x}^2$$

მივიღებთ რეგრესიულ მოდელს: $Y = -72.63473 + 0.152186X$, რისი გადამოწმებაც EXCEL-ში შეიძლება.

SUMMARY OUTPUT				
<i>Regression Statistics</i>				
Multiple R	0.878473021			
R Square	0.771714849			
Adjusted R Square	0.748886334			
Standard Error	15.73261402			
Observations	14			
<i>ANOVA</i>				
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>
Regression	1	8367.215783	8367.216	4.97098
Residual	10	2475.15144	247.5151	
Total	11	10842.36722		
<i>Coefficients</i>				
	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	
Intercept	-72.63573759	6.027168409	1.657678	0.128376
X Variable 1	0.152185667	5.678295057	5.814195	0.00017

სადაც INTERCEPT აღნიშნავს a კოეფიციენტს, ხოლო X Variable 1 გვიჩვენებს b კოეფიციენტს. გაანგარიშების შედეგად დადგინდა, რომ $a = -72.63473$, ხოლო $b = 0.152185$. სწორი დასკვნების ჩამოსაყალიბებლად გადავწყვიტეთ რეგრესიული მოდელის ვარჯისიანობის შემოწმება. რადგან F აღმოჩნდა F კრიტიკულზე მეტი ($4.970988 > 4.67$), ამიტომ ჩავთვალეთ, რომ აღნიშნული მოდელი ვარჯისია და ჩამოყალიბდეს სამი დასკვნა: 1. სოციალურ პროექტებზე გაწეული ხარჯები წმინდა მოგების პირდაპირპროპორციულია, რადგან b კოეფიციენტი დადებითია;

2. თუ TBC ბანკი ბიზნესის სოციალურ პასუხისმგებლობაზე დანახარჯებს არ გაწევდა მას წმინდა მოგების ნაცვლად ექნებოდა ზარალი 72 634 730 ლარის ოდენობით; 3. თუ TBC ბანკი დანახარჯებს გაზრდის 1000 ლარით, სხვა ფაქტორების უცვლელობის პირობებში წმინდა მოგება გაიზრდება $0.152186 \times 1000 = 152.186$ ლარით, რაც საკმაოდ კარგი შედეგია.

საქართველოში ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარების დამაბრკოლებლად გამოიკვეთა მრავალი ფაქტორი: ინფორმირებულობის არასაკმარისი ხარისხი, გამოცდილებისა და ცოდნის სიმწირე სოციალური პასუხისმგებლობის პროექტების დაგეგმვისა და მართვის სფეროში; სოციალური პარტნიორობის დროს ინტერესთა კონფლიქტი და PR ინტერესები, უნდობლობა პარტნიორი ორგანიზაციების მიმართ, სოციალური პასუხისმგებლობის ხელშეწყობი გარემოებების არარსებობა, ეკონომიკური სტიმულების, მხარდაჭერისა და წახალისების არ ქონა საქმიანობის განვითარებისათვის (ხშირად სოციალური პროექტები გააზრებულ სოციალურ პოლიტიკას არ ეფუძნება და მათ ერთჯერადი ხასიათი აქვთ).

საქართველოში ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარების ერთ-ერთ გზად შეგვიძლია მივიჩნიოთ თავისუფალი სავაჭრო ხელშეკრულებების გაფორმება. მაგ, კანადის მიერ კოლუმბიასა და პერუსთან ხელმოწერილი „თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულება“ მოიცავს სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარებასთან დაკავშირებულ პირობებს, რომლებიც მიმართულია პარტნიორ ქვეყნებში სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარებისაკენ. ასევე მნიშვნელოვანია, რომ საქართველოში მოსახლეობა და ბიზნესი ამგვარ პასუხისმგებლობას მხოლოდ მსხვილ ბიზნეს კომპანიებს აკისრებს, რადგან მცო-

რე კომპანიები საკუთარ თავზე დამატებით პასუხისმგებლობას არ იღებენ. ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარება ქართულ მცირე და საშუალო კომპანიებს შესაძლებლობას მისცემს ჩაერთონ მსხვილი მულტინაციონალური კომპანიების მიწოდების ჯაჭვში, რაც თავის მხრივ მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს საქართველოს ეკონომიკის განვითარებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ჩოხელი ე., სტრატეგიული მენეჯმენტი, თბილისი, 2013, გვ.57-61.
2. Griffin R.W., Pustay M.W., Internaciional business., New Jursey., Inc.2001.
3. Daft R.L., Management., The Dryden Press., 2006.
4. TBC ბანკის ფინანსური ანგარიშები და სოციალური პროექტები.

მარიამ ჯიბუტი

*ივ. ჯავახიშვილის თსუ-ს ეკონომიკისა და ბიზნესის
ფაკულტეტის III კურსის სტუდენტი*

ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა საქართველოში ანოტაცია

ნაშრომში განხილულია ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის არსი და დონეები. გაანალიზებულია ქართული ბიზნესისა და მოსახლეობის შეხედულებები იმის თაობაზე, თუ რა ზეგავლენას ახდენს კომპანიის საქმიანობაზე ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა. თ ჩ ბანკის მაგალითზე ჩატარებულია კვლევა, თუ რა გავლენას ახდენს ბანკის მიერ სოციალურ პროექტებზე გაწეული ხარჯები მისი შემოსავლის ზრდაზე. კერძოდ, ეკონომეტრიკული ანალიზის საფუძველზე დადგენილია, რომ თუ TBC ბანკი ბიზნესის სოციალურ პასუხისმგებლობაზე დანახარჯებს არ გასწევდა, მას წმინდა მოგების ნაცვლად ექნებოდა ზარალი 72 634 730 ლარის ოდენობით, ხოლო თუ TBC ბანკი სოციალურ პროექტებზე დანახარჯებს გაზრდის 1000 ლარით, მაშინ მისი წმინდა მოგება გაიზრდება 152.186 ლარით. ნაჩვენებია, რომ ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარება ქართულ მცირე და საშუალო კომპანიებს შესაძლებლობას მისცემს ჩაერთონ მსხვილი მულტინაციონალური კომპანიების მიწოდების ჯაჭვში, რაც თავის მხრივ მნიშვნელოვნად შეუწყობს ხელს საქართველოს ეკონომიკის განვითარებას.

Мариам Джibuти
студентка Тбилисского государственного университета
им. Ив. Джавахишвили

СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ БИЗНЕСА В ГРУЗИИ

Аннотация

В работе рассмотрены сущность социальной ответственности грузинского бизнеса и его уровни. Приведен анализ взглядов грузинского бизнеса и населения о воздействии социальной ответственности бизнеса на деятельность компании. На примере ТBC Банка проведено исследование влияния затрат Банка на социальные проекты на рост доходов Банка. В частности, на основании эконометрического анализа установлено, что если бы Банк не расходовал деньги на социальную ответственность бизнеса, вместо полученной чистой прибыли, у Банка были бы убытки, в размере 72,634,730 лари, а если банк увеличит расходы на социальные проекты, его чистая прибыль увеличится на 152,086 лари. Показано, что развитие социальной ответственности бизнеса позволит малым и средним предприятиям Грузии включиться в каналы поставок крупных многонациональных компаний, что, в свою очередь, будет способствовать развитию экономики Грузии.

Mariam Jibuti
Student of TSU

SOCIAL RESPONSIBILITY OF BUSINESS IN GEORGIA

Annotation

Work provides discussion of the substance and levels of social responsibility of business, analyses views of the business and population about impact of social responsibility of business on the company's activities. Research was conducted based on the example of TBC Bank and dealt with the impact of the Bank's costs made for the social projects on growth of its revenues, in particular, on the basis of econometric analysis, it was established that if TBC Bank has not funded the social projects, instead of net profit, it would have losses of GEL 72.634.730 and if TBC Bank increases its expenses for social projects, its net profit would increase by GEL 152.186. Work demonstrates that development of social responsibility of business would allow small and medium-size companies in Georgia to enter the supply chain of the large multinational companies, what, as such, would significantly contribute to development of Georgian economy.

ბილოცხა

ეკონომიკურ მიზნებზე დასაყრდენი როლზე სარჩიშვილი იუბილარია

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის უფროს მეცნიერთანამშრომელს, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორს ბატონ როლანდ სარჩიშვილიას დაბადებიდან 80 და სამეცნიერო მოღვაწეობიდან 55 წელი შეუსრულდა.

ბატონი როლანდი დაიბადა ქალაქ სენაკში. აქვე წარმატებით დაამთავრა საშუალო სკოლა და 1952 წელს სწავლა განაგრძო ი. სტალინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მექანიკა-მათემატიკის ფაკულტეტზე, რომელიც დაამთავრა 1957 წელს. უნივერსიტეტში სწავლის პერიოდში თავი გამოიჩინა როგორც განათლებულმა და ნიჭიერმა სტუდენტმა. იგი აქტიურად მონაწილეობდა ფაკულტეტის და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

ბატონმა როლანდმა სამეცნიერო საქმიანობა დაიწყო 1958 წელს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის გამოთვლითი ცენტრის ეკონომიკურ-მათემატიკური მეთოდების განყოფილებაში უმცროს მეცნიერთანამშრომლად. იყო სათვლელ-პერფორაციული მანქანების ლაბორატორიის ხელმძღვანელი, შემდეგ მუშაობა განაგრძო საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის გამოთვლითი ცენტრის ეკონომიკურ-მათემატიკური მეთოდების განყოფილებაში. 1969 წელს ქალაქ კიევეში დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია და მიიღო ფიზიკა-მათემატიკის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი. 1971 წელს გამოყენებითი მატემატიკის ინსტიტუტში კონკურსის წესით არჩეულ იქნა რიცხვითი მეთოდების განყოფილების უფროს მეცნიერთანამშრომლად. 1973 წლიდან ბატონი როლანდი მუშაობს ეკონომიკისა და სამართლის ინსტიტუტში ჯერ წრფივი და დისკრეტული პროგრამირების ჯგუფის ხელმძღვანელად, ხოლო შემდეგ ეკონომიკური პროგნოზირებისა და ოპტიმალური პროგრამირების განყოფილების გამგედ, სექტორის ხელმძღვანელად, ეკონომეტრიკის განყოფილების გამგედ და ეკონომიკის მათემატიკური მოდელირების ლაბორატორიის ხელმძღვანელად. 1998 წელს დაიცვა დისერტაცია და მიიღო ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხი. ბატონი როლანდი დღემდე აგრძელებს სამეცნიერო მოღვაწეობას პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტში.

ბატონი როლანდის მეცნიერული კვლევის თემატიკა ეხება: ოპტიმაზაციის ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელის გამოყენების საკითხებს, ეკონომიკური განვითარების და პროგნოზირების პრობლემებს, ოპერაციითა გამოკვლევას ეკონომეტრიკის ელემენტებით, რისკის მართვის საკითხებს და სხვა.

იუბილარი რიგი საერთაშორისო და ადგილობრივი კონფერენციის მონაწილეა. იგი წლების მანძილზე იყო ასპირანტებისა და მაძიებლების სამეცნიერო ხელმძღვანელი, რომელთაგან ოთხმა წარმატებით დაიცვა საკანდიდატო დისერტაცია ეკონომიკაში მათემატიკური მეთოდების გამოყენების მიმართულებით.

იგი არის სამეცნიერო ნაშრომების, კრებულების და ჟურნალ “ეკონომისტის” სამეცნიერო-სარედაქციო კოლეგიის წევრი. დაჯილდოებულია საქართველოს ღირსების ორდენით და ბრინჯაოს მედლით მშენებლობის ეკონომიკაში მათემატიკური მეთოდების წარმატებით გამოყენებისთვის.

ბატონი როლანდი წლების მანძილზე მეცნიერულ მუშაობას წარმატებით უხამებდა პედაგოგიურ საქმიანობას ჩვენი ქვეყნის უმაღლეს სასწავლებლებში.

მას გამოქვეყნებული აქვს 130-მდე სამეცნიერო ნაშრომი, მათ შორის 4 მონოგრაფიული ტიპის სახელმძღვანელო და ერთი დამხმარე სახელმძღვანელო ოპერაციათა გამოკვლევასა და ეკონომეტრიკაში.

ბატონი როლანდი პატივისცემით სარგებლობს ახლობლების, მეობრებისა და თანამშრომლების წრეში და ასაკის მიუხედავად ენერგიულად განაგრძობს მეცნიერულ საქმიანობას. ჟურნალ “ეკონომისტი“-ს რედაქცია, ინსტიტუტის თანამშრომლები და მეგობრები გულითადად ულოცავენ მას საიუბილეო თარიღს და უსურვებენ ჯანმრთელ და ხანგრძლივ სიცოცხლეს.

პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის კოლექტივი,
ჟურნალ „ეკონომისტის“ რედაქცია

ეკონომიკის დოქტორს, პროფესორ დავით ბუჩუაძეს დაბადებიდან 70 წელი შეუსრულდა

ბატონმა დავითმა შესანიშნავი ცხოვრებისეული გზა გაიარა. სადაც კი უსაქმიანია ნიჭიერი, პრინციპული და კეთილი ადამიანის კვალი დაუტოვებია.

იგი დაიბადა 1943 წლის 5 ნოემბერს ხარაგაულში, სოფელ ღორეშაში (კერძოდ ოქონში).

მამა - ალექსანდრე კურტანიძე წლების განმავლობაში სასოფლო საბჭოს თავმჯდომარე, ხოლო დედა - ნინა ნოზაძე დიასახლისი იყო. მათ დიდი როლი შეასრულეს ბატონი დავითის განათლებულ და ზნემაღალ ადამიანად

ჩამოყალიბებაში.

1950-1960 წლებში ბატონი დავითი სწავლობდა ღორეშის საშუალო სკოლაში, რომელიც ვერცხლის მედალზე დაამთავრა. 1960-1962 წლებში მუშაობდა ფიზიკურად ღორეშის კოლმეურნეობაში. 1962 წელს მან მისაღები გამოცდები ჩააბარა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკური ფაკულტეტის ეკონომიკური ინფორმაციის მექანიზებული დამუშავების ორგანიზაციის სპეციალობაზე, რომელიც წარმატებით დაამთავრა 1967 წელს და მიენიჭა ინჟინერ-ეკონომისტის კვალიფიკაცია. როგორც ნიჭიერი და წარმატებული სტუდენტი, იგი დატოვებულ იქნა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოყენებითი მათემატიკის სამეცნიერო-კვლევითი ლაბორატორიის ეკონომიკის მათემატიკურ-კიბერნეტიკული პრობლემების განყოფილებაში სამეცნიერო მუშაობისათვის. სულ მალე ამ ლაბორატორიის ბაზაზე შეიქმნა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოყენებითი მათემატიკის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი, სადაც 1967-1969 წლებში მუშაობდა, ჯერ მათემატიკოს-პროგრამისტად, შემდეგ კი უმცროსი მეცნიერი მუშაკის თანამდებობაზე. 1969-1972 წლებში იგი სწავლობს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკისა და სამართლის ინსტიტუტის ასპირანტურაში. 1972-1973 წლებში მუშაობდა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის გამოთვლით ცენტრში, ხოლო 1973-1977 წლებში საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკისა და სამართლის ინსტიტუტში უმცროსი მეცნიერი თანამშრომლის თანამდებობაზე. 1977-1978 წლებში ბატონი დავითი სსრკ მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკის ინსტიტუტის სტაჟიორ-მკვლევარია. შემდეგ იგი არის საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკისა და სამართლის ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერი თანამშრომელი. 1980 წელს გადააყვავთ საქართველოს კომუნისტური პარტიის თბილისის საქალაქო კომიტეტში ლექტორთა ჯგუფის ხელმძღვანელად, ხოლო 1983 წელს იგი დაინიშნა თბილისის სამრეწველო-ეკონომიკური ტექნიკუმის დირექტორად. 1988-1991 წლებში ბატონი დავითი იყო საქართველოს პოლიტექნიკური ინსტიტუტის პოლიტიკური ეკონომიის კათედრის დოცენტი, 1991-1993 წლებში საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ინფორმაციის, ტელეკომუნიკაციისა და მართვის სისტემების ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე. 1993-1995 წლებში იგი ამთავრებს საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტურანტურას და ოჯახთან ერთად მიემგზავრება ქ. მოსკოვს, სადაც აგრძელებს მეცნიერულ მოღვაწეობას. 2002 წელს ბრუნდება საქართველოში და მუშაობას იწყებს საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს ფინანსების სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში ჯერ წამყვანი მეცნიერი თანამშრომლის და შემდეგ ფინანსური ანალიზისა და სტატისტიკის პრობლემების განყოფილების გამგის თანამდებობაზე. 2005 წელს ბატონი დავითი აირჩიეს თბილისის საფინანსო-იურიდიული აკადემიის რექტორად.

ბატონ დავითს ეკუთვნის არაერთი სამეცნიერო გამოკვლევა ეკონომიკური მეცნიერების სხვადასხვა სფეროში. ასევე წლების განმავლობაში იგი ეწეოდა ნაყოფიერ პედაგოგიურ საქმიანობას საქართველოს სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებელში, მან სამშობლოს აღუზარდა არაერთი ნიჭიერი სპეციალისტი.

2008 წელს ბატონი დავითი საცხოვრებლად გადადის აშშ-ში, ქ. ნიუ იორკში, სადაც დღემდე აგრძელებს ცხოვრებასა და მოღვაწეობას. იგი იყო ქ. ნიუ იორკში დსთ-ს ქვეყნებიდან იმიგრირებულთა ასოციაციის ვიცე-პრეზიდენტი, ამჟამად კი არის ქ. ნიუ იორკში დაფუძნებული გაზეთის „დავითის ფარის“ მთავარი რედაქტორის მოადგილე. საზღვარგარეთ მისი ნაყოფიერი საქმიანობა გამსჭვალულია სამშობლოზე ფიქრითა და ზრუნვით.

ბატონმა დავითმა მეუღლესთან – ექიმ მანანა ჯანელიძესთან ერთად შექმნა შესანიშნავი ოჯახი. მათ სამშობლოს აღუზარდეს ორი წარმატებული შვილი – ალექსანდრე და დავითი. ამჟამად, მთელი სიყვარულით და მონღომებით, მის მშობლებთან ერთად, ზრდიან შვილიშვილს – მარკს.

ჩვენთვის განსაკუთრებით დასაფასებელია ბატონი დავითის საქმიანობა ჩვენს ინსტიტუტში, რომელთანაც მჭიდრო ურთიერთობას ამჟამადაც აგრძელებს. იგი არის საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალის - „ეკონომისტის“ რედაქტორის მოადგილე უცხოეთში.

ბატონ დავითს მთელი გულითა და სულით ვულოცავთ ამ ღირსშესანიშნავ თარიღს და ვუსურვებთ ხანგრძლივ სიცოცხლეს, ჯანმრთელობასა და ნაყოფიერ სამეცნიერო და საზოგადოებრივ საქმიანობას.

პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის კოლექტივი,
ჟურნალ „ეკონომისტის“ რედაქცია

ინფორმაცია

ჟურნალ ეკონომისტის რედაქცია აცხადებს კონკურსს პრემიის მოსაპოვებლად 2013 წელს ჟურნალში გამოქვეყნებული საუკეთესო სტატიისათვის. პრემია მიეკუთვნება სტატიას, რომელსაც გამოავლენს მაღალკვალიფიციური ეიური, სამეცნიერო სტატიისათვის წაყენებული მოთხოვნებიდან გამომდინარე.

პრემიის მფლობელს გადაეცემა შესაბამისი დიპლომი და ფულადი პრემია 300 ლარის ოდენობით.

2008 წლიდან დაარსდა პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, რომელიც გამოდის პერიოდულად.

შრომების კრებულში დაიბეჭდება მეცნიერ ეკონომისტთა (მეცნიერებათა დოქტორები, აკადემიური დოქტორები) შრომები, ასევე, ბაკალავრების, მაგისტრების, დოქტორანტებისა და პრაქტიკოს ეკონომისტთა სათანადო მეცნიერული დონის სტატიები.

ავტორთათვის კრებულში სტატიების გამოსაქვეყნებლად მოქმედებს შემდეგი წესები:

1. კრებულში გამოსაქვეყნებლად განკუთვნილი სამეცნიერო ნაშრომები უნდა იყოს დამოუკიდებელი კვლევის შედეგი. ნაშრომი არ უნდა არღვევდეს საავტორო უფლებებს და არ უნდა იყოს გამოქვეყნებული რომელიმე სხვა ორგანოში.
2. რედაქციაში წარმოდგენილი სტატიის ორიგინალი ხელმოწერილი უნდა იყოს ავტორის, ხოლო თანაავტორობის შემთხვევაში ყველა თანაავტორის მიერ სახელის, გვარის, სამუშაო ადგილის, სამეცნიერო ხარისხისა და წოდების, სრული საფოსტო მისამართის, ტელეფონის, ფაქსის, ელექტრონული ფოსტის მითითებით.
3. სტატია დაბეჭდილი უნდა იყოს 1,5 ინტერვალით, A4 ფორმატზე, 12 ფონტით. რედაქციაში სტატიების წარმოდგენა აუცილებელია ორ ნაბეჭდ ეგზემპლარად, ელექტრონულ ვერსიასთან ერთად (MS WORD, ქართული ტექსტი შრიფტით ACADNUSX, ხოლო ინგლისური – TIMES NEW ROMAN).
4. ერთი გვერდის ღირებულებაა 5 ლარი.

ნაშრომების გამოგზავნა შეგიძლიათ ელექტრონული ფოსტით შემდეგ მისამართზე: economics_institute@yahoo.com, nbibilashvili@rambler.ru

ინსტიტუტის ხელმძღვანელობა და კრებულის რედაქცია მზადაა თანამშრომლობისათვის.

ღამატუბითი ცნობებისათვის დაბვიკავშირდით შემდეგ მისამართზე:
ქ. თბილისი, ქიქოძის ქ. №14, ტ.: 299-68-53.

**პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის
გამომცემლობა**

ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე

შედაგათიან ფასებში

გთავაზობთ ნებისმიერ საგამომცემლო საქმიანობას:

• მასალის აკრეფა, დაკაბადონება, რედაქტირება
გამოიცემა:

- სამეცნიერო წიგნები და ნაშრომები, ენციკლოპედიები, ლექსიკონები, ცნობარები
- პერიოდული გამოცემები (სამეცნიერო შრომათა კრებული, სამეცნიერო ჟურნალები, კონფერენციის მასალები)
- ორიგინალური და ნათარგმნი მხატვრული ლიტერატურა, სახელმძღვანელოები, საბავშვო წიგნები, ალბომები და გზამკვლეულები
- ელექტრონული დარგობრივი ჟურნალები

მისამართი: თბილისი, გერონტი ქიქოძის ქ. №14

293 22 60; 551 10 07 04.

ელ.ფოსტა: economics_institute@yahoo.com

შურნალ "ეკონომისტი" სტატიების წარმოდგენის წესები

1. შურნალში გამოსაქვეყნებლად განკუთვნილი სამეცნიერო ნაშრომები უნდა იყოს დამოუკიდებელი კვლევის შედეგი. ნაშრომი არ უნდა არღვევდეს საავტორო უფლებებს და არ უნდა იყოს გამოქვეყნებული რომელიმე სხვა ორგანოში.
2. რედაქციაში წარმოდგენილი სტატიის ორიგინალი ხელმოწერილი უნდა იყოს ავტორის, ხოლო თანაავტორობის შემთხვევაში ყველა თანაავტორის მიერ სახელის, გვარის, სამუშაო ადგილის, სამეცნიერო ხარისხისა და წოდების, სრული საფოსტო მისამართის, ტელეფონის, ფაქსის, ელექტრონული ფოსტის მითითებით.
3. სტატია დაბეჭდილი უნდა იყოს 1,5 ინტერვალით, A4 ფორმატზე, 12 ფონტით. რედაქციაში სტატიების წარმოდგენა აუცილებელია ორ ნაბეჭდ ეგზემპლარად, ელექტრონულ ვერსიასთან ერთად (MS WORD, ქართული ტექსტი შრიფტით ACADNUSX, ხოლო ინგლისური და რუსული TIMES NEW ROMAN).
4. შურნალში სტატიები გამოქვეყნდება რედაქციაში მათი შემოსვლის რიგის მიხედვით. რედაქციის მიერ სტატიის წარმოდგენის თარიღად ჩაითვლება რედაქციის მიერ საბოლოო ტექსტის მიღების თარიღი.
5. სტატია, რომელიც სრულად არ პასუხობს ზემოთ მოყვანილ მოთხოვნებს, რედაქციის მიერ არ მიიღება.
6. ერთი გვერდის ღირებულებაა 5 ლარი.

ნაშრომების გამოგზავნა შეგიძლიათ ელექტრონული ფოსტით შემდეგ მისამართზე: economics_institute@yahoo.com, tealazarashvili@rambler.ru

ინსტიტუტის ხელმძღვანელობა და შურნალის რედაქცია მზადაა თანამშრომლობისათვის.

ღამაშენითი ცნობებისათვის დაგვიკავშირდით შემდეგ მისამართზე:
ქ. თბილისი, ქიქოძის ქ. №14, ტ.: 293-34-44; 599 97 01 03.

GEL

მიმღები	მიმღები: თსუ/ანგარიში პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტისათვის
	მიმღების IBAN ანგარიშის # GE72 BR00 0001 0405 5894 42
მიმღების ბანკი	ს.ს. ბანკი „რესპუბლიკა“
	ბანკის BIC კოდი: REPLGE22

**THE RULES OF HANDING IN SUBMISSION THE REPORTS TO THE
JOURNAL “ECONOMIST”**

1. Scientific works sent to publish should be the result of independent research. The work should guarantee copyrights and should not be published in other organs.
2. An original paper sent to editorial board must be signed by the author, and in case of coauthorship – by all authors, providing names, first names, position, degrees, titles, full address, telephone, fax and e-mail.
3. The paper should be printed by computer with 1,5 spacing, A4 format, 12 font. The articles should be sent to editorial board in two printed copies together with electronic version (MS WORD, Georgian text font - AcadNusx, English text font - Times New Roman).
4. Articles are published in succession of their receiving by the editorial staff. If an article is sent back to the author for revision the data of receiving the final text is regarded as date of submission for consideration.
5. Price of a page – 10 \$.

The paper not meeting these requirements is not taken for consideration.

The articles should be sent by e-mail to the address: **economics_institute@yahoo.com, tealazarashvili@rambler.ru**

Institute managers and editorial staff is ready for collaboration.

For additional information, please, connect to the address: Tbilisi, 14 Kikodze str., tel: 293 34 44

USD

BENEFICIARY	Beneficiary's name: TBILISI STATE UNIVERSITY
	Beneficiary's IBAN NO: GE72 BR00 0001 0405 5894 42
BENEFICIARY BANK	BANK “REPUBLIC” Tbilisi, Georgia
	Correspondent Acc. 00195464
	SWIFT: REPL GE 22
INTERMEDIARY BANK	SOCIETE GENERALE, N.Y., USA
	SWIFT: SOGE US 33

ჟურნალი “ეკონომისტი”

მისამართი: თბილისი, 0105, გ. ქიქოძის ქ. 14; ტელ.: 293 34 44; 599 970103.
E-mail: economics_institute@yahoo.com

Journal “**Economisti**”

Edress: Tbilisi, 0105, Kikodze street, tel. (+995 32) 293 34 44; 599 970103
E-mail: economics_institute@yahoo.com

თსუ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა

რედაქტორი **ნატო აბესაძე**

Publishing House of Paata Gugushvili Institute of Economics of TSU

Redactor **Nato Abesadze**